

istorialibus seu cronicis quibus a maioribus nostris fides communiter adhibita est: credere debemus. ut notat Bar. in. l. j. ff. si cer. pe. Hinc etiam est quod dicitur Aristonolis Spocritis et similibus: fide faciunt. quod communiter in omnibus studiis recepta sunt. Idem de libro feudorum prout notat Panor. in. c. si. de feu. Aut est talis liber seu scriptura: cui coetera a maioribus nostris creditum non est. nec reperit in loco ubi seruantur scripture autentice. et talis scriptura seu liber facit aduinculum seu presumptionem: non autem plenam probationem. Hoc probatur a contrario in. d. c. ad audientiam. et fuit de mente Inno. sup. Rubrica. de p. se. ec. Item dicit glo. in. d. c. cum causam. quod creditur instrumentum productum ex archiuo publico. Et est archiuus locus in quo reponuntur scripture publice. Et fuit Panor. per hoc dicto facit. d. c. ad audientiam Item dicit glo. quod creditur scripture sculpte in aliquo columna vel lapide. Panor. hoc intelligit in non tendentibus in alicuius iudicium. Nam aliqui faciunt plenam fidem. aliqui aduinculantur secundum qualitatem loci ubi reperiuntur et secundum quantitatem iudicij. vide in. l. monumentorum. c. de reli. et sumpt. su. ubi dicitur quod scripture monumentorum seu sepulchri minime probant proprietatem ipsius. Glo. etiam ibi colligit quod aduincula et si non plene probent. coadunata tamen faciunt plenas probationes. per illud quod si non plures singula multa iuuant.

An autem hoc sit verum indistincte ut probationes imperfecte coniungantur ad faciendam plenam probationem videtur etiam quod non. Nam singulares testes nihil probant. ut in. c. licet. extra de pba. et multa imperfecta non faciunt unam perfectam. ut in. c. quorundam. cum glo. xiiij. dist. So. aut probationes diuerse tendunt ad unum. aut ad diuersa. Primo casu sunt commiscabiles. et si sunt sufficientes ad iudicium animi inducendum ad plenam credulitatem: inducunt etiam plenam probationem. Et hoc procedit sine sint eiusdem generis siue diuersi. ut vnde testis cum fama. iuxta nota. in. c. j. de appe. Item dicit in alijs presumptionibus et aduinculis cum vno teste de visu vel pluribus de credulitate probant. Secundo casu cum tendunt ad diuersa: tunc non sunt commiscabiles. Exemplum in pluribus testibus singularibus. Item videtur si aliqui testes deponant de mutuo. si non perfecte. et aliqui de confessione mutui. et non perfecte. ut non coniungantur ad faciendam plenam probationem. quia mutuum et confessio sunt diuersa. nec tendunt ad unum totum faciendum. cum sepe sit unum sine reliquo.

An autem priuata scriptura que scribitur inter partes que vocatur apocrita: vel apodicta faciat fidem. Panor. in. c. ij. de si. instru. concludit quod si talis apodicta habet subscriptionem partium et testium. tunc facit fidem. Secus si non habeat subscriptionem partium aut testium. aut nullum istorum.

An autem dicta scriptura debeat continere diem. locum. annos domini. et hmoi. Bar. in. l. cum tabernam. ff. idem que sunt. ff. de pig. tenet quod non. Et hoc limitat Panormita. quando agitur de solo preiudicio scribentis.

An autem littera missiva: aut libri rationum. nec

catoris faciant fidem. vide in. d. c. ij. per Panor. et multa similia.

Diomissio. vide supra iurare in fi.

Dergatio post partum.

Utrum post partum debeant mulieres abstinere ab ingressu ecclesie. Rn. si intrare velint ecclesiam ad agendum gratias: non peccant nec sunt prohibende. Si tamen ex veneratione volunt aliquantulum abstinere: deuotio earum non est improbanda. et eo. c. vno.

Questuarij.

Utrum sacerdos teneatur admittere istos questores elemosynarum. ut sancti Antonij vel sancti Ber. et hmoi. Rn. fm Panor. in. c. cum ex eo. de pe. et re. ubi concludit post doc. quod aut non habet litteras apostolicas vel dyocesani. et tunc non tenetur. nec debet eos recipere per textum ibi admitti. prohibemus. Aut habent litteras et tunc si sunt vere et non suspecte: tenentur eos admittere. Secus si sunt false vel suspecte. quia tunc potest consulere episcopum. Et idem dicit de episcopo qui isti deferunt litteras apostolicas. unde episcopi possunt illas examinare: an sint false. Et ideo solent episcopi facere statuta. ut nulla littera apostolica admittatur sine ipsorum conscientia et examinatione. Caueat tamen episcopus ne hoc faciat in fraudem. Alis puniret. ut in. c. dilecti. in. c. quanto. de p. mil. Et predicta procedunt in istis questoribus quantumque sint etiam exempti. Et hoc intelligitur quantum volunt petere noie hospitalium: aut monasteriorum. secus si per seipsos. Nam tunc possunt admitti sine litteris. Item isti questores non possunt predicare nec aliquid proponere. petendo elemosynas. nisi quod in litteris continetur. Et hoc fuit statutum. quod ipsi solebant proponere multas abusiones et dicere multa mendacia. Et maxime commutatio vota et absoluendo a pena et a culpa. Et hodie pusum est quod excedentes in talibus per episcopum loci puniri possunt. ut in. de. ij. et de pe. et re. Item isti questores elemosynarum debent esse modesti et discreti. nec debent hospitari in locis incongruis. nec portare false religionis habitum. Et si tales sunt: episcopus potest eos punire tanquam excedentes in eius territorio. ut in. d. de. ij. Et si propter eos impediret inquisitionis officium: possunt per inquisitores compelli a predicatione. ut in. c. vt officium. de hereti. li. vj.

Religio. j. communiter.

Utrum religiosus peccet transgrediendo ea que sunt in regula. Rn. fm Tho. secunda secunda. q. lxxxvj. votum professionis respicit principaliter tria. scilicet obedientiam. paupertatem et castitatem. Et horum transgressio obligat ad mortale. Aliorum autem transgressio non: nisi propter contemptum regule vel propter preceptum a plato oretenus factum: siue in regula expressum. quia hoc esset facere contra votum obedientie. sicut reperit in regula fratrum minorum. ubi propter illa tria substantialia sunt multa alia precepta. et quedam alia equipollentia preceptis. que omnia obligant ad mortale. ut patet in de. et in. de. p. si. Nam sic in alijs regulis. Ille autem qui profert non vult seruare omnia que sunt in regula tanquam

q̄ acceptatio officij executionis vel executio facta p̄ religiosum nō petita z obtenta licentia sup̄ioris est ip̄o iure nulla. Nā negatiua p̄cedens verbuz potest put̄ est ibi reddit actū de iure impossibile. z necessitatē importat. vt vult glo. in regula. p̄t. in. vj. Nec fm̄ glo. in de. j. de testa. sufficit licentia tacita. Bar. tñ in l. vniuersis. c. de cu. li. x. videf tenere dictā opinionēz. videlicet q̄ facta executio teneat. De hac materia vide infra Restitutio. xv. z Testamentū. ij.

V An autē guardianus vel prior q̄ suis subditis possunt dare hanc licentiā: teneant ipsi si deputet̄ executores petere licentiāz a suis sup̄iorib⁹. Vide supra in simili Excoicatione. xvj. Et eadē questio formari p̄t qñ p̄dicti guardiani minorū p̄stituuntur arbitratores sine licētia suoz sup̄iorū. An gesta p̄ eos teneant. Et per p̄dicta p̄t dici q̄ sic. ex q̄ subditis suis p̄dicti guardiani p̄nt dare licentiā. Nā si alijs tribuunt velle: etiā ipsi habebūt velle. Ideo etiā religiosus subditus p̄dicta non p̄t fm̄ doc. p̄cipue fm̄ dictū Ludo. q̄ nō habet velle. sed velle suū dependet a voluntate plati sui. xj. q. j. c. nō dicatis. z fm̄ Zab. in de. j. de testa. sup̄ior: ibi accipit̄ pro sup̄iore in: mediato.

Religio. ij. quo ad in-

gressum. **V**trū adultus ingressus religionē possit ad seculū redire. vide s̄. Nonicus. Et multa alia que pertinent ad hanc materiam.

Vtrū seruus possit ingredi vel recipi in religio nem. Rñ. nō p̄t ingredi nec debet recipi siue sciat̄ q̄ sit seruus: siue sit p̄sona incognita. z nesciat̄ vtrum sit seruus vel liber. Et si ingressus fuerit. z infra trienniu petiā a dño suo. debet reddi cū oib⁹ que attulit. fide tñ accepta de impunitate ipsius. Post v̄o trienniu repeti nō p̄t: nisi esset talonge q̄ inueniri nō posset. xvij. q. ij. si q̄s incognit⁹. Et currit dictū tēpus a tpe scie dñi. Et hec intellige ve ra in omni genere seruoꝝ: etiā si sint coloni. originarij. siue alcriptici. de quib⁹ infra dicet̄ Seruus primo.

V Quid si seruus ingressus monasteriū recipitur ad p̄fessionē ante dictuz terminū. Rñ. fm̄ Ray. credo q̄ debet remanere in ordine. z monasteriuz debet satisfacere dño. q̄ fuit in culpa in recipiēdo. vel dic q̄ si nō erat incognit⁹ z p̄batat forte p̄ falsos testes q̄ esset liber. dz restitui dño si petat. vt ex de ser. nō or. c. de seruoꝝ. cōcor. No. z idem fm̄ eodē si al's dolose intrauit religionē. sciens se suū. Secus si bona fide putabat se liberū.

V Quid si talis post factā p̄fessionē fuerit dño restitutus z postea manumissus sit. nun qd̄ teneat̄ redire ad monasteriū. Rñ. fm̄ v̄o. q̄ sic. q̄ q̄ntuz in eo ē monachus fuit. vide supra Impedimentū tercio.

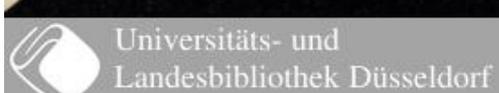
Vtrū obligati ad rōcinia possint recipi ad religionē. Rñ. si sunt obligati ad rōcinia reipublice. nō sunt recipiendi. di. iij. legē. S; si obligati sunt ad rōcinia priuatoꝝ. bonestū est q̄ prius de rōci-

nij se expediant. nō autē est necessarium fm̄ glo. Ray.

Vtrū ille q̄ est obligatus ad aliqd̄ soluendum possit ingredi religionē. Rñ. fm̄ Ray. p̄t. nō ob stante obligatione vel iuramēto. dūmodo non ex leuitate vel intentione subtrahendi debitū hoc faciat. s; ex charitatē seruoꝝ. Nec facit iniuriā credi tori. q̄ excusat̄ auctē spūssancti: cui nemo resisterē p̄t. ex de regula. c. licet. s; monasteriū tenet̄ satisfā cere de his que cōtulit monasterio. xix. q. iij. si quā mulier. Si tñ post ingressum religionis: monaste riū occasione eius aliqd̄ acq̄reret. puta. p̄ successio nem hereditariā vel donationē. siue ex testamēto teneret̄ monasteriū q̄ntū illud esset. z non plus. ar. d. c. si q̄. cōcor. Inno. z Hostiē. Poterit etiā vt ait Ray. in monasterio existens scribere. vel aliud hō nestum opus facere ad liberandū se: dūmodo nō negligat̄ p̄pter hoc diuinū officiū. xj. q. j. clericus. nec impediā in aliq̄ ab obseruantia regulari. i. ab obsequijs regule: cui semp est ascriptus. Ideo ad p̄dictā solutionē nō tenet̄ fm̄ Vl. Et hoc vltimū videt̄ verius vt ad aliquā opationē nō teneat̄. nisi forte p̄pter vitanduz scandalū. Idē dic de eo q̄ est obligatus ad aliqd̄ faciendū. si aliqd̄ detulit mo nasterio satisfaciāt. Aliter nō videt̄ obligari ad la borandū. vt dictū ē. Idē tenet̄ Archi. flo. De hoc infra Restitutio vltimo.

Vtrū rector q̄ iurauit regere ciuitatē p̄ annum siue magister q̄ iurauit legere vel capellan⁹ q̄ iurā uit seruire in capellania possint ingredi religionē. Rñ. fm̄ Ray. sic. Nō etiā iuramētū violat. q̄ illd̄ in melius cōmutat̄: ex de iureiur. puenit. el. ij. Idē Inno. z Hof. No. q̄z addit̄ cōsulo q̄ prius ipleat̄ qd̄ p̄misit. ex de iureiur. c. debitores. hoc etiā tut⁹ esset nisi ab illo vel illis quib⁹ iurauit possit licētiā obtinere. tñ hoc videt̄ consiliū. Nā statim p̄t intrare religionē nō obstante iuramēto. vt notat̄ pā noꝝ. in. c. cōmissuz. de spon. vbi dicit de illo q̄ iura uit p̄bere p̄ verba de p̄sentī: q̄ sine peccato p̄t nō p̄bere z intrare religionē. s; p̄bere est de cōsilio ne notet̄ p̄iurio quo ad vulgi opinionē.

Vtrū p̄pter obsequia pentū debeat q̄s retrahē ab ingressu religionis. Rñ. fm̄ Tho. in quolibet. Alit̄ dicendū est de illo q̄ nondū religionē intra uit. z alit̄ de illo q̄ iam in religione p̄fessus est. qui etiā nōdū intrauit si videt̄ patrē suū in magna ne cessitate z cui p̄ aliū subueniri nō possit. nō debet religionē intrare. s; debet ministrare pentib⁹: ma xime si absq̄ piculo peccati possit in seculo rema nere. Si v̄o p̄ aliū possit pentib⁹ suis ministrare. p̄t si vult religionē intrare. Postq̄ v̄o aliq̄s est in religione p̄fessus mortuus ē mundo. vñ p̄ spiri tualē mortē deobligat̄ a cura impēdēda pentib⁹ sicut etiā deobligaret̄ p̄ mortē corporalem. Et idē nō peccat. nec p̄ceptū aliqd̄ agit si i claustro ma neat sub p̄cepto plati. pentū administratōe p̄ter missa. Et etiā fact⁹ ē impotēs ad reddēdū debitum ministeriū absq̄ p̄pria culpa. dz tñ q̄ntū p̄t salua ordinis obediētia sathagere. vt p̄ se vel p̄ aliū suū pentib⁹ subueniat̄ si in necessitate fuerint.

sed tamē monasterio reformato: necesse habet exire: aut regulam profiteri et seruare. d. c. super eo. Et hoc facit p. istis conuentualibus et monialibus large vite.

In autē maior pars conuentus possit reformare regulā antiquitus institutā inuita minorū pte: Vide supra Lex.

Religio. iij. quo ad votum ingrediendi.

Vtrū pueri possint se obligare voto religionis. Vide s. Nonicus. Et an tale votum factū ab impubere ante ānos pubertatis teneat: ibi vide. et alia singularia circa hoc.

Quid si q̄s uouit intrare certā religionē et ipsi nolūt eū recipere. Rū. s. Tho. scda scde. q. lxxviii. Siquidē intētio sua fuit se obligare ad religionis ingressum p̄ncipalit̄. et ex p̄nti elegit hāc religionē vel hunc locū q̄li sibi magis cōgruentē. tenet si ibi recipi nō pōt aliā religionē intrare. Si autē p̄ncipalit̄ intēdit se obligare ad hanc religionē vel ad hunc locū q̄li sibi magis cōgruentē. p̄pter sp̄alem cōplacentiā huius religionis vel illius loci. nō tenetur aliā religionē intrare si illi nolunt eū recipere. Idem Ri. in. iij. Si autē incidit in impossibilitatē implendi votū ex p̄na culpa: tenet facere qd̄ pōt. et in super agere p̄niam de culpa. Si autē dubitat quā intentionē habuerit. d. tutorē viā eligere.

Vtrū ille q̄ uouit vnā determinatā religionē intrare licite possit induci ad aliā. Rū. s. Tho. q. in maiori intelligit min⁹. Ideo ille q̄ obligatus est voto vel iuramento ad ingressum religionis minoris pōt licite induci ad hoc qd̄ ad maiore religionem trāseat nūi sit aliqd̄ sp̄ale qd̄ impediatur. puta. infirmitas vel etiā spes maioris p̄fect⁹ in minori religionē. Ille vō q̄ obligat voto vel iuramento ad ingressū maioris religionis nō pōt licite induci ad minorē religionē nisi ex aliq̄ cuiusdē causa et dispensatione superioris. Si tū ingredit̄ et p̄fiteat. tenet p̄fessio. et de regula. q. post votū. li. vi. De hoc vide s. Abbas. et infra Religio. iij.

Vtrū ille q̄ uouit ingredi religionē teneat ibi p̄petuo remanere. Rū. s. Tho. Si uouēs intēdit se obligare nō soluz ad ingressum religionis. s. ad p̄petuo ibi manendū tenet p̄petuo ibi remanere. Si autē intēdit se obligare solū quo ad ingressū causa experēdi cū libertate remanēdi vel nō. manifestū est qd̄ remanere nō tenet. Si autē in uouendo de hoc nihil cogitauit. videt obligari ad ingressum s. m. formā iur. q. est vt ingrediēti det ann⁹ p̄bationis. vñ nō tenet ibi p̄manere. Si tū tali intentione intraret vt statim exiret. nō videt satisfactū voto. q. in uouēdo hoc nō intēdebat. Et iō tenet vt saltē velit exiri. an ei expediat manere.

Religio. iij. quo ad trāsitum ad aliam.

Vtrū liceat trāsire de vna religionē ad aliā. Rū. s. Tho. scda scde. q. vltia. trāsire de vna religionē ad aliā nisi p̄pter magnā vtilitatem vel necessitatē nō est laudabile. tū quia ex hoc ple-

runq; scandalizant illi q̄ relinquūt. tū etiā q̄ facilius aliq̄s p̄ficat in religione quā cōsuevit q̄ in illa quā nō cōsuevit ceteris parib⁹. Pōt tū aliq̄s laudabiliter trāsire de vna religionē ad aliā triplici ex causa. Prima ex zelo p̄fectionis religionis in q̄ nō attendit excellētia s. m. solā artitudinē vite. s. p̄ncipalit̄ s. m. illud ad qd̄ religio ordinat̄. et p̄nter s. m. discretionē obseruatiarū s. m. p̄portionatā. Scda etiā p̄pter declinationē religionis a debita s. m. p̄fessione s. m. quā fuerat instituta. Tercia etiā p̄pter infirmitatē vel debilitatē. ex q̄ interdū puenit qd̄ nō pōt aliquis artionis religionis statuta seruare. qui possit statuta latioris seruare. Et in hoc casu necessaria est dispensatio. In scda etiā est necessarium superioris iudiciū. In p̄ma autē. an requirat licētia superioris. Panoz. in. c. licet de regula. dicit. qd̄ ad hoc vt religiosus licite possit trāsire ad aliā religionem duo requirunt. Primo qd̄ religio sit strictior. Scdo qd̄ nō trāseat ex temeritate vel leuitate. s. zelo strictioris vite. nō q̄ licet trāsire in odium p̄mī p̄lati ad religionē strictiore. Tercio extrinsecus requirē vt petat licētia trāsendi a p̄lato suo.

Vtrū querit. Donec dubitat an religio ad quā trāsire sit strictior. q̄s habebit iudicare. Rūdit Panoz. qd̄ nō statuit verbo volētis trāsire nec p̄lati denegātis. s. superioris iudiciū est requirēdū. Et dicit Inno. illo casu dici superiorē. illū ad quē appellaretur si iste religiosus grauaret. Non em̄ s. m. eū debet. p̄p̄ius p̄latus esse iudex in cā sua. Et nota bene ex isto dicto. qd̄ vbi orit̄ cōsentio inē religiosū et superiorē suū. nō debet superior esse iudex in cā sua. s. debet adiri superior immediatus.

Quid si p̄latus denegat vel nō r̄ndeat seu allegat cām denegatōnis iniustā. Rūdit Panoz. s. m. Inno. qd̄ in his casib⁹ et similibus pōt subditus in cōtinenti trāsire nō expectato alio tpe. ex q̄ constat de p̄petua denegatione p̄lati: s. si p̄latus allegaret aliquā iustā cām vel verisimilē denegādi licētiaz nō debet subditus trāsire. s. instare apud superiorē vt decernat an p̄latus habeat iustā causam denegandi.

Quid autē si trāsiiit ad aliā nō petita licētia an sit reuocandus. Glo. in. d. c. licet. dicit. qd̄ licet repeti possit. tū si nō repetit̄ reuocandus nō est. ex q̄ iustā cā motus trāsiiit. Idē Hof. De. et Ab. s. h. d. n. z. tenet glo. in. c. intellexim⁹. de eta. et q̄li. Idē Host. et Jo. an. et cōiter moderniores p̄ter Cal. Et panoz. tenet hāc vltimā opi. s. qd̄ sit reuocandus hac rōne fundata ex tex. nā tex. dicit petēdā esse licētiam: nē bonū obediētie cōtēnere videat. Si q̄ ex nō postulatā licētia p̄sumit cōtēnere bonū obediētie. q̄ nō pōt dici qd̄ instinctu sp̄s sancti trāsierit. s. potius p̄sumit qd̄ cā leuitatis. Cōclude q̄ istū reuocandū ad p̄mū monasteriū. Et ex p̄dictis et ex tex. nō. qd̄ vbi in aliq̄ actu requirē licētia non sufficit petere ex postfacto. s. d. z. p̄nt a p̄ncipio. qd̄ nō. quia facit ad multa. h̄is tū petē cōsiliū. d. z. debito tpe expectare r̄sum. de quo vide s. Consiū.

Quid autē si ex illo trāsitu infamat p̄mū monasteriū. Rūdit panoz. s. m. doc. qd̄ si ex trāsitu istius graui⁹ lederet vel infamaret p̄mū monasteriū

quia illa remanēt penes scdm monasteriuz. **Seco** in bonis patrimonialibus. qz illa videntē semp accedere ad psonā monachi licet exp̄sse fuerint collata tpe ingressus rōne p̄dicta. Et hanc vltimā opi. tenuit. d. **Car. D. aut. De. de pu. tenuit. p̄mū. 2. qd** als fuit ardua in facto. **Panoz.** placet scda opinio vt bona patrimonialia sequant psonā. Et p hoc adducit subtilit in ar. tex. illi. c. vnici. vbi dicit qz monachus factus ep̄s p̄t adire hereditatē patris sibi delatā. quā acq̄ret ep̄atui 2 nō p̄mo monasterio. **Ecce** qz illa spes succedēdi patri q̄ transferat in p̄mū monasteriuz. **Iuxta** nō. p̄ **Inno. in. c. in p̄ntia. de pba. sequit psonā monachi.** **Doc** autē intelligo qm donatio fuit facta tacite vel exp̄sse. **Ita** vt ex cōiecturis appareat qz ex rōne ingressus fuerit facta. **Sz** vbi nō habita rōne ad ingressum puta. qz ante ingressum vel sit alia cōiectura. nō fiet reuocatio. l. 3. trāserat inde psona nisi de misericordia. **Idē** dic in laico intrante ecclesiā secularē. **Si** enī sunt accessoria ad psonā tacite vel exp̄sse. p̄t reuocari inde recedēte psona. **Secus** vbi nō essent accessoria nisi de misericordia fiat restitutio.

Querit de notabili. q. **An** p̄dicta etiā habeant locū in fratribz nūonibz vt factus ep̄s possit recuperare bona sua iā alteri acq̄sita sicut 2 alij religiosi. **Bar. in tractatu minoribz. li. iij. dicit.** qz siue frater minor fiat ep̄s siue trāseat ad aliā religionē q̄ p̄t in cōi hie. nō recuperat bona sua iā alteri acq̄sita siue dicas qz hec sit restitutio in p̄stinū statum siue qz sit indulgētia siue pmissio trāseundi ad aliū statū sep̄atū. vt. **C. de sen. pal. l. ij. 2. l. tutor.**

Quid autē si talis frater minor factus ep̄s vel ad aliā religionē sit legitime translatus. **An** succedat ab intestato parentibz 2 alijs agnatis 2 cognatis. **Rūdit Bar. qz** aut iste liberat ab ordine auctoritate summi pontificis. 2 putat qz iura succedēdi recuperat. vt. **l. i. l. j. C. de sen. pal. Idē** putat si als legitime ab aliq̄ archiepo vel alio prelato pmoneret ad aliquā dignitatē. **Per** hāc enī cōcessionē beneficii intelligo eū ad oia r̄stitutiū. vt. **d. l. j. 2. ff. ad tercul. l. j. §. q̄ mortis.** **Quis** ius succedēdi reperiat eū nunc in eo statu in q̄ erat ant ingressus. **Et** hūc articulū d. **fran. de assisio disputant.** 2 ita determinant. **Si** vō reperiret ali? modus licet? qz ex dicta concessione beneficii vel dignitatis. p̄ quē a dicto ordine absolueret. tūc ius succedēdi nō recuperat. vt. **d. l. j. 2. d. §. q̄ mortis.** vbi tex. facit hāc distinctōnē

Doc autē p̄t cōtingere si aliq̄s frat. p̄pter ei? demerita ab ordine licentiet. 2 ei p̄mittat vt trāseat ad aliā religionē qz eo casu ei licet. nō als. vt p̄ multa p̄uilegia eo. pon. **Et** hoc casu nō puto eos recuperare ius succedēdi per iura p̄dicta. **Alia** enī absolutio maḡ ē ad penā qz ad p̄mū. **De** hac mā vide diffuse p̄panoz. in. c. in p̄ntia. de pba.

Religiosi medicatēs si trāseant ad ordinē nōn medicantiū etiā delicētia pape. nō habēt vocē vel locū in caplo. etiā si ab alijs eis cōcedat. **Nec** p̄t hie p̄notari nec aliquā administrationē vel q̄cūqz officia etiā ānuā. nec tanq̄ vicarij vel ministri vel loca eoz tenentes. nec p̄nt qd cūqz aiaz regimē exercere. vt in de. vt. p̄fessores. de regula.

Reliquie et corpora

sanctor. **Antique** reliquie nō debent ēē capsam oīdi nec exponi venales.

Rō. p̄hibitois ē fm panoz. et eo. c. j. qz cū dūdunt ossa nuda multoz deuotio tepescit. 2 detractoribz cā obloquēdi dat. **Dicit** enī qz si fuisset sanct? ossa nō fuissent sic displa. nō aduertētes qz oibz generāliter dictū est. **Amis** es 2 in. c. re. his exceptis qbz de? grām singularē facē voluit. vt in corpore b̄tē vir. 2 **Jo. euāgeliste 2 similitū.** **Reliquie** etiā sc̄dō nō debēt exponi venales. qd fieri p̄t duobz modis. **Primo** cum vere vendunt inde accepto p̄cio. **Mā** sacra 2 religiosa nō sunt in dūio alicui? nec capiunt extimationē. vt in sti. de re. diu. §. nullius. **Seco** qm exponit passim causa q̄stus. vt habeantur large oblationes. **Est** enī hec quedā largaventi ditio. hec **Panoz.**

Non licet aliquē venerari. p̄ sancto etiā si in vita fecisset miracula sine aucte romani pon. **Intel-**lige hoc. qm q̄s vult publice aliquē venerari. p̄ sc̄dō **Secus** autē si in occulto q̄s emittit p̄ces apud eū quē fore credit sanctū.

Quoz sanctor. reliquie possint furtiue subtrahi vt honorabili? reponant. **Rū.** fm d. d. nō. **Mā** sacrilegiū est quociens auferit sacra de sacro. xvij. q. iij. quisq̄s. **Concordat** **Di.**

Aut aucte reliquie seu corpora sanctor. se trāsse renda. **Rū.** nō se trāsserēda sine aucte p̄ncipis. s. pape vel sine ep̄oz licētia 2 synodi. de conse. di. j. corpora. als incipit de loco. **Et** hoc sicut ibi nota. **Ver** ē. cū corp? traditū est sepulture p̄petue. vt. **C. de reli. 2 sump. fu. l. si. nisi** necessitas occurrat. **Itē** tūc sufficit auctas p̄sidis p̄uincie. vt. **C. e. ti. l. j.** **Si** autē nō ē traditū p̄petue sepulture. p̄t trāsseri sine aucte alicui? vt. **C. de reli. l. h̄ nec dū.** **Et** p̄ allegare. **ll.** videntē loq̄ de omnibz corporibz.

Quoz liceat portare reliq̄as ad collū. **Rū.** fm **Tho. sc̄da sc̄de. q. xcvj.** eadē rō est sicut de verbis scriptis. qz si ponent ex fiducia dei et sanctor. q̄rū sunt reliq̄e nō erit illicitū. **Si** autē circa hoc attendetur ad aliqd vanū. puta. qz vas esset triangulare 2 bimōi quod non pertinet ad reuerentiā dei 2 sanctorum esset superstitiosum et illicitum.

Renunciatio quid sit.

Rū. est iuris p̄prij spontanea refutatio **Mā** iuri alieno renunciari nō potest.

Et quibz causis petēda est renunciatio ep̄atus. **Rū.** due sunt. p̄babiles sine apparētes. h̄ nō sufficientes. **Prima** p̄pter frugem melioris vite. **Secda** causa. p̄prie humilitatis. hec autē cause nō fuerunt acceptate. vt in. c. nisi cū p̄idē. de renūcia. **Sunt** alie cause sufficientes sex. vt in **p̄all. c.** **Prima** conscientia criminis talis p̄ qd ipsius officij executio. etiā post pactaz penitentia impeditur. **Secunda** est debilitas corporis ex infirmitate vel senectute. per quam impotens redderetur ad exequendum officium pastorale. **Tercia** causa ex defectu scientie. **q̄z** autem desideranda sit eminens scientia

Represalie

in pastore: est tamē competens toleranda. Quarta est malicia plebis. non q̄ pro qualibet culpa debeat gregem deserere: ne mercenario comparetur. h̄ de superioris licentia. tunc demū: potest nō tam timide fugere q̄ p̄uide declinare: cū oues cōuertuntur in lupos. Et qui debuerunt humiliter obedire: iam irruocabiliter contradicunt. Quinta. graue scandalum: cum aliter sedare nō potest. Sexta est p̄sone irregularitas. v̄puta. si sit bigamus. Non tamē. p̄pter qualibet irregularitatem debet ei dari licentia. vt si non sit natus de legitimo matrimonio: si sit occultū. et ille laudabiliter impleat officium suum. dūmodo non sit de adulterio vel de scorto. nam tales omnino repellunt. vt per glo. in d. c. nisi.

Nota. q̄ renunciatio fieri debet in manibz eius a quo habet institutio vel cōfirmatio. extra eo. admonet. fallit in ep̄o qui nō potest renunciare episcopatu. nisi in manibz pape. vt in. d. c. nisi. etiam nō consecratus dūmodo electus et cōfirmatus. et de transla. inter corporalia. Fieri autē debet renunciatio cōmuniter in scriptis. forte in alijs ab episcopatū: scriptura nō est necessaria. Secūdo nota. q̄ renunciatio officij aut beneficij ecclesiastici debet eē voluntaria. nam inuitus nō cogitur renunciare. Item debet fieri pure et absolute. extra de of. del. ex parte. Nam si quis renunciat alicui beneficio vel rei sp̄iali vel resignat aliqd̄ sp̄iale. aliquo dato vel p̄missio: symonia est. fm̄ Hof. et Hostien. q̄ si nō p̄cedat datio vel p̄missio. h̄ sola intentio. vt. f. renunciet beneficio: hac intentione. vt detur sibi aliquod tēporale. aliter non renunciaturus. symonia mentalis est: que p̄ solam penitentiam aboletur extra de sy. c. fi. Sed ex quo nulla pactio interuenit ab ecclesia nō punitur. Sed si quis renunciat beneficio ea intentione. vt detur nepoti vel alteri: nulla tamē de hoc facta pactio vel cōuentione: nullam incurrit symoniā. Renunciare etiā beneficio vt detur alteri est symoniacū. quia p̄hibitū est iure positio. sed nō est hoc p̄hibitū simpliciter. h̄ fm̄ istū modū: cum videlicet hoc ducit in pactū j. q. ij. q̄ pio. fm̄ v̄y. Inno. et Hof. Similiter si q̄s habet voluntatez deliberatā renunciandi beneficio cū intentione et animo paciscendi. vt alteri det in hoc est symonia mentalis. effectualis autem et ab ecclesia punienda est. cū p̄ceditur ad actū ipsum paciscendi in renunciatiōne. Tercio nō fm̄. d. an. in. c. nō sine. de arbi. q̄ licet valeat compositio auctoritate superioris. vt p̄ beneficio qd̄ dimittitur: detur aliquid tēporale. extra de p̄ben. nisi. non tamen valet vt detur aliquid auctoritate inferioris vel partis. Et sicut cōmittitur symonia p̄ dationē pecunie pro beneficio cōsequendo. ita et pro eo cōcedendo. Et quia nō valet renunciatio litis sup̄ beneficiali: pecunia suscepta: pro renunciatiōne. Dicit tamē idem. d. an. fm̄ Inno. q̄ si detur pecunia p̄ renunciatiōne litis non semp̄ est symonia. h̄ aliqui Sed quia hoc tenet specie symonie. ideo reprobat̄. Nam si daret pecunia nō habenti ius. vt cederet liti hoc nō esset symoniacū nec iniuriū. Idēz si daretur p̄ bono pacis. nō ex pacto partium sed

p̄missione arbitroz. nō in respectu ad beneficiū extra de transla. sup̄ eo. Sed si daretur ius habenti p̄ redimenda iusta lite a nō habente ius. et respectu ad spirituale: esset symonia. Quarto nō. q̄ episcopus vel alius qui symoniace tenet beneficiū: veniens ad mortē. si vult saluari fm̄ No. debet renunciare vel etiam in mente sua: si alius deficiat: omnino renunciare: et sub hac cōditione renunciat. si placuerit pape vel alteri ad quē spectat collatio. Et si cōualuerit: vadat q̄tius potest ad eum et pareat ei. et caueat ne morā faciat nec fructus sibi appropriet. imo fideliter custodiat vel in vtilitatē ecclesie expendat. Potest tū vite necessaria stricte recipere. lxxvij. di. pasce.

Represalie dicuntur. quando vnus oriundus de vna terra: spoliatur vel damnificat ab oriundo de alia terra. vel etiā si debitū non soluit: tūc datur potestas isti spoliato q̄ faciat sibi: contra quemlibet de terra illa vnde est spoliator vel debitor.

Utrū sint licite. Rū. fm̄ Bar. in tractatu resp̄salarum. q̄ ad hoc q̄ sint licite in foro conscientie requirunt tria. Primo auctoritas superioris. Secūdo causa iusta concedendi. quia denegat iusticia. Tercio q̄ intentio eius qui habet resp̄salias sit iusta et recta. his concurrentibz licite sunt. vt in. c. dñs. xliij. q. ij. vbi Augustinus dicit. iusta bella solent diffiniri q̄ vlciscunt iniurias si gens vel ciuitas plectenda est que vindicare neglexit: qd̄ a suis improbe factū est. Et dicit Bar. q̄ sibi videtur q̄ ius concedendi resp̄salias nō videtur iure civili vel canonico inductū. h̄ magis iuro diuino. vt in dicto capitulo. dominus. et de iure gentiū quod p̄mittit bella iusta. et bellum licitum est ex causis p̄dictis.

Que autē sit causa sufficiens cōcedendi resp̄salias. Rūdit qui. s. q̄ non debet esse circa modicū. Istud etiā remediū resp̄saliarū. cū sit odiosum. vt in c. et si pignorationes. de iniur. l. vj. et cum sit subsidiarium contra ius cōmune. nō debet dari. p̄ modico. Item q̄ per dictā iniusticiā pereat ius p̄ns totaliter: secus si aliquo modo ledatur. Et p̄ declaratione huius materie sciendū fm̄ cōmuniter doc. et Bar. vbi supra q̄ siquidē contra illum hominē gentē vel populum qui iniusticiā facere et debitum reddere negligit. potest haberi recursus: tunc resp̄salia in foro civili sicut in foro p̄scentie nō sunt licite. Si vō nō potest haberi recursus ad superiorem. tunc sunt licite: duobz interuenientibz. Primo requirit auctoritas superioris. nō etiā licet alicui sibi ius dicere vt dicit iura vulgaria. Secūdo q̄ auctoritas superioris interponat sibi ex causa iustā nisi ex causa iustā interponatur sunt ipso iure nulle. vt. l. cū vō. §. subuentū. ff. de fideicō. l. i. Causa autē iustā dicta est in. d. c. dñs. et ita tenet Inno. extra de resti. spo. c. olim.

Quis autē habeat requirere dominum vel populum vel gentē. Rū. p̄ns eius q̄ concedit resp̄salias succedit in locum superioris deficientis sed

superiorē: si esset: quis nō posset adire et conueniri de iniusticia iudicis. nisi pmo ipm iudicem requisisset. ergo et nō ipsa ps ad hoc vt possit petere re- ptesalias. debet pms adire iudicē pmiū et ab eo pe- tere iusticiā. Immo dico q si ps iret ad iudicē suū et diceret: dñe scribatis tali iudici q faciat mihi iu- sticiam. al's cōcedatis mihi reptsalias: q iudex euz audire nō debet. Dico etiā q ciuitas nō pōt face- re de hoc statutū. videlicet q sufficiat reqsio per- fectas et lilia. vt faciat iusticiā. Nā anteq iusticia sit denegata nō ptinet ad cognitionē supioris. et per- pns nec alterius ciuitatis vbi deficit supior. Et ex- pdictis apparet q̄ter fieri d3 dicta reqsio. Debz em actor offerre libellū. cū omnibz solēnitatibz de- bitis qm̄ causa reqrit libellū vel implorare officiu iudicis p executione. qm̄ causa h3 paratā executio- nē vel reus d3 mō debito exceptionē opponere in causa. Quāq; requirit q vn̄ iudex scribat alteri iu- dici p exequēda lilia ab eo lata.

Qualiter aut intelligat nō posse haberi supiorē copia. Rñ. qm̄ nō habet supioris copia de iure: nec de facto quia nō est. et tūc est clar. vt. d. c. dñs. Quāq; pōt haberi copia de iure s; nō de facto. ex- p̄plum. Imperator ē modo in alamania: est de iure supior. tñ de facto in pabus istis ei non parez. vel pone in Archia est rector p̄cedesia. tñ nihil pōt de facto. ppter occupationē tyrannoz. et tūc videt supioris copia non haberi. Quāq; pōt hū copia de facto nō tñ de iure. Exmplū. aliq; tyrānus occu- panit multas terras de facto: q de iure nō est dñs tūc puto recurrendū ad ea q notat Immo. in. c. ni- hil. de elec. videlicet q aut tyrānus ille sua auctori- tate occupauit. et tūc nō habet p supiore. et nō va- leret qd ab eo fieret. vt. d. de sac. san. ec. l. decerni- mus. Aut fuit electus ab habentibz p̄tatez p vim vel metū. et tūc aut hoc nō est notoz. s; pro vero dño se gerit et sic reputat cōter. et tūc habet p su- piorē. vt. l. Barbarius. ff. de of. p̄to. Aut est pu- blice notū q est tyrānus nō dñs. et tunc nō habet p supiore nec debet reqri tūc. Quāq; copia supiorē pōt haberi de iure et de facto s; haberi nō expedit. q forte expenderet plus q sit id de q contenderet vel forte passus iniuriā est paup. et tūc etiā puto q nō sit necesse q adeat supior. imo sit pcedendum tanq; si supioris copia nō haberet.

Quis est autē ille iudex cui officiu implorat vt det hmōi licentiā. Rñ. si quidē p statuta edita ab his q habēt auctoritatē. hoc aliquibz est cōcessum illi ad eundū sunt. Sed si de iure cōmuni loqmur: tunc sicut ex pte eius q̄ quē reptsalie cōcedunt req- ritur q supioris copia haberi nō possit vt dictū ē. Sic ex pte cōcedentis reptsalias reqrit q sit talis q supiorē non habeat. qd pbat. Nā cōcedere rep- salias est indicere bellū licet qm̄ istud bellum nō indicat vn̄uersalit̄ ex parte indicentis vel eius q̄ quē indicit. q vni pmittit alios capere. s. pticula- res homines. et sic indubie est pticulare ex vtraq; parte. posset etiā esse vn̄uersale ex vtraq; pte. Bz bellum iustū nō potest indicere nisi ille q superio- rem nō habet. vt. ff. de capti. l. hostes. ergo nec cō-

cedere reptsalias. et ita tenet Immo. extra de resti. spol. c. olim. Et hoc sequit: q si est aliqua ciuitas saltē de facto que nō recognoscat superiorē. et rega- tur p populū fm suos ordines: q potestas vel re- ctor nō potest cōcedere reptsalias nisi aliquo statu- to esset ei pmissum spāliter. deberet igit adiri p re- ptesalias cōcedēdis: ipse populus siue ordo vel cō- silium apud quē est omnis potestas. Itē ex predi- ctis sequit. q si est aliqua ciuitas que subest alicui principi: seu regi: q nec ipsa ciuitas: nec aliq; offi- cialis regis potest concedere reptsalias. s; ipse solus princeps. rex vel dñs. Dico tñ q in omnibz casibz de quibz dictū est s. q supioris copia nō intelligit haberi ex parte eius cōtra quē concedunt: in illis intelligendū est superioris copia nō haberi ex pre- cedentis. et in illis casibus ciuitas subdita regi vel comes regi subditus posset cōcedere reptsalias. Sicut em in quibusdā casibus. ppter vigentē ne- cessitatem. pmittitur aliquibz q ius sibi vendicet. vt. l. ait p̄toz. s. si debitor. ff. de his que in fran- cre. Ita in pposito ex dictis causis pōt ciuitas vel dñs subditū reptsalias cōcedere. qm̄ supioris copia nō potest haberi. hec Bar.

Quero de. q. quotidiana. Concesse fuerūt rep- salie in ciuitate lucana cōtra florentinos. Ado- do quidā origine florentin⁹ habitabat luce. An possit ibi capi. Rñ. Bar. in. l. p̄uinciales. de ver. si. re- fert. d. Lamb. de rampo. disputasse hanc. q. et tenu- isse q nō. quia florentinus siue de florentia dicitur qui ibi cōuersat et morat. vt. l. j. s. bestias. ff. de pos- tulando. quia magis inspiciunt accidēs q̄ originē. Bar. tamē ibi relinquit hoc sub dubio et refert se ad notata p eum in tractatu reptsaliarū. et ibi tenet opinionē predictam. dicens q florentinus siue de florentia dicit qui inde est municeps. Et intellige de municipe. p̄ue q munera subit. Aut ergo ha- bitat alibi. et florentie nō subit p se vel patrem aut fratres munera. Et tūc si alibi moratur. tunc uon- dicit florentinus. Et sic nō poterit capi: nec mole- stari. Secus autē si florentie subiret onera. Et aliā rōnez assignat Bar. ad hoc in. d. l. p̄uinciales. q̄ reptsalie concedunt ppter delictum populi. Et idō nō possunt concedi nisi contra illos de populo q deliquerunt. Idē tenet Jac. de bel. in autentico vt nō si. pig. Ad p̄dicta facit. quia qui non sentit co- modū patrie: nō debet sentire incomodū.

Rescriptum quid sit.

Rñ. fm Panoz. in rubrica. extra eo. q re- scriptum fm q capitur in illo titulo. comprehendit p̄uilegiū et beneficium p̄cipue p̄u- cipis. et alia rescripta que emanant ad iuris obser- uantiam. Quandoq; tamē sumit p̄ue. et tunc re- scriptum est illud quod princeps scribit ad iuris obseruantia. vt quādo cōmittit causam deciden- dam inter aliquos. P̄uilegiū vō cū princeps ali- quid rescribit cōtra ius.

Qualiter autem cognoscatur rescriptum a p̄- uilegio. Dic q ex forma vtriusq; et ex forma dicta- minis.

Vertical text in the left margin, likely a commentary or continuation of the main text, partially obscured and difficult to read.

nat contra ius et in fauorem reipublice. valet. licet non faciat mentionem de iure. Et tunc videtur dispensatum contra ius. Secus si emanat in fauorem private persone. Ratio diuersitatis est. quia iura habent clausulam derogatoriam in rescripto quando emanant in fauorem privati. vt in l. rescripta. C. de p. c. impera. of. Item presumitur tunc rescriptum surreptitium vel emanasse ex nimia occupatione principis. Secus si in fauorem publicum. Et predicta bene notabis. quia non habes in aliquo loco ita bene discussa. hec **Panoz.**

¶ Quid si princeps mandet renouari quicquid factum est vel immutatum in tali causa. An legitime factum renouari debet. Respondetur quod tale rescriptum dicitur intelligi in facto minus legitime non de eo quod erat factum legitime. per hoc text. notabilis in. ca. audita. de resti. spo. Nam et si non liceat de parte concedentis rescriptum disputare. quod esset crimen sacrilegij. §. q. autem. xvij. q. iij. in de scia. et voluntate ipsius scribentis licitum est disputare et in hoc potest haberi interpretatio. quia imperator quicquid errat. l. ij. ff. de sup. le. vide ad hoc glossa singulariter. in. c. preterea. xxiij. di. Et ad. c. j. de consti. li. vj. respondetur quod illud est verum per interpretationem. quia omnia iura princeps potest interpretari. Et sic rescripta recipiunt aliquam interpretationem iustificatiua. vt in casu predicto. aliter videretur ipsum sensisse iniquum.

¶ Quia autem rescriptum valeat. et que opponi possint contra illud. **Dir.** dicit quod ad hoc quod rescriptum teneat nihil dicitur supponi ex his que mouere possunt animum principis ad dandum rescriptum vel denegandum. Et primo quidem series facti est examinanda. ex de cobra. de. sup. eo. Item processus cause. est de re iudi. Inter monasterium. Et si per suggestionem falsam vel suppressionem veri rescriptum fuit impetratum: tollitur ex eo. sup. literis. vbi per de sap. notat sex regulas. Prima est. quod ille qui per fraudem et malicia literas impetravit. et expressit falsitatem. nullum commodum ex ipsis literis percipit. vt in. d. c. sup. literis. Secunda est. quod qui per fraudem et malicia suppressit veritatem. careat penitus impetratis. ex eo. ad aures. et de preben. non potest. li. vj. Tercia est. quod ille qui per simplicitatem et ignorantiam impetrat et exprimit talem falsitatem que si esset suppressa. papa in forma communi nihilominus literas concessisset potest petere. vt iudex delegatus secundum ordinem iuris in causa preceat. licet non secundum formam in literis concessam. extra eo. ex insinuatione. Quarta est. quod qui suppressit veritatem vel occultat. Iudex potest preceat secundum formam iuris. non secundum formam literarum. liiij. distinc. ex antiqs. quia si expressisset: papa nihilominus literas concessisset. Quinta est. quod si aliquis literas impetravit per expressionem falsitatis que tacita: papa nunquam literas concessisset. per eas iudex nullatenus preceat. ex eo. si. proponere. Sexta est. quod qui impetrat literas et suppressit veritatem. quia expressa non decessisset literas. delegatus non preceat per eadem. quia eadem ratio que mouet delegatum: dicitur mouere et delegatum. Et sicut delegatus suas literas denegaret. Ita delegatus sue cognitionis effectum non interponat. ex eo. sup. literis. et c. sciscitatus.

¶ Sed quomodo potens scire quam tacita veritate. que suppressa sine nullatenus haberet. Respondetur secundum **Do.** xxviij.

casus ex his verbis comprehendere. Si lex priuata. si dispensatio pactum. Vel si rescriptum: sententia: siue statutum. Saze nobilitas: ac appellatio causa. At hominis meta: vel confirmatio pape. Processus. titulus. series. professio certa. Paupertas. facti possessio licet pendens: grauamen. Gratia. venditio. pater. ac exceptio cuius. Clausula. firma fides. §. his iunges anathema. finis tollitur: nisi mentio facta perbetur. Si lex priuata. i. priuilegium quod habet ille contra quem impetrat rescriptum tollit rescriptum nisi faciat mentionem de priuilegio primo. extra de prescrip. veniens. Si dispensatio sit facta super hoc. extra de filiis presby. ex tua. Pactum. si precessit rescriptum vel priuilegium. extra de deci. ex multiplici. vel pactum sit secutum. de pac. quia ex eo. li. vj. Vel si rescriptum. aliud fuit primo impetratum et ostensum. extra eo. c. ij. et. iij. Sententia fuit lata super hoc. super quo impetravit rescriptum. ar. extra de fide instru. inter dilectos. Siue statutum. sit super hoc factum. extra de confir. c. iij. accessissent. Saze nobilitas. extra eo. sedes. Ac appellatio. sit super hoc facta ex parte sua. ex eo. ex parte: vel ex parte aduersarij. ex de confir. vti. c. bone. Causa. scilicet excommunicationis. Et si plures sunt. omnes debent exprimi. extra de offi. or. ex parte. Aut hominis meta. i. terminus appellationis presequens de appositus a parte. qui perueniri non potest. extra de ap. sepe. Vel confirmatio pape. extra de constitu. ex parte. Processus cause. qui exprimi debet. extra de re iudi. inter monasterium. Titulus. scilicet beneficii que tacuit. quantumcumque minimum esset. extra eo. postulasti. Series. scilicet seriem facti et totum processum debet rescriptum continere extra eo. dilectus filius. Professio certa. i. vtrum sit clericus vel laicus. extra eo. cuius ordinem. Paupertas. scilicet an sit diues vel in dignitate positus. extra eo. ad aures. facti possessio. i. cum alius de facto. non de iure possidet. extra de pces. pre. literas. Alique pendens. extra ne lit. pen. dilectus. Grauamen. quia ex quo auctoritate d. pape aliquis receptus est in aliqua ecclesia. obstat exceptio secundo impetranti: nisi de receptione primi fecerit mentionem secundum **Ber.** et **Hostie.** extra eo. mandatum. Gratia. i. si iam receptus est in aliqua ecclesia dicto capitulo mandatum. Venditio. scilicet rescriptum sibi concessi a sede apostolica: pro portione quam rexit. extra eo. ad audientiam. Pater. id est qui ministravit in ecclesia quam filius impetravit. extra de si. presby. c. ij. Ac exceptio. scilicet proposita in iudicio. extra de pecu. in nostra. Cuius. quia de ciuitate et dyocesi scienda est mentio. extra eo. significante. et capitulo rudulfus. Clausula. extra eo. cuius dilecta. vbi non valet rescriptum. ij. quia non facit mentionem que articulus fuisset in primo rescripto insertus. Firma fides. scilicet sacramentum de quo non facit mentionem. extra eo. constitutus. Item fides interposita. ar. extra de consti. ex literis. Sed his iunges anathema. quia si tacet excommunicationem suam non valet. extra de pecu. e. si. nisi super defensione vel appellatione per excommunicationem impetretur. extra eo. ipso iure. li. vj. finis tollitur: nisi mentio facta perbetur. id est rescriptum post predicta impetratum

statim restituendū: sed sufficit q̄ statim ex affectu restituat: et q̄ actu restituat cessantibus in cōuenientijs hinc inde. Et ex predictis etiaz subinfert q̄ quādo ablatio fuit occulta: tunc nō tenetur ablatō: se prodere, nec p̄ cōsequēs per seipm restituere sed per aliam p̄sonam secretam et fidelem. Et expe dit q̄ per confessorē quia sibi est crimen detectum per p̄fessionem. vide diffuse de ista materia infra. Restitutio vltimo.

Quid si precipit a cōfessore q̄ statim restituat. An nō parens peccet mortaliter: Fran. de May. in. iij. dicit q̄ sic. quia p̄ceptū de non retinendo alienum obligat semper et ad semper: quia est p̄ceptum negatiuū. Hoc dictum potest intelligi q̄ peccet mortaliter nō ratione iniūctōnis facte a cōfessore: sed respectu p̄cepti diuini ratione cuius tenetur restituere: etiam cessante mandato p̄fessoris. Non autē est intelligendū q̄ ratione iniūctōnis a cōfessore facte ille incurrat nouum peccatū mortale vt dicit De. de pal. in. iij. et archi. flo. **M**ā fm eos tripliciter potest cōfessor aliquid iniūgere penitenti. vno modo p̄ modū cōsiliij et exhortationis. vt q̄ quondie oret et elemosinas faciat: et ad hoc nō tenetur. Secūdo modo per modū declarationis cōmunitatis obligatiōis. vt q̄ omni anno cōfiteat: cōmunicet in paschate restituat alienus. Et sic non incurrit nouū peccatū inobedientie. Tercio per modū satisfactionis specialis pro cōmissis. Et ad istam tenetur ex p̄cepto. Et hoc verū pro peccatis mortalibus. non autē venialibus: nisi forte ex contemptu.

Quis autē teneat ad restitutionē. Rūdeo fm Sco. vbi s̄. q̄ dānificans tam principalis q̄ fautor: tam bonoꝝ anime q̄ corpore q̄ fortune et in fame. vnde p̄mo dicit de dānificatiōibus in bonis anime. secūdo in bonis corpore. tercio in bonis fortune. De dānificantiōibus autē in bonis fame. vide s̄. Detractio.

Restitutio. ij. De dānificanti bus in bonis anime.

Quid si quis retraxit aliquē a religionis ingressu. Rū. fm Sco. in. iij. di. xv. q̄ si qs retraxerit aliquem iam obligatum ad religionē ex p̄fessione: tenetur ad restitutionē. scz agere debet q̄ ille redeat. Si non pōt tenetur ipse intrare: si est persona idonea religioni: vt sic satisfaciat bene viuendo religioni. et orare pro conuersione auersi: vt Ray. fecit. Si vō aliquem dispositum ad intrandum retraxit ne intraret. si hoc fecit animo consulendi proprie vtilitati. puta quia filius et sustentabat eum. vel quia intrans dabat omnia sua religioni que al̄s sperabat ipse habere vel huiusmodi. Et tūc nō tenetur religioni: si hoc facit sine fraude vel suggestionē alicuius fallitatis. Si vō hoc facit animo nocendi religioni: tūc tenetur etiam religioni nō ad equiualens: sed ad aliqualem inductionem alterius equiualentis. scz ad ingressum religionis alterius. quia interest inter habere et prope esse. Conco. Rich. in. iij. dist. xv. dicens q̄ retrahens personam vtilem religioni ab ingressu reli-

gionis intentiōe dānificādi religionē tenet illi religioni ad interesse ad arbitrium bonoꝝ viroꝝ. Si autem hoc faciat non propter hoc sed vt consulat proprie vtilitati non tenetur religioni ad aliquam restitutionē: sed p̄sone cuius profectum spiritualiter impediunt tenetur in spiritualibz face re restitutionē quā pōt.

Qtrum inducens aliquem ad peccandum cōsuendo. suadendo. et teneatur restitutioni. Rū. fm Sco. vbi supra q̄ sic modo sibi possibili. scz inducendo eum ad penitentiā efficaciter et actus virtuosos. Et si sola inductio non sufficit quia facili⁹ est pervertere q̄ cōvertere: tenetur et p̄ se orando et per orationes alioꝝ impetrare sibi conuersionem: dūmodo illis peccatum non pandat. Et licz talis non possit digne satisfacere tamē iuxta iudiciū p̄fessoris ei est aliqua satisfactio iniūgēda.

Qtrum seducens vel deflorans virginem: tenetur ad restitutionē eam ducendo. vide supra Adulterium.

Qtrum dānificans alium in bonis anime vel corpore ex fraudulento consilio: tenetur ad restitutionem. Rū. fm Rich. vbi s̄. q̄ sic. Et dicit q̄ appellatiōe fraudulenti consilij continet malum consiliū datum ex ignorantia q̄uis bonū cōsiliū dare crederet: si debitā diligentia non adhibuit ad sciendū: q̄ negligentia crassa. p̄pe dolū ē. de hoc vide s̄. Aduocat⁹ et Iudex. j.

Quāto autē sacerdos absoluens aliquem a peccato a quo nō pōt absolui. tenetur ad restitutionē. Rū. vbi dicit q̄ non tenetur tamē ei notificare q̄ non potuit eum absoluerē. Peccat tamē mortaliter fm Rich. de quo vide s̄. Confessor. j. Intellige tamē predicta si talis confessor ex ignorantia absolueret. Secus si scieret et penitens patus fuisset restituere: si quid restituendū erat. **M**ā ex quod dat causam efficacem ad non restituendū videtur teneri. Idem si absoluisset ex ignorantia crassa vel supina vel affectata.

Restitutio. iij. De dānificati bus in bonis corpore: et ad quid teneant.

Quid si quis retraxit aliquē a religionis ingressu. Rū. fm Sco. in. iij. dist. xv. q̄ aut intulit vltimū dānū. scz mortē aut citra mortē. Et istud est duplex. scz remediabile et irremediabile. Exemplū mutilatio est irremediabile: q̄ impedit ex toto actum humanū: quī cōpetit homi fm illud membrū. puta abscedit manū dexteraz. Irremediabile vō siue curabile est: vt vulneratio vel alia lesio curabilis. Si in mutilatiōe hoc dupliciter vel q̄ enormis q̄ ex toto impedit aliquē actū hūmānū qui cōpeteret homini fm istam partē amputatam: vt in amputatiōe manus dextere: vt dictū ē vel non enormis. i. nō impediēs actum humanū vt est amputatio digiti vel ptis eius. Pro primo danno. i. vite ablatiōe regulari in multis cōitati bus secuta est lex talionis: vt homicida moriatur. Et rōnabiliter q̄ hoc nō solum cōpetit fm legem moysi. s̄ etiā rōne naturali approbatū in. l. enāgelica. Math. xxvj. Oēs q̄ gladiū accep. et. Si autē hec pena nō sit sibi statuta vel forte aufugit. vel est

delinquere vel homines civitatis. vide notabiliter supra Absolutio. j. in excommunicacione de insecutoribus episcoporum.

Quid autem si quis committit prodicionem contra unum ex istis tyrannis italie; qui hodie regnant. Anquid habet locum pena lese maiestatis? Respondeo. qd aut non recognoscit superiorem. Et tunc habet locum et de eo vt de principe est iudicandū. Aut recognoscit: vt quia ē vicarius imperij. et tunc licet crimen lese maiestatis habeat locum. vt dicta l. j. in ver. cuiusue opera. nō tamē pena incapacitatis creditur ad filios fm Sali. in dicta. l. quisq; Nota tamen qd crimen lese maiestatis comitit a subdito trā. iuxta notata in clemen. pastoralis. de re iudi.

Sed querit cum quis possidet iniuste aliquam civitatem vel castrū: quia vsurpavit a vero et legitimo domino: si subditus talis iniuste possessoris vel alius occulte operet vt amittat talem civitatem vel castrum vt verus dominus illam vel illud habeat. an peccet vel incurrat crimen lese maiestatis. Rñdet Archi. flo. in sum. qd aut hoc facit ex cupiditate vel odio aut zelo iusticie. Si primo casu: qd inde consequit premiu temporale vt fieri cōsuevit in huiusmodi. nulli dubium quin peccet mortaliter: quia procedit ex radice infecta; et ideo non pōt sequi nisi fructus mortiferus damnationis. Non tamē tenebitur ei qui iniuste possidebat. Si autem ex zelo iusto mouetur totaliter: vel etiam principa liter: secundario tamen sperat inde consequi aliquam remunerationē temporalem nō videtur peccare: qd quislibet debet primum iuuare ex charitate sicut in psona ita et in rebus. Et hoc quādo verus et legitimus dominus nō potest alio modo recuperare civitatem suam vel castrū p alium superiorem. et ex tali prodicione verisimiliter creditur nō sequi scandalum vel mortē alicuius. Sed si hoc fieri nō potest sine mortibus hominū et perturbationibus et scandalis aliorum. nullo modo hoc attemptandū est. Vnde Ambro. si nō potest alteri sbueniri: nisi alter leat. melius est neutrum iuuare qd grauare alteruz. xiiij. q. v. deniq; Sed quia quasi raro vel nunq; ista fieri possunt sine morte hominū et huiusmodi. ideo nemini p̄sulendū. nec p̄dicandū.

Quid de dominis terrarū qui excecant vt mutant homines. ppter lepores. ceruos et huiusmodi que capiunt contra eorum voluntatem? Respondeo. Asten. li. v. q. xxiij. qd mortaliter peccant si faciunt libidine vindicte aut amore huiusmodi animalium aut libidine venandi huiusmodi animalia que nullius hominis sunt. aut si ppter vnicum actum hoc faciunt: cum nō debeāt ita seuerē peccere nisi contra cōsuetos ad talia. Credo etiā qd si sit p̄suetudo loci illius qd pro vno actu tanta pena infligat: consuetudo est iniqua: nec obseruanda. et obseruātes eā mortaliter peccāt.

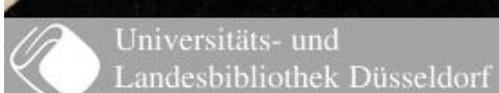
Restitutio. iij. De restitutione dominorum et officialium.

Quid de his qui ex assumpto officio tenentur ad defendere. teneat ad satisfaciendum

damna euenientia eo qd notabili incuria vel negligentia eos nō defendat? Rñdet qd sic: vt sunt domini terrarū: quibus distribuuntur redditus sui domini vt subditos suos defendant. Similiter capitanei et stipendiarij salariati qui in iusto bello suos nō defendunt: et qui etiam ex officio suo tenentur pupillos et viduas tueri. Medici etiam nō solum corporum sed animarū: vt confessores ignari. et vltro se offerentes ad tale officium. Notarij etiā ob quorum negligentiam cause multotiens amittuntur et iura. Iudices quoq; et assessores pferentes iniustas sententias ex ignorantia: vel incuria studendi. Aduocati etiā et procuratores qd ex defectu suo causas amittunt. Naute quoq; architectores et omnes his similes quos notabilis ignorantia sine scientie siue artis sue nō excusat. arg. ad hoc extra de iniurijs. c. si culpa. Intellige predicta de medicis. iudicibus. assessoribus. procuratoribus et alijs qui locant se p medico. iudice. aduocato et huiusmodi. Secus si se ad huiusmodi nō locant. Et qui eos vocaret ad predicta officia: licet constaret ei de eorum imperitia: et ipi promitterent se facturos quod possent: vel ex quadam pietate consulit requisiti iuxta qd melius sciunt: tunc non tenentur nisi de dolo et lata culpa: et ei qui tales elegit imputet. vide s. Aduocatus. et. c. Medicus. Ad predicta facit tex. singularis cum glo. in. c. administratores. xiiij. q. v. vbi habet qd officiales et alij administratores qui negligunt facere iusticiam et defendere oppressos. ecclesiasticos. viduas et pupillos sunt ipso iure excommunicati post trinā monitionē. nec possunt absolui. nisi prius de damno satisfaciāt. Predictis cōcordat san. Bernardinus.

Quid de his qui sine vite sue piculo vel sui status: vel aliquo alio discrimine possunt p̄radicēdū? Rñdet qd sic: vt sunt domini terrarū: quibus distribuuntur redditus sui domini vt subditos suos defendant. Similiter capitanei et stipendiarij salariati qui in iusto bello suos nō defendunt: et qui etiam ex officio suo tenentur pupillos et viduas tueri. Medici etiam nō solum corporum sed animarū: vt confessores ignari. et vltro se offerentes ad tale officium. Notarij etiā ob quorum negligentiam cause multotiens amittuntur et iura. Iudices quoq; et assessores pferentes iniustas sententias ex ignorantia: vel incuria studendi. Aduocati etiā et procuratores qd ex defectu suo causas amittunt. Naute quoq; architectores et omnes his similes quos notabilis ignorantia sine scientie siue artis sue nō excusat. arg. ad hoc extra de iniurijs. c. si culpa. Intellige predicta de medicis. iudicibus. assessoribus. procuratoribus et alijs qui locant se p medico. iudice. aduocato et huiusmodi. Secus si se ad huiusmodi nō locant. Et qui eos vocaret ad predicta officia: licet constaret ei de eorum imperitia: et ipi promitterent se facturos quod possent: vel ex quadam pietate consulit requisiti iuxta qd melius sciunt: tunc non tenentur nisi de dolo et lata culpa: et ei qui tales elegit imputet. vide s. Aduocatus. et. c. Medicus. Ad predicta facit tex. singularis cum glo. in. c. administratores. xiiij. q. v. vbi habet qd officiales et alij administratores qui negligunt facere iusticiam et defendere oppressos. ecclesiasticos. viduas et pupillos sunt ipso iure excommunicati post trinā monitionē. nec possunt absolui. nisi prius de damno satisfaciāt. Predictis cōcordat san. Bernardinus.

Quid de his qui sine vite sue piculo vel sui status: vel aliquo alio discrimine possunt p̄radicēdū?

Restitutio. iiii.

prohibere iniuriam a primo suo: et non prohibent sed tacendo puniunt: **R**ñdet sanctus Bernardinus quod si tales ex officio suo contradicere et prohibere tenentur: et ex aliquo timore non excusabili vel pusillanimitate tacere tenentur de toto damno: quod ab alijs illatum est. **E**xempli gratia: si in consilio cõmunitatis ubi de imponendis collectis clericis tractatur: consiliarius ibi existens: ex officio tenetur contradicere et non contradicit. **M**ultomagis si propter aliquod lucrum burfale in talibus taceret: in totum satisfacere obligatur. **H**oc intellige si non fuisset tale damnum: si contradixisset. secus si omnino securum fuisset. nam tunc in nullo tenetur. **Q**ui vero ex officio non tenetur et talia videt: si non contradicit cum sine suo periculo possit: peccat mortaliter. tamen restituere non tenetur. **E**t facit regulam generalem que facit ad multa infra dicenda in furtis vel rapinis vel ad quecumque alia: quod qui ex officio non tenetur obuiare damno inferendo primo cum tamen possit obuiare etiam sine periculo vite sue: et tamen maliciose non obuiat: licet peccet mortaliter: non tamen tenetur ad restitutionem. **S**ecundo obligantur similiter qui consentiunt. videlicet quando sine tali consensu: talis damnificatio secuta non esset. **I**tem. **I**tem. **I**tem. **I**ntellige ubi cooperationis effectus in opere demonstratur. **I**dem dicendum. **S**ecundo. **R**ay. quando damnum tuo nomine illatum: ratum habes. **rj. q. iij.** qui consentit. **E**t. **S**co. talis consensus interpretatiuus dicitur. **A**ddit tamen. **S**co. quod habens ex officio obuiare damno proximi: et non obuiat ex aliqua causa rationabili. puta quia vergit in damnum reipublice: vel in periculum proprie persone vel huiusmodi. non peccat mortaliter. nec tenetur satisfacere in aliquo.

Quid de officijs vel dignitatibus secularibus si appetantur et petantur et procurentur per preces et obsequia. ut officia potestatis. senatoris. capitanei vexilliferi et huiusmodi. nunc quid est peccatum? **R**espondeo. **S**co. si quis huiusmodi querat vel petat magis sollicitus de honore et lucro quam de iusticia conseruanda. unde et paratus seruire amicis illicitis et illicitis et lucrari per phas et nephas et deuare a iure: ne displiceat illis: nec punire crimina ut debet: peccat mortaliter. **S**imiliter si ignorat ea que spectant ad executionem debitam sui officij. nec curet inuari per alios: ut per assessorem. vel si est paratus se intrmittere de his ad que sua potestas non se extendit quamvis ibi consueuerit fieri. puta si laicus velit de clericis iudicare vel de ecclesiasticis disponere quod ei prohibetur. **S**i autem intendit in omnibus seruire et administrare iusticiam in agendis saltem per practicas. competentes edoctus et in dubijs intendit consilia querere. **I**ta tamen querit propter honorem mundi ne despicabilis habeatur. non participando officia ciuitatis: ut ceteri vel ut inde lucrum consequatur quo se et suam familiam valeat sustentare: et hoc per salarij deputatum et alia consuetas: ut de penis pecuniarijs sed de litigijs nihil extorqueudo a subditis ultra contentum. licet appoitione liguorum et victualium et

huiusmodi humana temptatio est: non est condemnandus. **E**t multo minus cum ista querit ne parat? his conuulsetur a ceteris et imponant ei onera graua. **S**i quis autem hoc faceret ad obuiandum malis zelo iusticie deum non homines timens quis est hic et laudabimus eum? **C**õmendandus esset.

Quid de vendentibus officia publica et dignitates. **R**ñdeo quod tenentur ad restitutionem pecunie: non illis qui dederunt sed pauperibus: cum gratis ea committere deberent. **E**t. **S**co. **M**onal. tenentur domini qui dicta officia vendiderunt ad interesse illis qui per huiusmodi prepositos taliter sunt expoliati. **E**t taliter ementes debent grauer puniri edicto legis iulie. de ambitu. vel. l. vni. ce. ff. ad. l. iuliam. ambitus. et in sti. de publi. iudic. §. sunt preterea. l. in. Aureis. et sunt infames. **S**actus autem **T**ho. in quadam epistola ad duos abancie querentem ab eo. vtrum liceret ei vendere officia temporalia. **R**espondet quod sic. di. cum autem baluinijs et officialibus vestris nihil committatis nisi temporalis officij potestatem non video quare non liceat vobis vendere officia. dum tamen talibus vendatis de quibus possit presumi: quod sint viles ad huiusmodi officia exercenda. et non tanto precio vendatur officium. ut recuperare non possint sine grauamine subditorum. **S**ed tamen talis venditio omnino expediens non videtur: quia frequenter contingit quod illi qui essent magis idonei ad huiusmodi officia sunt pauperes ut officium emere non possint. quinetiam si tales diuites sint tamen quia boni sunt non ambiunt officia. nec inhiant ad lucra. **E**t sic quia ut plurimum illi officia emunt qui sunt peiores et subditos opprimetes magis expediens videtur: ut bonos et idoneos ad officia vestra eligatis. **T**he. **C**larum tamen est quod dicta officia regiminijs vendi strictissime prohibentur et taliter assumpti nihil debent pro huiusmodi officijs dare. maxime hodiernis temporibus. et experientia teste quali in finitjs mala et extorsiones a subditis proueniunt ex huiusmodi venditionibus officiorum.

An autem liceat dominis recipere mutuum a talibus officialibus: ita quod satisfaciant sibi de officio? **R**espondeo. **S**co. ubi supra quod si pacto mutuum detur ut officium recipiant: absque dubio pactum est usurarium: quia pro mutuo accipiunt officij potestatem. unde in hoc datur eis occasio peccandi. **E**t ipsi etiam tenentur resignare officio taliter acquisito. **S**i tamen officium gratis datur. et postmodum mutuum accipitur ab eis quod de officio recipere possent. hoc absque omni peccato posset fieri. **A**lijs tamen videtur quod liceat mutuare communi vel alicui domino pro aliquo officio habendo licet consequatur magnum honorem vel lucrum. **E**t hoc quando ex tali officio talis non habet consequi nisi lucrum quod debito modo debetur tali exercitio. **E**t hoc quando non posset habere illud nisi mediante mutuo. si tamen ille sit aptus ad tale officium exercendum. **E**t hoc sine vicio usure. **R**atio est. quia quod accipio lucri non respicit mutuum

et in omnibus potestatis officijs
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

Quid de vendentibus officia publica et dignitates
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

Respondeo. **S**co. ubi supra quod si pacto mutuum
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

An autem liceat dominis recipere mutuum a talibus
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

Respondeo. **S**co. ubi supra quod si pacto mutuum
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

Et hoc quando ex tali officio talis non habet consequi
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

Et hoc quando non posset habere illud nisi mediante mutuo
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

Et hoc sine vicio usure. **R**atio est. quia quod accipio lucri non respicit mutuum
et in omnibus alijs quod lacrimis
et in omnibus alijs quod lacrimis

sed exercitium principaliter licet secundario sperem
ex mutuo illo aliquod lucrum consequi sine peri-
culo vsure. Si tamen ex statuto vel antiqua con-
suetudine volens habere tale officium teneretur
aliquid solvere: et vt talem solutionē euitaret, mu-
tua daret vsurari? esset.

Quid de dominis temporalibus qui vtuntur
male suis officialibus: et negligunt eos corrigere;
vel officio priuare cum male agant in talibus offi-
cijs: Dic q tenetur de omni damno inde secuto
pretu talis officij. vel quādo est negligens in cer-
tiorando: an sui officiales bene vel male se gerant.
De hoc vide s. *Domini*.

Quid de officiali qui negligit punire crimino-
sos: Respondet Jo. de pla. in l. precipit. l. de ca-
no. lar. tri. l. r. q debet puniri eadem pena qua cri-
minosus. Nam iudex qui repertum facinus non
indicat. tegere vt confusus criminosa festinat. Nā
est quidam tacitus cōsensus. l. placet. l. de execu-
tu. l. r.

An autem iudex qui iniuste sententiam tulit;
teneatur insolidum. vide supra *Aduocatus*. et *Ju-
dex primo*. Adde tamē singulare dictum Jo. an.
in c. cum eterni. de re. iur. l. vj. in glo. in ver. con-
demnādis. q si iudex per cupiditatem. odiū. vel
amorem iniuste iudicauit: et causa est civilis. tene-
ad restitutionem damni: quod ex hoc euenit illi. et
vltra hoc punitur in triplo. Si autē causa est cri-
minalis: non tñ tenetur ad satisfaciendum dam-
num a se illatum: sed etiam eius bona confiscāda
sunt. vt in auten. vt litigantes iurent. §. si qd aut.
Si iudex per ignorantiam seu impudentiam
iniuste iudicauit non tenetur insolidum: sed tñ
arbitrio iudicis punitur ex quasi delicto. vt. l. fi. ff.
de va. et extraor. co. bec glo. Sed si per metum ca-
dentem in constantem virum iudicauit: iniuste
tamen mortaliter peccauit: et non tenetur ad resti-
tutionem: nisi a tempore accepti officij dubitasset
de hoc metu. tunc enim fm *Gal. in l. fi. l. de pe-
iudi. qui. ma. in. satisfacere tenetur parti lese*. *J*dez
sanctus Bernardinus qui etiam dicte glo. in he-
bere videtur: que est valde notanda. quia facit p
theorica *Inno. posita supra Aduocatus*. q in fo-
ro conscientie non teneatur quis nisi de dolo et la-
ta culpa. Et hoc facit ad notata supra in hoc capi-
tulo et toto isto opere. Aliud singulare notat idēz
sanctus Bernardinus de eo pro quo iniuste sen-
tentia lata est: q si ante sententiā non habuit con-
scientiam malam: sed post incepit habere malam:
a qua sententia aduersarius non appellauit: et co-
gnoscens rem esse alienam fm *Dostie. sententia*
eam defendit: nisi haberet conscientiam remorden-
tem quam remouere non posset: q tñ restituere
obligat. Et hec nota.

Quid de iudice qui omittit condemnationez
expensarum. Respondet Jo. de pla. in l. observa-
re. l. de decu. l. r. q tenetur de suo refundere eas
parti. l. properandum. §. sin autem. l. de iudicij
et ibi glo. et in dicta. l. observare. Quod intellige si
fuerint petite. als in pari causa negligentie. scilicet

partis non petentis et iudicis non condemnatis;
melior est causa conuenti. l. si seruum. §. sequitur.
ff. de verborum obliga. potest tamen condemna-
re si vult: licet non sit petitum. Cum hoc emergit
post litem contestatam. et sic ad eius officium spe-
ctet. l. ediles. §. Itē sciēdū. de edi. edic.

Utrum custodes et vigiles qui non accusant
quos in ciuitate reperiunt cuntes post statutum
campane sonum soluere teneantur illam penam
quam predicti transgressores soluisent si eos accu-
sasset: Respondet sanctus Bernardinus. q q-
uis mortaliter peccat et periuri sint: si tales accu-
sare iurauerint: non tamen tenentur penam statu-
ti soluere: quia illi nō dum condemnati fuerunt a
quibus tamen si aliquod munus acceperunt: te-
nentur pauperibus erogare. Ceterum si predicti
custodes vidissent tales aliquem damnificare: et
non reuelant: tenentur huiusmodi damnificatio re-
sarcire: si ideo a cōmunitate salariati sunt: sicut qñ
custodes vinearum et possessionum: qui similiter
per hanc eorum custodiam mercedem aliquā re-
cipiūt: tenent damnificat? de dāno dato. De istis
campanarijs. vide s. *Familia*.

Quid de officialibus et aduocatis qui secūtur
doctrinam Spe. in ti. de aduo. §. plequēter. et. §.
sequitur. et. §. vtriusq. vbi describit cautelas quas
debēt habere aduocati tam actoris q rei. Respō-
det. q tenentur parti de omni damno et interesse
quod consecuta est dicta pars propter eius versu-
cias et cauillationes. Hoc verum si causa est iniu-
sta. Si autē iusta vide s. *Aduocatus*.

Quid si officialis ciuitatis vel domini qui so-
let dici camerarius vel thesaurarius recipiens pe-
cunias in introitu ipsius ciuitatis de gabellis et
collectis: et predictas pecunias assignans tempo-
re debito alijs officialibus vel psonis determina-
tis a domino: vel cōmunitate. puta stipendiarijs
et alijs seruientibus eis. Utrum pecunia sibi tra-
dita per modum depositi si in ea negociet: vel eaz
cōmutet: cambiando florenos ad moneta[m] vel
econuerso: vel mutuo tradens vsuram cōmittat.
Et vtrum lucrum inde susceptum faciat suum?
Rū. Archi. flo. q si dominus vel cōmunitas inde
nil ledatur: nec etiam psona que recipere debent
salaria sua: quia statuto tempore eis soluitur et in-
tegre. illud lucrum suum facit ratioe sue industrie
Et precipue cum substet amissio eius periculo sui
vnde et fideiussores tales solent dare: et cōmunita-
tes hoc sciunt: ac etiam domini tolerant. Et quia
res est consistens in numero et pondere. nō obli-
gnata. Et sic nō est proprie depositum. Sec? autē
esset si pecunie amissio substaret periculo cōmuni-
tatis seu domini: quia tunc lucrum esset cōmuni-
tatis seu domini: deducta tamen mercede laboris
illius eam exercentis. Item si ex hoc exercitio seq-
tur damnum creditoribus domini vel cōmunita-
tis: quia eis nō soluitur statuto tempore: ex eo q
camerarius pecuniam cōmunitatis in alijs tenet
occupatam: tunc tenetur illis de dāno et peccat
grauiter. Si autem in vsuris exercet talē pecuniam

Restitutio. v.

peccant grauitur talia permittentes ad quos spectat cum participes sint peccati: et tenentur ad restitutionem. Et cōmunitas seu dominus si inde aliquid lucri haberet quo ad illam partem tenetur etiā ad restitutionē.

V Sed qd d camerarijs vel depositarijs cōmunitatis in diuersis officijs vt montijs vel gabellarum et huiusmodi habentibus recipere pecunias a personis vel tradere varijs hominibus pro cōmunitate: a quolibet dante vel recipiente pecuniam ab eis exigunt aliquid. puta vnum denarium pro flo. nūquid est licitum si hoc habet consuetudo loci et diu seruata? **Archi. flo.** distinguit. quia aut tales sunt salariati a cōmunitate et sufficienter aut diminue. In primo casu. non putat posse eos exigere aliquid vel recipere: quia ibi non videtur habere locum consuetudo cum videat introducta ex imensa cupiditate: et sic potius dicenda est corruptela. Et sic credit talia sic extorta ex debito pauperibus eroganda. **xiii. q. v. non sane.** In secundo casu videtur eas posse exigere et consuetudinem eos excusare que rationalis est cum seruiat illis personis. et nemo cogitur de suo beneficium facere.

Queritur vltimo. vtrum intercessores apud potestatem ciuitatis: pro accusatis vel incarceratis: restituere teneantur q̄ sua intercessione adepti sunt cum predictis? **R**espondet **sanctus Ber.** q̄ si predicti incarcerati vel accusati erant innocentes ipsi intercessores erant officiales salariati a domino ciuitatis vel cōmunitate: tenentur restituere eisdem. Sed si non erant officiales salariati satisfacere non tenentur. imo etiam apud deum merentur. **S**i vō predicti accusati vel incarcerati erant culpabiles et merito condemnandi: tūc huiusmodi intercessores pecuniam ab eis receptam pauperibus erogare tenentur. **E**t enim ipsi iniuste accusati dederunt. et intercessores turpiter acceperunt. vnde regulare est quando ex parte vtriusq̄. scilicet dantis et recipientis turpitudine: et culpa verifatur. illud est pauperibus erogādū.

Restitutio. v. De falsificantibus monetam.

Pro huius materie declaratiōe queritur quis possit facere vel cudere monetam? **R**espondet **Pano.** in. c. quāto. de iureiur. fm glo. in l. ij. **L. de fal. mo.** q̄ nulli licet cudere monetam nisi principi. Inferior autem a principe non licet sine eius concessione. Et hoc sequit̄ ibi **Bar. D. et Li.** **I**ntellige nisi ciuitas vel princeps inferior hoc p̄scripsisset per tantum tempus de cuius initio non extat memoria. vt in. c. super quibusdam. de verborum signi.

Secundo quero qua pena puniunt falsarius monete? **R**espondet **Pano.** fm glo. in dicto. c. quāto. q̄ aut falsat quis monetam principis: intellige de nouo adulterando. scz fundendo. et comburi debet. l. ij. supra allegata. **A**ut falsat monetam ciuita-

tis seu alterius inferioris ab impatore: et capite puniuntur. **S**ic intellige glo. in. l. j. **L. co.** **A**ut non falsat monetam de nouo: sed fabricataz radit. scz inueniendo vel tingit. puta monetam eam vt appareat aurea. **E**t puniunt vltimo supplicio: vel datur ad bestias fm conditionē p̄sone. vt in. l. quicunq̄. ff. de fal. **E**t hūc intellectus sequit̄ **Bar.** in dicta. l. quicunq̄. **E**t glo. in. l. ij. **Pal.**

Tercio quero qua pena puniunt qui scienter expendit falsam monetam? **R**espondet **Pano.** q̄ liber videtur teneri pena legis cornelie de fal. que regulariter est deportatio. et omnium bonorum publicatio. **S**eruus vō vltimo supplicio afficitur: de quo dicendum vt in. l. j. in fi. de fal. **E**t q̄ talis expeditor: teneatur hac pena. videtur tex. in. l. lege cornelia. ff. ad. l. cor. de falsa. **S**ed **Bar.** dicit hoc p̄cedere quando expendit numos plumbeos vel stanneos: quia de eis tr̄s facit mentionē illa lex. alioz puniri pena extraordinaria. **E**t sic dicit se multos defendisse a pena legis cornelie. de fal. **Q**uod est notandum.

Quarto quero quia dictum est falsarium monete inferioris a principe vel monete eree ipsius principis fm alium intellectum debere capite puniri. nūquid debeat intelligi de pena mortis? **S**o. **Hoff.** et **Hofst.** referunt **Jo. ac.** defendisse quēdam q̄ falsauerat monetam ciuitatis **Bononie.** vt non puniretur pena mortis naturalis sed civilis: quia pena capitalis est triplex. vt in. l. ij. ff. de publi. iudic. **D**ebet ergo intelligi de mutilatione. **H**odie tamē statuta terrarum cōmuniter prouident. **E**t cum illa opi. **Jo.** transeunt cōmuniter doc. **E**t de illa pena triplici capitali. vide s̄. **D**egradatio.

Quinto quero de. q̄ quondam. tempore alius cuius contractus certi debiti: curret certa moneta que cursu temporis est minorata seu deteriorata. **N**ūquid solutio debeat fieri fm estimationē antiquam vel vt currit. **P**ano. vbi s̄. concludendo dicta doct. dicit. q̄ duobus modis principaliter moneta deteriorat vel minuitur. **P**rimo respectu cursus: quia stante eadem bonitate intrinseca nō valet tantū sicut valere solebat. **S**ecundo respectu pecunie quia est diminuta i pondere: vt quia fuit tonsa circūcirca. et per longū vsu est effecta grossa: quod ex longo vsu corrumpit. **P**rimo casu distinguitur. quia aut moneta est respectu cursus in totum reprobata. vt puta quia princeps interdixit in totum illius cursum. et tunc fm **Ja.** et **Qdo.** et **Bar.** in. l. paulus. alioz incipit creditores. ff. de solu. et do. **A**n. in dicto. c. quāto. et cōmuniter doct. hoc tenet scz q̄ debet solui fm estimationē antiquam. **E**t de hoc videt̄ tex. in. c. olim. de censu. **N**ec ob. motum tenentium p̄u. l. **Do.** et aliquoz alioz di. q̄ potest solui de antiqua moneta: q̄ satis est mutui restitui in eadē spē et bonitate intrinseca. **E**t hoc si debitor nō fuit in mora. **S**ed **Pano.** dicit q̄ nō ē verū q̄ moneta ista reprobata habeat eadē bonitatem intrinsecā euz moneta magis p̄sideret respectu cursus et vsus q̄ respectu materie. **A**ut non est ius

totum reprobata: sed tñ alterata in valore: qz non valet tantū sicut valere solebat. Subdistingue. aut hec alteratio ptingit imppetuū: vt qz pñceps interdixit ne tantū valeret. forte ppter lucrū: vt possit recolligere pecuniā. et faciat conslari z de nouo cudi. Et tñc fm do. An. z Do. debet solui ad extimationem antique monete ratione predicta. l. c. Hosti. ptra. Ja. de are. z Bar. in dicta. l. paulus. dicit em̄ qz damniū pñet ad creditore: ex quo debitor nō fuit i mora: z pecunia ista bz suā bonitatē intrinsecā. Sed Panor. pñū tenet: qz bonitas pecunie est respectu vsus pñcipaliter. Ideo debet in illa bonitate fieri restitutio. l. c. qz quid. ff. si cer. pe. Itē si in totū vsus pecunie est reprobatus: debet extimatio: vt in pcedenti mēbro dictū est. ergo idē si in pte diminuta est ar. l. que de tota. ff. de rei vē. Hoc probari videt in dicto. c. olim. Et hoc placet Panor. ne iste creditor ex suo bñificio damniū sentiat. Secūdo casu quādo alteratio nō est impetuta: sed ad tempus sicut cōtingit quonidie vnum floi. magis valere vno die q̄ alio: qz crescit z decre scit valor fm tpa. Et cōiter tenet hanc variationē nō debere attendi. ar. optimū. in. l. p̄cia rerū. ff. ad l. fal. Sicut em̄ creditor vellet vt sibi solueret plus si nūc plus valeret ita debet recipere eandē monetam si inuis valeat: sicut voluit Bar. in dicta. l. paulus. z alij. Ad satis est equū. Putat tamē Panor. qz si nō esset spes qz de primo haberet augmētum qz deberet haberi respectus ad extimationes que erant tpe mutui: qz verum est dicere qz hodie nō habet illam bonitatē respectu cursus quā tunc habebat. Et sic militat ratio pcedens. maxime qz potest esse qz nunq̄ crescit. Quo vō ad secūdū casum pñcipalē. scz qñ respectu ipsius monete contingit deterioratio. Et cōmuniter tenet per canonicas z legistas qz damniū pñet ad debitore: qz moneta nō habet suam bonitatē intrinsecā quāna habebat tpe cōtractus mutui. Et predicta procedunt etiam si debitor nō fuit in mora. Nam si fuisse in mora: dubiū nō est cōmuniter fm doc. qñ omne piculum spectet ad ipm debitorem. Debet em̄ reddere fm extimationē q̄ erat tpe quo debebat solueri: nisi fuisset tēporalis z momētanea.

Sexto quero quid si quis ex testamēto reliquit L. z tempore testamēti plus vel minus valebant q̄ hodie valeant. Et intellige de ppetua alteratione: Dic qz debet attendi valor existēs tpe testamēti qz de eo videt testator sensisse. vt in. l. vxores. §. testamēto. ff. de le. iij. Idē Jo. an. in Spe. et Oldo. in pcepto arbitrorū eadem ratio. Idem dic in iudice cōdemnate ad certam quātitatē. Et per illā. l. vxorem. Idem Ol. p̄sultit qz si testator legauit. L. floi. demum supurrit z mutata est iterū moneta: qz soluēdū est legatū ad extimatōez monete q̄ erat tempore testamēti: qz de illa testator sensit. hec Panor. in dicto. c. olim. Qu. tamē ro. dicit qz si legatū x. floi. q̄ tpe testamēti valent minus q̄ tpe solutionis: qz tpus solutionis attendat: et dicit qz hoc est casus singularis in. l. cum certū. ff. de auro z ar. l. nūc heres fuerit in mora. vide etiaz Bar. in di-

cta. l. cum certū. vbi dicit. qz si ego p̄misi tibi dare L. floi. iam sunt duo anni. Et modo volo dare extimationē fm p̄cū quo nūc valet floren. Creditor vult fm extimationem qua valebat tempore p̄missionis. Certe debet debitor solvere fm extimationē qua valet nūc: nisi esset in mora. Contrarium tñ videt tenere Spe. in ti. de solu.

Septimo. quid in statuto. Donec qz pro tali delicto soluatur. x. libie. vel qz tot libie denf officiali. demū alterat moneta perpetuo. Dicit notabiliter Spe. in ti. de so. §. nunc. qz debet solui de pecunia currētī: qz de tali videt statutū sensisse. vnde mutata pecunia videt mutatiū statutū. De quo Panor. multum dubitat. Quid em̄ si tempore statuti florenus valebat longe plus q̄ hodie. Dicem⁹ ne qz debeat solui ita modicū cum statutū voluerit mēsurare penam delicto qd fieri debet. Et idē dico in salario constituto officiali. Et casus videt in cōtrarium. in dicto. c. olim. Nec ob. de. ij. de deci. vbi solutio fit de pecunia currētī: quia ibi nō alteratur dispositio.

Octauo. Quid in gratia concessa per aliquem dominū: vt qz cōcessit pñceps alicui. L. floi. annuatim sup certis redditibz. Demū alterat perpetuo valor floreni. Dicit do. An. qz si ignorabat pñceps valore monete debet intelligi qz fiat solutio de moneta currētī. Satis placet Panor. dū pōderat ignoratiā pñcipis. al̄s putat sec⁹. ar. d. c. olim.

Nono quero de. q. quotidiana. Mutuauit tibi. x. in auro: nūquid teneor recipere i argēto vli pecunia minuta: vel eōuerso mutuauit tibi in argēto z in minuto: an possis solvere in auro me inuito: vel etiā in eadē materia sed alterius forme. puta mutuauit tibi floi. renenses. vis restituere floi. florentinos in eodē valore. Dic cōcludendo mentē Bar. in dicta. l. paul⁹. qz aut mutuauit. L. lib. i florenis. Et tñc satis ē restitui. L. lib. etiā i alia moneta: qz video: i extimādo illos floi. p. L. lib. illos sic vendidisse. Sicut dicimus in dote: cū tradita est extimata. l. cum dotē. L. de in. do. Et idē dico i deposito. Aut fuit dictū mutuo vel depono. L. lib. in florenis. Et volo mihi restitutionē fieri in florenis. Et tunc piculum z cōmodum diminutionis vel augmētī pñet ad debitorem seu depositariū. vnde tenetur restituere in florenis fm extimationem existētē tempore solutionis fiende. Aut fuit simpliciter factū mutuum. vtputa. Mutuo tibi L. florenos. Et tunc: aut sum passurus aliquod damnum recipiendo in alia forma. Et tunc non teneor recipere: vt dicta. l. paul⁹. Aut nullū damnum patior. Et tunc in alia materia non teneor recipere. puta argentū p auro: qz mutū debet restitui in eodē genere z eadē bonitate. dicta. l. cū qd. Et aliud p alio. inuito creditore solui non potest vt. l. ij. ff. si certū pe. Aut vult restituere in eadem materia sed in alia forma. puta florentinos pro senensibus. Et cōmuniter tenetur qz teneor recipere. dicta. l. paulus. Consuetudo tamē est in aliquibus partibus: vt in alia materia possit restitui: que seruanda est: qz tacite videt p̄trahi fm loci p̄suetudinē

Restitutio. vj.

vt. l. q. si nolit. §. quia assidua. ff. de edili. edic. fm Bar. vbi supra. Et sic consuluit Oldra. In deposito autem v. de tex. notabilem in. l. in nave saufeli ff. locati. Et satis videtur considerandum qd fuit tacite actum. scz an pecuniam depositam confunderet cum sua: vel teneret sepatam. bec Panoz. in dicto. c. quato.

Vdecimo quero. quid de electoribus vel diminutoribus monete. Sunt namq; pleriq; qui grossos argenteos ultra debituz grauioribus diminuunt vsq; ad iusti ponderis quantitatē: aut maiori precio alienant: Rūdeo fm Lbo. q. si talis summatim emisset grossos: et aliqui deficerēt a debito pōdere: tunc mensura. tunc quidem illicitum esset peiores cōmuni precio alienare. Nam quod deficit in peioribus: in melioribus suphabūdat. propterea ementes peiores iniuste damnicātur. Si tamen deteriores grossi iusti ponderis sunt: periculum non videtur: si emptor de grauioribus et melioribus lucraretur. Quod tamen raro cōtingit. Nota tamen fm Archi. flo. q. vbi quis in aliquo loco vbi monete diminuti ponderis min⁹ valent fm illam diminutionem emit debito precio. et postea portat ad alium locum vbi tantum valēt quātuz integre monete. Et ita indifferenter expendūtur. Et tantum eas computant quātum integras: vt in quibusdam ciuitatibus. Sicut est de floz. renēsisibus qui in alania expendūtur sine aliqua pōderatione. et ibi mercator pluri eos vendit q̄ emerit. Non videtur in hoc peccare: cum nulli damnum inferat. et sibi ex sua industria et labore lucrum querat. Sed qui bonas et integras monetas dimineret. Et sic diminutas portaret ad talem locum: faceret fraudem. et contra legem. Et tenetur tale lucrum pauperibus erogare. quartadecima. q. v. non sane. Sicut etiam non excusatur a peccato qui monetas malas et diminutas scienter daret pro bonis. et postea perdit de diminutione valoris. non enim potest absq; peccato fraudis alteri dare p bonis et integris.

Vndecimo quero. Vtrum ille qui singulos denarios ponderat et grauioribus retinet et conflare facit: peccet? Rūdeo. prout colligitur ex dictis Do. Jo. an. et Jo. de Imo. si illi qui eudunt pecuniam: quia aliqui denarii sunt quicq; maioris ponderis: propterea diminuunt alios in pondere: quia nō sunt equaliter omnes sculpere. tunc tales dicuntur falsarii: et tenentur ad restitutionem cōmunitati. qz corpus pecunie damnicarunt. Si autem omnes denarii sunt iusti ponderis: sed aliqui sunt grauioribus. Et illos conflat: non credo condemnandos. Secus si raderent eos etiam vsq; ad debitā summam: quia puniri debent vt dictū est supra. Sed Bar. in. l. comelia. ff. de fal. dicit qz q̄ p̄lat. id est factos et bonos destruit. debet puniri de falso. et hoc si fecit dolose: vt illos nūmos occultaret. Et hoc videt verius.

Vduodecimo. an falsificantes monetam sint ex cōmunitati ipso iure? Dic qz non de iure cōmuni. licz in quibusdam locis forte aliud repiāt p aliquas

constitutiōes synodales.

Tercio decimo. Vtrum recipiens falsam monetam ignoranter a suo debitore possit illa expendere? Respondeo fm Bar. oldo. qz non: quia talis non debet locupletari cum aliena iactura. nec etiam debet miscere illam malam monetam cum bona.

Quarto decimo. An princeps sine cōsensu populi possit diminuerē. vel diminutam iubere expendi pro legitima? Respondeo Inno. in dicto. c. quato. qz aut rex vult ex hoc modicum lucrari. et tunc potest cum bona conscientia et sine cōsensu populi: ex eo qz ipse rex prebet auctoritatem monete. Aut vult multum lucrari. Et tunc non potest hoc facere sine cōsensu populi. Sed hoc casu requiritur cōsensu: saltem maioris partis illorum qui regnum representant. vt in dicto. c. quato. et. l. qd maior. ff. ad municip. Talis tamen cōsensu non operatur. vt extra territoriu possit eodem valore expendi. vt. l. si. ff. de iurisd. om. iudi. Bar. in. l. j. ff. de auro et argē. le. dicit qz princeps in predictis nihil debet lucrari. Et expensa ceche debet fieri de publico: fm eum. Allegat ad hoc tex. cum glo. in. l. j. de contrahen. emptio. Et sic vult qz moneta debet esse eiusdem extimationis in materia prout et in forma. Et dicit qz Inno. in hoc male dixit.

Restitutio. vj. Quo ad falsificantes instrumenta vt sunt notarij et hui⁹ modi. Et sciendum primo. qz tabeliones in principio sui officij se iurant de cōsuetudine fm Hosti. prout recitat Panoz. in. c. sicut. ne cle. vel mona. Prmo qz de his que videbit et audiet et requisitus fuerit: sine diminutione veritatis et cōmixtione falsitatis conficiet instrumentuz ideo si requisitus non conficit instrumentū est p̄iurus. Et sic fm eum suo instrumento non postea creditur. ar. de testi. testimoniū. nota hoc dictum. Sentit em̄ per hoc qz notarius periurus non potest conficere instrumentū etiam si rogatur a partibus. Similiter et hoc sunt infames quibus omnes actus legitimi sunt interditi. extra de testi. licet ex quadum. Nec tamen dic̄ vera quādo est secuta saltē sentētia declaratiua de tali iurio. Ante vō talem declarationē instrumenta per eum confecta tenēt. vide de hoc singulariter s. Absolutio. j. et. c. falsitas. et. c. Per iurū. Secūdo iurat qz secreta sibi iniūcta tenebit. intellige quādo ex ista causa iniūgitur silentium. als autem cum sit persona publica. debet palam et nō latēter conficere instrumenta. Tercio qz super vsurario contractu vel in fraudē vsurariū nullū scienter conficiet instrumentū. Dic tu qz sup nullo illicito contractu debet conficere instrumentum. als debet puniri et ab officio fmoueri. vt notat Bar. in. l. iubem⁹. c. de sa. san. ec. Quarto qz de oibz instrumentis q̄ tradit: tenebit penes se. p̄hocolū. Quinto qz fidelis erit illi a q̄ fuit p̄stitut⁹. l. qz si sciret dānū suū tractari illi reuelabit p se vel p aliū. Sexto qz officiu sibi iniūctum expe-

rebit: cupiditate, amore, odio, timore, remotis sine bona conscientia.

¶ Primo quero. Quid si is qui exercebat publice officium tabellionatus non erat in veritate tabellio. nunquid valebunt instrumenta? **Spe.** in ti. de instrum. edic. concludit quod non: si a nemine habuit potestatem. Secus si habuit potestatem a superiore sed propter aliquem defectum non poterat habere, vel exercere illud officium. **Et hoc casu loquitur. l. barbarus. ff. de offi. p. De hoc vide s. Confessio. iij.**

¶ Secundo quero. an notarius debeat scire iura. **Spe.** ubi s. dicit quod sic: ne committat aliquem errorem. **Bar.** tamen in l. generali. c. de tab. li. i. dicit quod non tenetur esse doctor vel legista: sed satis est quod sciat scientiam notarie: et alia que requiruntur ad praxim illius artis. **Et vide Inno. in. c. cum in cunctis. de elec. ubi dicit et bene. quod quilibet tenetur scire ea que requiruntur ad officium suum exercendum. Quis autem tenetur si committit per ignorantiam aliquem errorem. ut in l. illicitas. ff. de offi. p. si. et in regula. Non est sine culpa. de regu. iur. li. vi.**

¶ Tercio quero. An notarii falsificantes instrumenta: vel alias scripturas teneant in solidum? **Rn.** generaliter. quod tam notarii quam alij quicumque falsificantes instrumenta. testamta. libros mercantiarum. et quascumque alias scripturas: tenentur ad omne interesse partis de omni damno inde secuto per regulam prius datam: sumptum extra de iniurijs. c. si culpa. quod omnes tales dant causam efficacem ad tale damnum. **Idem** dicit de scienter utentibus talibus scripturis. **Eodem** modo tenentur veteres falsis mensuris. ponderibus et sillibus eadem ratione.

¶ Quarto quero. de notarijs et alijs scribis qui conficiunt cartas de debito usurarium vel in fraude earum. An teneantur in solidum? **Rn.** **fm** **Bar.** **oldo.** quod si scienter faciunt cartas vel instrumenta de debito usurarium: ac si sit debitum legitimum et absque usura: sicut cartas de duplo vel triplo etc. tunc quidem tenentur reddere usuram acceptam: si ipsi usurarii non restituunt. **¶** Nam si hoc facerent in fauorem receptoris mutui sine quosdam: inter quos est **Alex.** de ales. qui dicit quod notarii qui solum stant pro illis qui volunt recipere mutuum ab usurario non tenentur. **¶** Qui vero stant pro parte et lucro usurarii tenentur: si tamen sic cooperati sunt ad hoc quod absque eorum cooperatione illa usuraria prestatio non esset facta. **Et placet san. Bar.** **Ratio** est: quia eorum instrumentum est efficaciter cooperatum ad hoc ut usurario talis solvatur usura. **¶** Si vero in instrumento facta est expressa mentio de usura. tunc siquidem non tenentur: quia tunc non efficaciter operantur. **¶** Quod tamen intellige nisi ubi esset consuetudo: per talia instrumenta cogere in iudicio debitores ad solvendas usuras. quia tunc etiam obligarentur.

¶ Quinto quero. quid de false accusantibus. **Rn.** **san.** **Bar.** quod si false accusauerunt vel calumiose aliquem denunciauerunt: tenentur ad damnum dati restitutionem: et sunt graniter puniendi. ut extra de calu. c. si.

¶ Sexto quero. quid de false testificantibus. **Rn.**

Idem. quod si per dictum falsorum testimonium aliqua partium amisit causam suam: tenentur restituere totum damnum ei qui damnificatus est. **ar. xvij. q. iij.** si quis in atrio. **xiiij. q. v.** non sane. **¶** Quidam tamen circa hoc distinguunt dicentes. quod si testes fuerint diligenter examinati: et falsum testimonium scienter et voluntarie tulerunt: tenentur sicut dictum est. **¶** Si autem non fuerint diligenter examinati: licet mortaliter peccauerint: tamen ad restitutionem non obligantur: quia si diligenter examinati fuissent forte dixissent veritatem: vel eorum falsitas patuisset. **¶** **Ratio** autem istorum est: quia iste non est principalis in damnificando: sicut iudex et aduocatus: sed magis secundario et occasionaliter: sicut de illo qui dat ignem volenti alienam domum comburere. **¶** **Et sic** hoc non est causa sed magis occasio quia non propterea ipse domus comburitur: sed magis in potestate est istius velle vel nolle comburere. **¶** Sicut de illo qui docet furari: vel monetam falsari: quod hoc non est causa nec voluntas faciendi: sed potest occasio: et inclinatum inducens. **¶** **Nota** tamen quod si testis propter testimonium verum secundum aliquod accepit: tenetur dare pauperibus. **¶** **Quod** intelligit **Donal.** si illud datum fuit a volente corrumpere testem. **¶** **Secus** si datus volebat per hoc sibi iusticiam ministrari: quia tunc ei reddendum est. **dicto. c. non sane.** **¶** **Potest** tamen testis percipere moderatas expensas pro sumptibus quos fecit in eundo. stando. et redeundo. ut notat **glo. in. c. statutum. de rescri. li. vi.** **¶** **Inno** etiam mercedem dierum quibus stetit occupatus pro testimonio reddendo: et quibus amisit opus suas. **¶** **Et fm** **Bar. in. l. presbyteri. de epi. et cle. non solum** falsus testis ille est qui loquitur falsum: sed etiam qui veritatem nouit et tacet.

¶ Septimo. quid de his qui sunt testes scienter in instrumentis usurarijs: vel in fraudem? **¶** **Dic** quod idem dicendum est de eis quod de notarijs dictum est. **¶** **Dant** enim causam efficacem impio lucro: cum certum sit instrumenta sine testibus non valere.

¶ Octauo. quid de notarijs qui prece vel precio testamenta destruxerunt vel occultant. unde non solum legata ad pias causas: nec alia debita: **Rn.** **san.** **Bar.** quod quando a notarijs seu a quibuscumque alijs testamenta taliter destruntur: quod nunquam repiri possunt: tenentur ad restitutionem omnium perditorum. **¶** **Si** autem solum occultant illa: seu occulte conseruant: grauissime peccant: nec absolui possunt nisi illa publice vel priuate reuelent. **¶** **Tamen** non credo eos ad restitutionem teneri: cum heredes creditoribus et legatarijs semper remaneant obligati. **¶** **Idem** intelligas de quibuscumque alijs scripturis: siue mercatorum: siue usurariorum libris et consimilibus. **¶** **Dec** **san.** **Bar.** **¶** **Quod** videtur intelligendum in his qui solum occultant: non requisiti manifestare. **¶** **Secus** autem dicendum videtur in illis qui requisiti an talia habeant instrumenta: manifestare nolunt: sed potius mentiuntur se illa non habere: quia tales tenentur ad omne damnum quod dicit legatarij: vel alij ex defectu huiusmodi scripturarum incurri: si et huiusmodi occultatione creditores in futurum sua bene non possunt: quod dant

manū incipit ponere vnam domū: vel eam incendit: vt ad idem operari alij inducatur. Et sic de similibus. Tercio idem de incitantibus: sicut sepe cōtingit: quādo gentes deficientes animo: non audent impia perpetrare: et damna dare nisi ab aliquo verbis incitatus inducant. In talibus autē fm Inno. et Hosti. incitatoris efficacia consideranda est. Nam quanto in aliquo fuerit efficacia: inductiua ad malū tanto amplius satisfacere obligatur. Quarto idem dicendū de animantibus ad rapinam facto: sicut euenit his q̄ in guerris iniustis instrumentis bellicis solent vti. Nam si tube et alia instrumenta in talibus nil valerent ad quid portarent ad illas: Sed quia plurimū valēt ad animadū dirigendum equos et gentem: pperā non immerito vtens in iniusto bello talibus instrumentis: tantū restituere obligatur quātum ad malum efficacem dedit occasiōē. hec sanctus Ber. Quōto idem dicendum est de illis qui faciunt foueas subter terram ad intrandum ciuitatem vel castrū vel faciūt scalas et funes ad supragradieudū muram: vt sic possint intrare castrum: vel faciūt scortam alijs de nocte et huiusmodi. omnes enī predicti et similes tenent ad tantū quātū eorū maleficijs et artificijs damnum datum fuit: etiā si nil habuissent de rapina vel sachomano.

¶ Quid autē de his qui aut verbo aut facto ad rapinam cōsenserunt. Pone exemplū. Quis rapinam dissuasit: nec aliquid rapuit: sed tū cum raptoribus iuit vt psonas rapientū liberaret. vtrū ad restitutionē teneatur? Rñ. fm Inno. et Do. non tenetur: nisi forte raptor nullatenus iussit: si comitatus illius non habuisset. Nam in casu isto semper tenetur: quia et si verbo dissuasit: tamen facto et auxilio opem pstat.

¶ Quid autē si multi comitati sunt aliquos ad rapinam seu deuastationē bonorū: siue ad defendendum eos: ne ledi possent vel ibant vt aduersarios compescerent si vellent pbibere rapinam: seu deuastationē. Rñ. fm Inno. et Host. q̄ tales in foro penitentie nō tenent nisi de ea rapina quā quilibet fecit: vel que auxilio eorū facta est vnde si multi alij principales raptores rapuerunt et destruxerunt sine istorū auxilio: licet hij cum illis comitati sint: in nullo tamē isti tenentur: q̄ nec iporū facto: nec consilio rapinam vel vastum principales fecerunt: nec tenentur nisi de illis damnis que facta non essent: si tales nō iuissent cum eis. Nam tunc tenentur in virilem portionē: si eorū fauore alij rapuerūt. Et in hoc apparet ratio diuersitatis inter auxiliū. et consiliū quia auxiliū restringit soluz ad illa in quibz datur auxiliū. Consiliū vō extendit ad omnia damna que vigore talis consilij data sunt. Tenentur etiam si aduersarij crederent q̄ illi in auxiliū raptorū venissent. Et propter hoc rapinam nō auderēt defendere. Idem quoq̄ de illis qui pacificandi causa vadunt: nisi hoc significent aduersarijs. als rapine vident p̄stare causā efficacem: cum illi timore eorū res suas defendere nullatenus ausi essent. Et dicit Donal. illum temerariū in solidum quādo alij sine ipso non auderent

vel non possent damnum inferre: quia tunc omnes dicuntur quasi vnus. als autē quilibet tenet p̄ pte damni qd̄ intulit.

¶ Quid autē de eo cuius nomine facta est rapina. et dum scuit ratum habuit. an teneatur restituere? Rñ. Donal. q̄ si talis ratum habuit rapinam vel furtum qd̄ eius nomine gestum est: tenetur restituere in solidum: quādo ppter huiusmodi ratihabitionem impediuntur damnum recipere damna.

¶ Falpo. id est adulator: quādo intantū laudat et strenuum reputat rapientem: vel iniuste damnificantem. et sibi se familiarē exhibet q̄ multū p̄babiliter p̄sumit. q̄ ex hoc motus fuerit ad damnificandum. vel ad non restituendum damnum: qd̄ intendebat restituere. quia talis adulatio ē quidā p̄sensus. c. ij. dist. si inimicus.

¶ An autem generaliter adulator teneatur restituere? Dicit potest per regulam generalem: quia si per huiusmodi adulationē ille damnum intulit. als non facturus: tunc adulator tenet. als secus. Idē intelligas de detractore et vituperatore. Nam si p̄ huiusmodi vitupationem. puta dicendo alicui q̄ est homo de nihilo: vel q̄ est homo pusillanimis. et propter hoc ille mouetur ad malū perpetrandum als non facturus. talis vituperator tenet ad damnum datum.

¶ Recursus. id est receptator. scz ille apud quez latet latro cum spolijs et dūmodo habeat spolia in potestate sua: tenetur illa restituere vero domino. nec est crimine p̄ditionis redarguendus si spolia furto habita restituat. Immo potius exequit qd̄ iusticia requirit. Nec ex hoc fidem violat: quia in turpi causa debet fides rescindi. Immo si illa recipiet animo cōseruandi furi: vel sibi p̄: esset furti p̄iceps et reus mortis fm legē humanā. ppter qd̄ necesse habet illa restituere. Quod intellige veruz sine p̄ditione p̄sone. Et si imineret aliquod periculum sibi: vt si timeret ne crimen furti sibi imponeretur. posset illa p̄mittere alicui p̄sone ecclesiastice sub sigillo p̄fessionis vt illa restituat. Conco. Rñ. qui dicit q̄ ille apud quez est damnificantū recursus: sicut ad patrociniū p̄stantē tenet in solidum. vel qui recipit latrones et tuetur eos: vlt rem raptā dolose celat: ita q̄ impedit restitutio. omnes isti i casu nostro dicuntur receptatores et tenent in solidum. Idem dicit Donal. de his qui defendunt raptores. et recipiūt eos in castris suis qñ p̄ huiusmodi defensionē vel receptionē impediunt damnificati recupare damna tenent ad restitutionē. Idē dicit sanc. Ber. de eo qui receptat res p̄ rapinā habitas et cōseruat taliter q̄ ex tali p̄seruatiōe res ille a dño haberi nō possunt: satisfacere obligatur. q̄ talis tūc cōseruans dat causam efficacē. als secus. Et sic in p̄dictis et alijs infra dicēdis i materia restitutionū recurras ad dictā regulā generālē scz an dederint eam efficacē ad tale dñū: vlt fuerit eā: sine q̄ nō fuisset illatū damnum vlt ipedita restō.

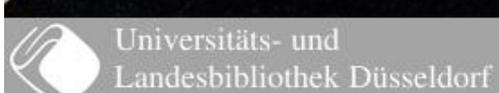
¶ Participas. i. qm̄ inferēdo damnum assistit coadiuuas damnificantē. et p̄cipat in p̄da. talis enī maximū p̄stat fauorem. Ideo tenetur fm Rich.

re esset peccatum. et talis ignorantia non excusat: nec etiam excusat ignorantia facti crassa et supina vtrputa cum quis tempore belli emit a quodam stipendiario calicem. missale. pamenta et huiusmodi Ideo omnes tales in conscientia restituere obligantur. Tercio casu si de hoc nihil cogitabat: et hoc propter fatuam simplicitate in foro conscientie etiam satisfacere obligatur fm Hosti. et Raymū. Idem quoque dicendum si de hoc dubitabat: quia securior pars eligenda est. Secundo autē casu principali. scilicet quando emptor emit bona fide. Et tunc est distinguendum: quod aut pcedam emit ut eam domino redderet: aut scilicet ut pro comodo suo haberet. Si primo scilicet ut eam domino redderet. scilicet recepto precio: et interesse suo: cum alius dominus rei eam nullo modo recuperare posset. vel non tam facilius reuocaret: tunc cum utiliter gesserit negocium domini rei totum poterit recuperare precium et interesse suum. Hoc quidam dicunt verum et bene: quando res redempta fuit paruo precio. alius cessat ratio huius redemptiouis: et consequenter effectus. Et ubi quis illam rem emit paruo precio: et expropriatus verisimiliter illam rem non erat reuocaturus. tunc potest consequi precium rei et cetera ut dictum est. In foro tamē contentioso non creditur tali emptori quod illam rem emerit illa intentione: nisi publice hoc protestetur: et tunc si res sine culpa sua amittatur: vel pire contingat: non tenetur. Et breuiter quicquid sibi adest ex illa re: ut pensio. merces. fructus vel simile restituere obligatur. Et quicquid sibi abest: ut precium. moderate expense repetere potest vel cum eo quod ex ipsa re sibi aduenit usque ad concurrentem quantitatem poterit compensare. Si autē talis emptor postquam fecit diligenter queri: non potuit reperire cuius res erat: tunc quicquid res ipsa valet ultra id quod emptor ipsi debetur pro anima illius cuius extiterat: pauperibus erogandum est. Consulendum tamen est et fm Ray. quod hoc publice fiat ut omnis suspitio euitetur. et sic liberatus erit: quia in hoc utiliter illi negocium gessit. Con. Ho.

¶ Quid autē dicendum si post denūciationem publice factam de huiusmodi re emptā: aut inuenta et non inuēto domino data est pauperibus. et post modum repitur dominus illius rei qui petit rem suam. An ille qui dedit huiusmodi rem pauperibus teneatur refundere de suo. Dici potest quod si fecit publice denūciari bis et ter. et fecit diligentiam suam ad inquirendum verum dominum et non inuenit: et illam rem cum consilio alicuius boni viri pauperibus dedit: in nullo tenetur eidem. Et hoc quasi in propriis terminis videtur sentire Fede. put allegat Lau. de ridol. in tractatu usurarum. ubi querit quid iuris. Premisso generali edicto. quod quicquid dederit usurarium nomine aliquid veniat infra tot dies. et si nemo venit: nec etiam usurarium aliquas certas personas assignauit infra terminum sibi ad id statutum faciendum. Statimque lata est sententia per episcopum elapso termino declarans illas fore incertas. vtriusque usurarius sit tutus: si postea appareat certe persone quibus est restitutio facienda. Et sentit quod licetiam quo ad illos qui tunc erant in diocesi. si atque tamē quod

talibus petit remedium per episcopum vel pauperes. Et plerumque dicit. quod si usurarius cautus faciens. fuit confessus se hic mille in usuris restituenda personis descriptis in quodam libro quem episcopus assignauit: tractu temporis vult cogere usurarium ad dandum sibi illam pecuniam: tanquam incertam. usurarium dicit. ostendit librum: quod vult soluere illis: quod sum debitor. et quod in libro descripti sunt: ne bis solvam: si deinde veniant et petant ut certas. vel dicunt. Ego iam restitui personis descriptis in illo libro. et ecce plura instrumenta remissionum. Dicit episcopus: librum perdidit: et sic paratus sum iurare. Quid iuris. Soluet ne illa ut incerta. Feder. finaliter inclinatur ad partem quod soluat illa ut incerta. Secundo autē casu. scilicet quod rapinam emit. ut pro comodo suo habet. et tunc si probabiliter non credebat illam rem fuisse raptam. puta quod omnes vicini vel maior pars ita credebant. nec aliud verisimiliter extimari debebat. tunc hec bona fides quod tunc sibi confert. Primo. quod durante bona fide: rem illam restituere non tenetur. Sed si postea nouerit rem illam fuisse raptam. quod bellum crederet iustum et reperit iniustum: tunc restituere obligatur. Et de fur. l. alienum nec potest petere a domino precium ipsius rei. Et de fur. l. in ciuilem. Tenetur etiam exites restituere fructus. De presumptis autē non tenetur propter bonam fidem. ut l. fructus. et l. ex diuerso. ff. de rei ven. Secundo potest vendere et alienare: bona fide durante. si si aliquid lucrum ex rei venditione persecutus est. de illud restituere domino venienti. ff. de pidi. inde. l. nam hoc natura. Tercio quod non tenetur restituere in casu fortuito durante bona fide. Si enim res interim perat sine culpa sua: nullo modo tenebitur domino restituere. Quarto. quod post restitutorem rei: si eam fecit iudice sciante de precio quod dedit per venditorem agere potest: ut ipsum fuerit indemnem. xij. q. ij. vulterane. Aliter autē minime potest. unde dicat emptor domino rei quod illum ad iudicium trahat. et postquam citatus fuerit denūciat venditori quod appareat atque defendat rem ipsam. Et si res tunc ab eo deuincit. venditor tenetur de euictione. nisi tempore date sciens: emptor per perniciam fuisset abusus. vel nisi per iniuriam iudicis fuisset iniuncta. ex de empt. et ven. c. si. Si autē ad sacerdotis preceptum hoc fecerit in foro psciens: venditor inducendus est ut ipsum com fuerit indemnem. ar. d. c. si. Et quod dictum est de euictione: idem dicendum est si per plures emptores successiue res transferat. quod vnus potest agere per alium. ff. de mino. l. si ubi. Quo tamen ad fructus preceptos an possit bonafidei possessor illos retinere. clarius dicendum est fm Jo. de pla. insti. de re. di. §. si quis a non domino. ubi dicit. quod nullus possessor. nec bonafidei. nec male. facit fructus suos naturales ex re aliena. l. fructus. ff. de usur. Ideo eos extantes dominus vendicat a quocumque: sed de presumptis non tenetur possessor bonafidei nisi in quantum factus est locupletior. quod tunc tenetur ex equitate. l. si et me. et titulum. ff. si cer. pe. §. fructus industriales quod exigunt industriam et ministerium hominis. ut segetes. lac. lana. et similia. bonafidei possessor: cum titulo et sine titulo facit suos. Et eos lucratur propter industriam et culturam ut non possint ab eo aduocari. l. postquam sunt presumpti. nec ad eorum precium tenetur. d. si quis a non domino. et l.

Restitutio. viij.

bonafidei. ff. de acq. re. do. Sed si non sunt psum-
pti: s. extant: tenetur restituere. vt in sti. de offi. iu-
di. §. illoz. Sed malefidei possessor: si non habet
titulum tenet de psumptis z de extantibz. l. pe. c.
de condi. ex. l. Et de percipiendis. d. §. illozum. S.
si habet titulum. puta per venditionem. donatio-
nem z huiusmodi. tunc tenetur de consumptis z
extantibus: sed excusatur a percipiendis. ppter ti-
tulum. nisi in quatuor casibus notat in glo. in di-
cto. §. si quis. in quibus tenetur de percipiendis
etiam si habet titulum. Primo. si quis compulit
aliquem per metum sibi vendere. Item si quis e-
mit in fraudem creditorz. Item in eo qui scienter
emit contra phibitionem legis vel statuti. Item
z qro in eo qui emit scienter a fisco: non solenni-
ter. l. j. c. de si. instru. li. r. Con. Donal. in sum. in
ver. fructuum. dicens. Fructuum alij industria-
les: vt frumentum. vinum. oleum. z similia. Alij
naturales: vt poma. ficus. z similia. Fructus natu-
rales non facit suos possessor: etiam bonafidei. vt
de tenetur reddere vniuersos postqz incipit habe-
re conscientiam rei aliene. d. l. fructus. Quo tamē
ad bonafidei possessorem fac regulam generalem
qz nunqz tenetur vltra qz sit factus locupletior. l.
vtrum. ff. de peti. heredi. De fructibus. damno.
z interesse restituendis. vide infra. Restitutio vlti-
mo.

Red quid si vnus dictorum raptorum satis-
fecerit. nunquid alij liberabuntur. Respond. fm
Ray. si vnus satisfecerit integraliter de omni da-
no z expensis z incomodo: siue interesse. omnes
alij liberantur. quia non tenentur damnificato.
Nam bonafides non patitur: vt idem debitum
bis erigatur. Idem Hosti. Addit etiam Ray. qz
ille. cui sic satisfiit. debet qrtum ad iudicium an-
me. cedere actionem illi qui totum soluit. non qui-
dem vt ab vno totum erigat: nisi forte a principa-
li. sed p partibus petat a singulis: sed qrtum ad fo-
rum contentiosum non tenetur cedere. Nam qua
fronte potest petere cessionem: qui ex culpa sua
damnatur. ff. de adm. tu. si plures. la. ij. tamen vt
sicut dicit Hosti. siue sit facta cessio: siue non.
alij qui nihil soluerunt tenentur in conscientia ad
releuandum illum qui in solidum satisfecit quili-
bet p suis partibus. Nam soluens vtiliter gessit
eorum negocium. vnde tenentur habere ratum.
z ei satisfacere. ar. ff. de neg. ge. l. cum pecuniam. z
l. pomponius. Thomas quoqz secunda secunde.
q. lxxij. quasi declarans dicit. qz si ille qui fuit princi-
palis. vtputa. precipiens soluit: omnes alij libera-
ti sunt qui fuerunt ab eo ad damnum faciendum
inducti. Si vno alius restituit: tunc illi qui sunt princi-
pales. z illi ad quos res deuenit. tenentur restituere
illi qui restituit. Et intellige qz si isti tales nō re-
stituunt ei: ceteri tenent p partibus suis: vt pa^o di-
ctū est restituere.

Quid si spoliatus liberaliter remittat restōem.
Rū. fm Inno. Si dimittit principali vt raptorz
vel pipienti. liberatus est piliator z hmoi. qz libe-
ratus est is qui principaliter tenebat: z qui res ha-
buerat. Sed si dimittat piliatori: non credo libe-

ratos alios esse ad quos res puenerant: nisi expisse
intellerit eos liberare. Neqz etiam illum qui rā-
pinam fecit: etiaz si de rapina nihil habuerit: quia
de iure naturali z diuino cōueniens est qz sublato
principali: tollatur accessorium. z non econtrario.
Immo plus qz si liberaliter absolueret principa-
lis: non ppter hoc absolutus esset consiliarius si
aliquid ad eum puenit de rapina: nisi alius pro eo
satisfecisset. Et tunc iste cōsiliarius in casu aie tene-
tur ei qz satisfecit. p eo.

Quid autē in restitutione potest a predictis
omnibz erigi pena. vt de rapina et de omni furto
manifesto pena quadrupli: z d alio furto pena du-
pli: Rū. huiusmodi pena non debetur nisi postqz
adiudicate fuerint. quo casu pena vni? nō liberat
aliū. De hoc vide s. Pena.

Quid autē quis teneatur indicare furem? Rū.
Panor. in. c. qui cum fure. extra de fur. de mente
Bar. in. l. civile. c. de fur. concludit qz furtū quis
indicare debet. Et sic ppieloquitur. d. tex. qui cur
fure. si bene ponderet. Nihil enī dicit de fure: sed
de furto. Sed iudex: vel ex officio implorato: vel
dum procedit: p inquisitionē generalem potest cō-
pellere ad indicandum furem. Recte ergo possunt
episcopi admonere z excommunicare nō indicātes
fures vel furtum: quia superiores tenent omnibz
modis purgare puinciam malis hominibz. vnd
ex hac causa possunt compellere ad manifestan-
dum. Non obstat pdictis: si dicatur qz ad instan-
tiam ptis quis tenetur pbibere testimoniū contra
furem. ar. l. nullum. c. de testi. ergo tenetur indi-
care. dico qz aliud est pbibere testimoniū. et aliud
indicare siue testimonio. Nam quādo quis testi-
ficatur: iam fur fuerat detectus per accusationem
Sec? qn oino ē occult? qz tūc ad instantiā partis
nō tenet indicare furem.

Et hec faciūt ad. q. Quidā perdidit libz vel
aliam rem. Suspicať qz sit in domo Ticij. Petit
p iudicem vt querať domus illius. z vt aperiantur
scrinia et loca secreta Ticij. nūquid iudex debeat
hoc facere. Videtur qz sic p. l. requirēdi. c. de ser.
fu. Cōmuniter tamē concludit p doct. qz speciale
sit in seruo z in alia re seu psona: que potest cōmit-
tere dolum in se occultando. vt tunc possit inspi-
ci domus alterius. vnde si quis suspicať ne vroz
sua sit in domo alterius: tunc potest petē a iudice
vt querať i domo illius. Secus in alijs rebz qz nō
possunt cōmittere fraudem: tunc nō debet iudex
facere queri domum alterius: qz pculosum est: vt
paterfa. habeat pandere alijs suū patrimonium:
nisi esset vehemens suspicio qz esset in domo illius.
ar. in. l. j. ff. de questio.

Restitutio. viij. Quo ad edem
res z recipientes de rapina.

Vtrū edentes de rapina. furto. vlti-
ra z huiusmodi teneant ad restitutionē. Rūdeo
fm Alex. de ales. qz qui comedūt vel in alios vlti-
cōuertūt aliquid de vltura. furto vel rapina scēter
siue sint religiosi: siue alij. Et similiter si dubitant
an sit huiusmodi: tenentur ad restitutionem: qz

Restitutio. viij. Quo ad edem res z recipientes de rapina. Vtrū edentes de rapina. furto. vltira z huiusmodi teneant ad restitutionem. Rūdeo fm Alex. de ales. qz qui comedūt vel in alios vltira cōuertūt aliquid de vltura. furto vel rapina scēter siue sint religiosi: siue alij. Et similiter si dubitant an sit huiusmodi: tenentur ad restitutionem: qz

edmittant se discrimini. habetur etiā pro regula q̄ quicūq; habet cōscientiā de re q̄ sit aliena: tenetur eam restituere. In hoc tñ videt̄ distinguēduz. an talis raptor sit soluēdo: vel ne. vt in primo casu nō teneat comedens. Hoc tamē limita. An sit res in qua dominiū transferat: vel ne. vt in rapina ⁊ furto: in quib; non transferit̄ dominiū. Et de talibus edere non licet. Si autē nō est soluēdo: tunc aut scienter comedit. Et tunc nisi in casu extreme necessitatis teneat ad restitutionē. Si autē ignorat ⁊ bonafide: tunc nō teneat de p̄sumptis. p̄ regulaz positā in p̄cedenti. c.

¶ Quid autē de vxore et familia que scienter comedit ⁊ bibit et induit de talib;: Rñ. sanc. Ber. fm̄ Ale. lom. q̄ aut maritus est soluēdo: aut non. Si est soluēdo. tñ si sunt ibi aliqua bona de iusto acquisita ⁊ sepata: de illis viuere potest. Sed si ibi sunt aliqua bona de iusto: sed intermixta cum impie acquisitis ita q̄ non pōt discernere: adhuc de illis viuere potest. dūmodo in mēte habeat viuere de iusto. Con. Rod. Idem etiā addit q̄ licet talis vxor: de one vel de boue: siue de quacūq; re habita de vsuris vel rapina comedere non possit vltra casuz necessitatis extreme: si tamē res sit empta de vsura: pōt inde comedere sine casu extreme necessitatis. Quā ratio est fm̄ quosdam: quia cuz in vsura dominiū transferat: non est necesse restituere rem habitam p̄ vsura: sed solum vsurariuz ad satisfaciendum nō facere impotentē. Secūdo casu quādo raptor vel vsurarius nō est soluēdo puta q̄ nihil habet nisi de vsura: vel q̄ oīa bona sua p̄ vsuris restituendis obligata sunt: licet de hū acquisitis habeat quedā. tñ fm̄ Girar. oldo. etiā est distinguēdum. q̄ si talis vsurarius habeat aliqua que non sunt empta: vel habita de vsuris. et dos vxoris fuit ibi prius q̄ p̄dicte vsure: potest et debet inde solui: etiā dato q̄ vir eius nō habeat sufficientiā ad soluēdas vsuras. Si vō nō sunt ibi nisi empta vel habita de vsura atq; p̄dicte vsure ibi primo fuerūt. q̄ ipius vxoris dotes. tñ ip̄a restituere obligat̄ quicquid p̄ victu suo seu quocūq; alio modo accepit inde: q̄ ei ad non restituēdū prestat causam efficacem. Sed omnia predicta intellige nisi in casu dum causam expoliatorū agit. s. monēdo: ⁊ inducēdo virū pro posse ad restituēdū quia tñ non tenetur de his que expendit seu consumpsit eo tempore: quo circa eius emendationē fideliter laborauit: etiā si restitutio non sequatur. nam qui gerit alterius negociū vtiliter etiā absentis ⁊ ignorantis: licite recipit expensas. non tamē fm̄ Rod. de talibus pōt viuere per annū p̄ vnaz admonitionē vel duas: sed q̄ diu continue instat opportunis bonis. Ad. his etiā Do. et Ray. Vl. ⁊ Sul. Si autē de correctōe vsurarij nō remaneat spes. ⁊ in vxorē suā crudelis est. ⁊ de impie acq̄sitis eam viuere cogit. qd̄ habet agere talis vxor: dicendū q̄ triplex habet remediū fm̄ Ray. Primo q̄ sibi victū aliūde querat vel ab amicis vel a consanguineis suis. aut proprijs manibus laborādo siue alio modo honesto victum querat. Secūdum vt denunciēt bis qui prodesse possunt. vel

etiam si pbare potest denunciēt episcopo. vt compellat eum pascere suam vxorem de iusto. S; fm̄ Hostien. hoc remediū inane est. si vxor habet suum maritum crudellem. Terciū remediū. vbi aliud non possit agere. nec per elemosynam honeste querere. nec alio modo licito inuenire. Ex quo ita artata est: poterit inde comedere. quia tempore tante necessitatis etiā a furto excusaret̄ in totum. Necessitas enim non habet legem. Si autem periculum mortis non imineat manifeste aliqd̄ peccatum p̄mittere videt̄. p̄terea aliqua penitentia ei ad cautelam iniungēda est. ar. extra de fur. si q̄s. Quicūq; tamen talia sumit. cum magna parcitate sumere obligat̄. Et interim dolere d; atq; p̄ponere. q̄ si poterit in futurum restituere quicquid inde expendit. Et hoc satis securum est. Quartum remediū potest adhi. q̄ talis vxor res dom̄ modo licito augmentet atq; conseruet. quia hoc etiā cedit in creditorū vtilitatem. maxime in conseruādo res habitas ex vsura ⁊ hmōi. vt sunt vestes. suppellectilia. ⁊ iocalia: ne corrodantur a vermib; ⁊ hmōi. Quintum quoq; superaddatur. q̄ si vir eius habeat plura incerta: vbi sufficiat ad satisfaciendum certis. potest tali vxori per ep̄m p̄uideri. Omnib; autem supradictis remedijs potest vti vxor vsurarij si de vsuris habeat dotem. ⁊ vir nihil habet nisi restitutioni obligatum. Et vbi vxor posset rehabere dotem suam. vel parafrasalia a viro. ⁊ illa tradere potest alicui honeste persone. que de honesto lucro pecunie: de qua negociabitur illa persona cui committetur: viuere poterit. extra de dona. inter virum ⁊ vxorem. c. per vestras. Tamen inter ista quin; remedia: valde precipuum est quod dictum est supra. s. q̄ instet circa eius correctionem temporibus oportunis. Et licet aliquādo videat̄ desperatus. nihilominus nunq̄ est de sperandum de homine in hac vita quia accidit in puncto. quod non prouenit in anno. In omnibus tamen casib; p̄dictis tenet vxor reddere debitum viro suo ⁊ econuerso: nisi subsistat aliud impedimentum.

¶ Quid autem de filijs ⁊ familia vsurarij. Respondeo fm̄ Girar. oldo. q̄ aut vsurarius est soluēdo aut non. Primo casu: si est soluēdo. ⁊ habeat alia vltra ea que satisfacere ⁊ soluere obligat̄. de illis viuere possunt. Secūdo autem casu quādo non est soluēdo. quicūq; de familia eius. quicquid p̄ suo victu. vel quomodocūq; aliter acceperint: satisfacere obligantur. quia illum ad satisfaciendum faciunt impotentem. ⁊ ad hoc p̄stant causam efficacem. Excusari autem tales ⁊ conuinciles possunt p̄ter. v. Primo. p̄ter p̄curatorem. s. si causam expoliatorum agunt. vt supra dictum est de vxore. Secūdo. p̄ter reparationem. quia si tantum ei restituunt quantum de suo receperunt: sicut contingit in emptionib;. in operis. mercantijs. commutationibus. ⁊ consimilibus. nam si huiusmodi seruirent vsurarijs in rebus licitis ad augmentum substantie vsurarij. merito talis merces cum expensis per eos factis compensatur. Tercio p̄ter restitutionem.

eadem mercenarijs datam pauperior minime dici potest cum loco mercedis habeat comodū operariū: vt sunt qui agros eius colunt & vineas & huiusmodi. Et forte dicendū idem de illis seruitoribus qui haberent curam vestium & aliarū rerum ipsius vsurarij: vt recipere valeant expensas et salarium vsq; ad tantā summā ad quātam ascendit ista vtilitas: sed plus recipere nequeūt. Idem dic de vxore vt supra dictū est: quādo haberet curam p̄dictarū rerum: q̄ potest recipere expensas vsq; ad dictam quātitatē ad quam se confert dicta sua vtilitas. Si autem sunt alij seruitores seruientes vsurario in illis in quibus eum ad satisfaciendū: duz recipiūt salarium faciūt impotentē. & tunc licz seruiant ei i rebus licitis & honestis nō peccent: imo apud deum q̄z merētur: tamē salariū fm quosdam minime suscipere possunt: cum ex hoc ad satisfaciendū eum faciūt impotentē. Sicut medici. barbitōsores. baile. Et licz tales ab vsurarijs salariū acceptare nō possint: tamen illis in extrema necessitate subuenire tenentur. Et ob p̄dicta inferunt quidam. q̄ cum iudei cōmuniter viuunt ex vsuris. nec sint potentes restituere: accipiētes per donationē: vel alio titulo lucratiuo aliquid ab eis tenent ad restitutionem accepti: faciendam illis a quibus iudeus accepit vsuras: etiam si aliquid ab eis acceptum sit pro pena: vt s̄. Iudeus p̄mo. Si autē quis aliquid ab eo habuerit q̄ nō est soluendo titulo oneroso. puta q̄a emit vel habuit p̄pter operas suas: vel p̄mutationem: vel aliam onerosam causam: nō tenetur ad restitutionē: nisi illud sciuerit fieri in fraudem creditorū. Et dicitur scire si creditores sunt sibi: protestati q̄ sit in eorum preiudiciū. vt in .l. ait p̄tor. §. si quis p̄iceps. ff. de his que in frau. cre. Item quādo scit eum habere creditores et alienauit omnia bona simul. Et illa etiā vniuersali alienatiōe presumit̄ fraus. vt. ff. e. l. omnes. §. lucius. Item tercio quādo hoc euidenter apparet: vt q̄ scit aliquez impotentē restituere & aliquid vendere: vel emere ad ludum. luxuriam gulositatem. vel aliter inutiliter consumēdum. Et lic in fraudem creditorū. Et ex p̄dictis colligit̄ q̄ cū iudei & alij vsurarij cōster. p̄pter vsuras nō sint soluendo: accipiens aliquid ab eis etiā titulo oneroso. puta locatione. venditione vel simili: ex quo manifeste sūt impotentiores ad satisfaciendū: tenetur restituere illis a quibus accepte sunt vsure: sicut p̄tingit in vendēte eis gallinas: vt alia ad gulositatē p̄nentia: vel pulcra vestimenta: & alia similia ad pompositatē: vel qui ad talia locant sibi operas: vel ad radendum: vel ad poliendū & huiusmodi.

¶ Quid autē de p̄sanguineis seu amicis. domestijs. socijs. & quibuscūq; alijs qui de bonis ipsius vsurarij comedūt. bibunt. siue dono siue quocūq; alio modo recipiūt: R̄. san. Ber. q̄ si vsurarius nō est soluēdo. i. q̄ omnia bona que habet vir satisfactioni sufficiūt. licz habeat aliqua de licite acq̄sitis: tales in quā quicquid p̄dictis modis suscipiunt satisfacere obligant̄: q̄ etiam ad non satisfaciendū p̄stant causam efficacē. Si autē est soluēdo:

tunc non tenent̄. Si autē de hoc dubitant. & ad huc extat res: satisfacere obligant̄ ne p̄re temporali in discrimine animam suam ponant fm regulam supra positam. Si tamen habuissent bonafide tales ab vsurario: credentes illas res esse suas: durante tali bonafide: de consumptis non tenentur. Caueant tamen vt dictum est supra. ne ducatur bonafide lupi que. s̄. sit ignorantia crassa & sup̄pina. que etiam eos de consumptis non excusaret.

¶ Vtrum debētes aliquid recipere ab vsurario ex contractu vel quasi. aut ex maleficio vel quasi possint accipere ab eo qd̄ debet. R̄. dicit Alex̄. lom. q̄ sic. dum tamen rem vsurariam. furtiuam. vel raptam non recipiāt in specie sua. Quod quidem in vsura est vez. fm eos qui tenent q̄ in viura nō transfertur dominium. Scdm̄ autem alios possunt recipere etiam ipsam rem in specie habitam ex vsura. hunc tamen casum quidam limitant sicut supra dictum est. dummodo non sit in fraudē creditorū.

¶ Vtrum autem mutuantes denarios vsurarijs possint repetere. R̄. dicit san. Ber. q̄ si bonafide creditor vsurario pecuniam mutuauit. vt ex illa comodum suum licite faceret. & lucrando forte ex ea se liberaret. Et tunc recipere potest qd̄ liberamente mutuauit. etiam si aliter ille non sufficeret ad vsuras soluendas. aut alia & non iusta causa illam mutuo ei dedit. puta. ad ludendum. aut ad meretrices. vel bystriones. & tūc non pōt debitum ab illo recipere q̄ alit̄ nō est soluendo. Con. Guil.

¶ Vtrum locantes domos vsurarijs ad fenus exercēdum teneant restituere pensionē. R̄. san. Ber. q̄ licet sint p̄cipes oīm peccatorū q̄ in eis ex fenore p̄petrant. nihilominus rōne p̄ctus locatio nis. in quo lucz transfert̄ in locantem p̄t̄ tale lucrum nō illicite retinere. nisi vsurarij tunc impotens esset restituere acq̄sitas vsuras. q̄ tūc nō pōt recipere pensionem nisi p̄ius debuissent h̄e.

¶ Vtrum p̄dicatores qui vadūt ad raptos vt eos inducant ad p̄niam & ad redēdum possint comedere de rapina. R̄. d. fm Ray. siue inducant eos in p̄dicatione generali. siue in p̄suasione sp̄ali excusant̄. maxime si apud alios non pōt comode inuenire. extra de sent. ex. cum voluntate. Et hoc intellige cum moderamine. & si sit spes p̄babilis de illoz correctione. Item si. p̄pter eoz expensas si subtrahat facultas restituendi: in toto vel in p̄te. Sed san. Ber. dicit vel in magna p̄te. & hoc ratio nabilis.

Restitutio nono. Quo

Rad cooperatores vsuraz. Et hi quidem multiplices sunt. Et quibz primi sunt ad vsuram mutuū accipientes. Circa qd̄ aduertendum fm sanc. Ber. q̄ duo necessaria sunt ad hoc q̄ sine mortali culpa homo tale mutuū suscipere possit. Primo q̄ qui mutuū p̄stat nō sit inductus ab alio. s̄ a seipso ad tale mutuū dandū paratus sit. Secundo q̄ qui mutuū suscipit ad

absq; cooperatione eorum illa usuraria prestatio minime facta esset. Addit tñ Archi. f. vñ notabile de istis mediatoib; q; si sunt mediatores in cāb; illis et usurarijs; exereere nō valent illaz artem; nisi cum damnatione. nisi forte cū facerent; intendendo vt pvideat necessitatib; accipiētib; sub cambio. Sec^o si in suis vtilitatē vt inde lucratur; vt cōiter fit.

Utrum autē socij ad usuram; vel factores stantes ad mutuandū in psonam usurariorum; ita q; apud eos residet quali principalis auctoritas dñorum suoz; restituere teneant; Rñ. de huiusmodi factorib; et principalib; dicendū est vt s. de psonetis. Et hoc si cooperati sūt ad exactōes usurar; Secus autē si solum cooperati sunt vt mutuum detur; q; in mutuo damnū nō datur primo; s; in exactōe usurarum. Et ideo seruitores qui ad solā actualem et manuales traditōnem mancipati sunt; ita q; ipsi nō tarāt precium usurar; aut ptractū impiorum; nec cum eis ptractur pactum vel usura. Quis ipsis pntentibus et pecuniar; tradenti b; fiat; mortaliter peccant; et tenent ad id qd de usuris habent. Adde tñ quod singulariter notat Adonal. in sum. q; dantes pecuniam. d. sui ad usurā de ei⁹ generali mandato. vicz. q; mutuēt pecuniam ad usuram sub eius nomine; tales quidem ministri. tanq; principales in hoc restituere tenent domio nō restituente; eo q; in eoz optioe erat mutuari et nō mutuari. Sed si tales de speciali mādato domini dicentis. Mutuate Petro ad usuram. x. lib. nomine meo; licet peccent; nō tamen tenent ad restitutionē. Et hāc opi. sequit Jo. de li. et Lap. Jo. tñ an. dicit q; isti puri ministri usurarior; salariuz qd habent ex tali exercitio pauperib; debēt erogare; cum sit turpe lucrum; nisi usurarius nō eēt solvendo; quia tūc d; dari creditoribus. Et dicit ministri similiter incurrūt penas. c. q; in omnibus. extra de usur. Nihil em̄ refert; siue pno nomine siue alieo quis exerceat usuraz. Hoc idem voluit Lap. Bene tñ que imponunt ppter negligentiam restituendū usuras. pnta. q; eoz pfectiones nō audiant; et q; nō sepeliant et q; nō valeat testm̄ eoz; nō ligant. Idem Be.

Utrum autē aduocati et procuratores fauētes usurarior; in iudicio vel extra restituere teneant. Rñ. Inno. et Do. in. c. Michael. de usur. et Archi. in. c. si quis oblitus. viij. q. iij. q; sic; qñ scientes eē cōtractus usurarior; fauēt eis cū effectu. Debent em̄ esse expti in talib; cū multotiens eis porrigantur carte appentes iuste et non de ptractib; usurarior; cum tñ sint. Idem Seo. in. iij. qui addit q; defendentes sciēter cām iniustā; nō solū tenent parti lesē; etiā tenent parti quā defendūt salariū restituere. Qd verū est etiā qñ p ignorantia; vel negligentiam ps damnificat. Et idem de iudice.

Utrum inducens volentē gratis mutuari vt iuste pstrabere. vt mutuet sub usuris. et illicite cōtrahat restituere teneat. Rñ. fm Rod. q; sic; cū inde bite impediatur vtilitatē primi.

Utrum socij usurarior; famuli seruitores. filij q; p patribus. dominis. aut socijs exercuerūt fenus

possint illis inuitis ad quantitatem acquisite usure; pecuniā surripi et restituere; Rñ. s. Ber. q; sic fm quosdā. q; iustū esse videt; vt q; illorū cā iniuste ablata sunt p fenus; de lege nature licentiā hēant illa satisfacere; ne ipsi de pprio satisfacere teneant. Et intelligit. s. Ber. hoc verū in foro pscie. dñmō nulum de illis septe inconuenientib; sequat q; posita sunt s. familia. Ad hoc facit qd notat Ale. lom. q; vxor vincte viro pōt ipō i gāte restituere qd ille tenet. q; lz nō sit dña rerū mariti. tñ est data in adutorū viro. cuius salutes pcurare tenet. Et iō sicut de bonis pprijs viri tanq; de bonis pprijs pōt facere elemosinam ignorate viro et nō phibente. q; sic agit cām vincta eodē mō facere p restōz. Et si restituat viro sciēte et nō cōtradice. tutius facit. Si autē vir sciāt et cōtradicat vxor tenet non restituere; q; etiā als nō tenet ad illud bonum ex necessitate. Pro furto autē viri an teneat; vide s. Furtū. Pro pdictis optime facit qd notat Bal. in. l. etiā. c. de fideicō. vbi tenet q; tutor et executor testamēti pnt restituere usurā; vel alia mala ablata sine spālī mādato. q; dicit facere ex necessitate. allegat glo. quā dicit singularē in. l. ples. c. de transact. q; interest pupilli talē pecuniā nō habere.

Quid autē de mercatorib; vnius ciuitatis q; frequēter solent esse mediatores mercatorū aliarū ciuitatū ad pcurandū venditiōē suarū mercū; q; ad eos transmittūt. Et cōiter tales mediatores libi retinēt vñ florenū p centenariū q; p suo labore sine alia cōuentōe facta inter eos. Et sic versa vice. An liceat; Rñ. Archi. flo. q; cum hoc sit de cōmōre mercatorū in rōne fundatū nō apparet illicitum. verū si cōdunt tales mediatores p fcas; vel verba velle gratis et rōne amicitie in hñōi seruire mercatorib; aliorū locozum. cum et ipsi eis seruiant versa vice gratis in silibus. tunc non liceret occulte aliquid vel pccium laboris acciperē. dicendo eorum mercimonia vēdidisse centū et vno floz. et illum vñ sibi retinēdo p suo labore. Fraus est em̄ et dolus ex amicitia ostendere velle gratis seruire. et occulte exinde precium laboris extorquere.

Utrum lucrum factum ex pecunia; quaz quis mutuo accepit nomine domini sui sit ipsius dñi; aut famuli accipiētis; Rñ. s. Ber. fm Seo. q; est domini et nō famuli; cui tamen dominus tenetur puidere de competenti salario pro industria sua. Et hoc verū qñ ille famulus ita pauper est q; nō posset restituere creditoribus si pecuniam acceptā nomine. d. sui amisset. Secus si diues esset. et non intendisset dominum suuz damnificari; debere ex amissione dicte pecunie. seu periculo sibi proueniente quocunq;. quam pecuniam sub nomine. d. sui ideo accepit mutuo. quia sub nomine suo non reperisset. Hoc autem casu dictum lucrum suū ē; q; pecunia non sic stat sui dñi periculo sicut in primo casu.

Utrum autē de cōmunitatibus vel collegijs dantibus pecuniam ad usuram. Nunquid omnes et singuli sunt usurarij et teneantur ad restitutionem; Rñ. fm Ray. q; sic. s. oēs illi quoz auctoritate vel cōsensu sit; arg. extra de usur. conquestus. et vij. q. i. hu iij

Restitutio. x.

prestat causam efficacem ad nō restituendū ex q̄ ex officio etiā tenet. Secus si nō habet p̄tates sup eum vel eos: q̄ par in parem nō h̄z imperiū. vt in c. innotuit. de elec.

¶ Quero. vtrum p̄fessor qui recipit ad p̄fessionē manifestū vsurariū: et eum absoluit p̄tra formam dicti. c. q̄. teneat ad restitutionē? R̄ndet q̄ si ille vsurarius alis cautōez fecisset vel satisfecisset nisi iste sacerdos eum absoluisset: saltē ad euitandū p̄fessionē: tūc tenet. q̄ p̄stat cām efficacē ad nō restituendū. Secus autē si ille nullo mō cautōez fecisset. Et fm̄ aliquos ille qui cautōez scienter recipit p̄ minor quantitate q̄ debebat vsurari: tenetur de residuo: de quo nō fecit cautōez. Si quis tamen in articulo extreme necessitatis: possit nō posset cautōnem facere: vel in mari esset: tūc licite posset absolui. de pe. di. vij. c. si quis. Sic tamen vt dictum est q̄ extra p̄fessionem inducat eum: vt corā testibus p̄fiteatur debitū: vt sic heredes cogi possint. Item idem dicendū esset quando vsurarius manifestus effectus esset paup. et non haberet unde restitueret: nec cautōnez persequens idoneā facere posset: tunc absolui posset: non seruata forma predicta tamen ad euitandū scandalū bonū eēt vt hoc fieret de licētia ep̄i: vt dicit Arch. flo. in sum.

¶ Quid si vsurarius manifestus impetret a papa q̄ possit libere testari: facta mentione q̄ sit vsurarius manifestus. vtrum per hoc possit libere testari: non seruata forma dicti. c. q̄. Bal. in. l. si quando. c. de inoffi. te. dicit q̄ non. per illum tex. quia non est verisimile q̄ papa voluerit tollere totalem dispositōez iuris cōis. Idem Lau.

¶ Quero. nunquid manifestos sepelientes vsurarios qui nō canerunt vt supra teneantur ad restitutionem? Dic q̄ si heredes satisfecissent: aut saltē cauisserunt: aut promississent saltē ad confusionē euitandam: vt dictum est: nisi sacerdotes illum vel alios sepelissent: tunc quia dant causam efficacem ad nō restituendū: tenent. Secus econtra. Et dicit Be. q̄ etiam si nō sepeliant: si fingūt q̄ tales incurrit penas dicti. c. quia hec silatio est in delusuz p̄stitutōis.

¶ Quid autē de notarijs qui p̄ficiunt testamenta vsurarioz manifestoz p̄tra formā p̄dictam. an teneant ad restitutionē? Et idēz queri pōt de testib. Et dic q̄ licet peccēt mortaliter: nō tū tenent ad restitutionē. q̄ ut dictū est: talia testamenta sunt ip̄o iure irrita. Et ideo nō p̄stant causam efficacem ad non restituendum: ita determinat Lau. Tales tamen notarij sunt p̄iuri.

¶ An autē vsurari manifestus possit esse testis in testamēto? Bal. in. l. j. c. de testa. dicit q̄ nō. Secus si est occultus: q̄ viciū testis: occultum nō viciat testamētū.

¶ Quero. q̄ dictum est q̄ nō valet testm̄ vsurari manifesti nisi fuata forma p̄dicta. nunquid valeat codicillus aut donatio cā mortis. An saltē valeat testm̄ q̄ ad legata et pias causas. Flo. in. d. c. q̄. dicit q̄ licet testm̄ et codicillus videantur diuersa et p̄stitutio sit penalis: tū fm̄ Guil. et Bar. etiam codicillus forma p̄dicta nō seruata. non tenet. p̄ tex.

in principio qui dicit in vltima voluntate. Et quia large codicillus est testamētum. quia mentis testatio. alis facile esset illam constitutionem in hoc elidere. Et idem dicit glo. in qualibet vltima voluntate. Quo autē ad legata ad pias causas dicit Be. vbi s. fm̄. d. An. et Def. de an. q̄ in terminis. d. c. q̄. valet testm̄. dum tamē apparuerint signa contritionis in dicto vsurario manifesto. Idem tenet Lap. de caste. Et quo inferit q̄ in casu. d. c. q̄. vbi vsurarius manifestus fecisset legata ad pias causas et decessisset penitens. q̄ in eo apparuerint signa contritionis. licet nō cauisset. valet tū relicta tunc ad pias causas. licet testm̄ sit nullum. quia nō erat p̄fita cautio. Aduerte tū q̄ si donatio causa mortis fuerit in actu separato ab ipso testamento. ita q̄ transisset in sp̄m contractus. tunc forsitan dicendum esset q̄ bene valeret nō seruata forma. d. c. q̄ loquit de vltima voluntate. Nam et donatio causa mortis in multis accedit cōtractui vt. l. ij. de le. j. In quo tū esset aduertendum. an hec donatio causa mortis esset facta de omnibus bonis vel maiorē pte. q̄ tūc p̄sumeret facta i fraudē dicte p̄stitutōis

Restitutio. x. Quo ad

Rimpedientes aliquem a consecutiōe alicuius beneficii. Et primo querit. vtrum impediens aliquem a consecutiōe alicuius beneficii teneat ad restitutionem? R̄ndet fm̄ Seco. et R̄. in. iij. di. xv. q̄ aut hoc fecit intentōe damnificandi alium. aut consulendi vtilitati pp̄ue. Primo casu q̄uis nō teneat ad restituendū valorem b̄ficii in totum. q̄ multum interest inter habere et p̄pe esse. maxime q̄ poterat impediri. tenet tū damnificato ad interesse ad arbitriū boni viri. Secō autē casu nō tenet ad aliquā restitutionē si illud b̄ficiū percauit p̄ se p̄ viam licitā et honestā. Exempli. si p̄do venas in fundo meo p̄ quas deriuabat aqua ad puteū alterius intentōe nocēdi sibi. teneor ad restitutionē damni. Si autē hoc facio sine fraude intendens cōsulere vtilitati mee: vtp̄tā. q̄ mihi est multū vtile facere murū. et nō pōt conueniēter fundamentū fieri sine p̄dictarū venarū p̄sione. nō teneor ad aliquā restitutionē. q̄ tunc non damifico alium iniuste. q̄ ius habeo faciendi vtilitatem meā in fundo meo. Et sicut d̄. ff. de re. iur. l. nemo. Nemo damnū facit. nisi qui id facit qd̄ facere ius nō habet. Iste autē habet ius. p̄curādi sibi b̄ficiū: seruatis circūstarijs iustis atq̄ honestis. Tho. autē p̄ alia verba dicit. q̄ aut impedit eū iuste: vt intendens honorē dei vel vtilitatem ecclie. p̄curat q̄ det alteri digniori. Et tūc in nullo tenet. Aut impedit iniuste ex odio vel p̄ vindictā et h̄mōi. Et tūc si impedit ne det digno aūq̄ firmatū sit. qd̄ ei tenet ad aliquā p̄p̄tationē iuxta arbitriū boni viri nō tū ad equalē. q̄ illud nō dū fuerat adeptus. et poterat multipliciter impediri. Si vō ipedit ne det post q̄ iā determinatū ē qd̄ det: p̄curās i debite reocari tenet ad restōem equalis. Et idē dicit d̄ de eo qui impedit aliquē a cōsecutiōe cuiuscūq̄ muneris. qd̄ honeste habuisset.

¶ Quid autem si quis impediatur alium a

Restitutio. x. Quo ad
impedientes aliquem a consecutiōe alicuius beneficii. Et primo querit. vtrum impediens aliquem a consecutiōe alicuius beneficii teneat ad restitutionem? R̄ndet fm̄ Seco. et R̄. in. iij. di. xv. q̄ aut hoc fecit intentōe damnificandi alium. aut consulendi vtilitati pp̄ue. Primo casu q̄uis nō teneat ad restituendū valorem b̄ficii in totum. q̄ multum interest inter habere et p̄pe esse. maxime q̄ poterat impediri. tenet tū damnificato ad interesse ad arbitriū boni viri. Secō autē casu nō tenet ad aliquā restitutionē si illud b̄ficiū percauit p̄ se p̄ viam licitā et honestā. Exempli. si p̄do venas in fundo meo p̄ quas deriuabat aqua ad puteū alterius intentōe nocēdi sibi. teneor ad restitutionē damni. Si autē hoc facio sine fraude intendens cōsulere vtilitati mee: vtp̄tā. q̄ mihi est multū vtile facere murū. et nō pōt conueniēter fundamentū fieri sine p̄dictarū venarū p̄sione. nō teneor ad aliquā restitutionē. q̄ tunc non damifico alium iniuste. q̄ ius habeo faciendi vtilitatem meā in fundo meo. Et sicut d̄. ff. de re. iur. l. nemo. Nemo damnū facit. nisi qui id facit qd̄ facere ius nō habet. Iste autē habet ius. p̄curādi sibi b̄ficiū: seruatis circūstarijs iustis atq̄ honestis. Tho. autē p̄ alia verba dicit. q̄ aut impedit eū iuste: vt intendens honorē dei vel vtilitatem ecclie. p̄curat q̄ det alteri digniori. Et tūc in nullo tenet. Aut impedit iniuste ex odio vel p̄ vindictā et h̄mōi. Et tūc si impedit ne det digno aūq̄ firmatū sit. qd̄ ei tenet ad aliquā p̄p̄tationē iuxta arbitriū boni viri nō tū ad equalē. q̄ illud nō dū fuerat adeptus. et poterat multipliciter impediri. Si vō ipedit ne det post q̄ iā determinatū ē qd̄ det: p̄curās i debite reocari tenet ad restōem equalis. Et idē dicit d̄ de eo qui impedit aliquē a cōsecutiōe cuiuscūq̄ muneris. qd̄ honeste habuisset.

secutione alicuius beneficii: non ut psulat pprie utilitati: sed utilitati amici sui. **Rñ.** **Arbi.** flor. de mēte **De.** de palu. in. iij. q. si hoc nō ex odio facit: sed ut consulat utilitati amici: in nullo tenet. **Idē** dicit de eo qui volebat legare vni ecclesie: et aliquis non ex odio: sed ut consuleret pprie utilitati vel amici prohibuit: in nullo tenet: quia n. ulli aufert ius suum. Nam illi adhuc nullum ius erat acquiritum. et iniuriam nulli facit: qui utitur iure suo: licet frater **Anuarus** quo ad religiosos talia facientes: teneat q. peccant mortaliter. et q. teneant ad restitutionem per de. religiosi. de pauile. que vult q. non retrahant testatores a legatis que facere volebant matricib. ecclesijs. nec legata: vel male ablati procurant fieri illis vel eorum ecclesijs et cetera. **Vide supra.** **Religio.** primo. **Dico** enim per p̄dicta. q. quo restitutionem hoc non est verum si hoc fecerint non ex odio: sed causa consulendi pprie utilitati vel monasteriorum suorum. **Si** autē hoc facerent vt melius consulere salutem testatoris vel huiusmodi. puta. quia forte volebat legare vni ecclesie que non indigebat. et in illa ecclesia erant clerici dissoluti. et parum vel nil boni fiebat in illa ecclesia. **Consulerunt** vt legaret alicui ex suis ecclesijs. per quod sperabant multum prodesse anime sue. tūc hoc casu nō est iudicandū de mortalitate: licet tutius sit a p̄dictis abstinere.

Quid autem si quis non solum ex odio aliquem impediunt. sed etiam consulere pprie utilitati vel amici. **In** hoc casu teneatur ad restitutionem. **Di.** potest q. attendenda est intentio istius. Nam si principaliter fecit vt consulere pprie utilitati vel amici: tamen consulario ex odio illi. als tamen omnino quesiturus dictum beneficiū pro se vel amico. etiam si non fuisset odium illius. **Et** tunc dicendum q. licet peccet mortaliter: nō tamē tenetur ad restitutionem: quia odium illius nō fuit causa sine qua non. **Si** autem principalis causa ad impediendum illum fuit odium illius. als nō facturus: tunc videtur teneri ad restitutionem eo modo quo dictum est supra. **Sir.** tamen **Ol.** circa predicta facit regulaz generalē que faceret ad multa si vera esset. vtz q. damnificatio in eo quod nō dūm erat suum: aut sui iuris: non est id sibi necessario restituendum. **Cuius** ratio est: quia per hoc nō abstulit sibi aliquid suū: nec feci auferri. **Nō** enī teneor ei quem impediui ne sibi prebenda ecclesiastica traderetur: aut cui eam absq. falsi criminis impositione feci iam datam auferri per eum p. quem **fm** iura canonica et diuina: inre sibi potuit auferri: sicut p. papā: vel alios qui sup hoc habent potestatem. **Itaz** p. futuro tempe p. quo sibi aufertur nondum sic erat sua vel etiam sui iuris: quin saltē diuino iure posset sibi auferri. **Preterea** illud inspotē est spūale atq. cōe et a superioris p̄tate dependens q. sit corpale. et restituibile atq. ppriū possidetis. **Si** do instet q. rusticū detinens violēter ne suas opas exequat tenet ad salariū qd amittit. **Et** similiter impediēs piscatorē: seu aucupē a captione pisciū et auis q. sunt cōis iuris: nisi rōne rippe vel terre q. sunt sp̄aliū dñoz. seu cōitatus: tenet eis ad

damnū datū. **Dicendū** q. hec non sunt filia casib. antedictis. q. hic aufert rustico. aucupi. et piscatori suis pprius vsus qui erat vtiq. sui iuris. **Aufertur** et a fruct. in eom vsu cāliter et q. si seminaliter p̄teritus. **Impediunt** etiā ab his q. eis p̄petunt de iure cōi. hec **Sirar.** oldo. **Huic** etiā snie cōcordare videt. **s.** **Ber.** **Opinio** tñ **Seco.** et **Ri.** s. posita videt tutior. licet ista videat. pbabilis.

Done. **Quis** volebat legare vel donare pupillo tutor impediuit dicens. lega vel dona mihi. **Glo.** in l. pupillorū. **A.** de admi. tu. et in l. quicquid. **Lar.** **bi.** tu. ponit hanc. q. h. nō soluit. et etiā **Bar.** ibi sub silentio p̄rāsit. **Sed** dici p̄t fm quosdā q. aut tutor pbibuit ne relinqueret pupillo. et tunc tenetur **Si** aut suadendo testatori et blandis verbis hoc fecit. et vt cōsuleret pprie utilitati. et nō ex odio. nō videt teneri. **Idem** **Ar.** in. d. l. quicquid.

Quid de illo qui semina alicuius agri effodit: vel qui dānificauit aliū. eo q. tpe suo non soluit: **Rñ.** **fm.** **Ol.** p̄dicti nō tenent ad restitutionem totalis dāni. q. dubiū est qualiter fructus agri p̄fecissent. vel an mercator dāni vel lucrū in mercatōe habuisset. **Sed** restituent tantū quantū agri fructus in illo dubio vendi potuissent: vel quantū mercator in illo dubio lucrū suū vendidisset. **Con.** **Tho.** de hoc. j. **Restitutio.** xij. **Idē.** **s.** **Ber.** de eo qui rapit pecuniā vel equū: non tenet restituere quicquid dñs p. illa possz esse lucratus. **Sed** solū tenet ad id qd pbabiliter p. hoc lucratus esset. ex eo qd iā erat actualiter ad lucra h. mōi ordinatus. **Sicut** de eo q. trūcauit manus alterius nō tenet restituere id qd potuisset esse lucratus. sed solū tenet ad id qd pbabiliter omnib. pensatis potuisset lucrari.

Qui aut de illo qui erimur: vel corpāliter subtrahit vel arripit: vel aufugere facit debitorē detentū p. debito filio: vel priuati: **Rñ.** **Jo.** de pla. in. l. quotiens. de erat. tri. li. x. q. tenet soluere illud totū. qd ille debebat filio vel priuato: vt in. d. l. quotiens.

Quid de occultante officialē tpe iudicatus: vel h. mōi: **Rñ.** idē vbi s. q. tenet ad restitutionē dāni fm **Bar.** **A.** de asse. l. si post.

Restitutio. xi. Quo ad

Restitutio. xi. **Quo ad** negotiorum gestores. **Utrū** negotiorū gestor: teneat restituere omnia damnūz illius cuius negocia gessit: **Rñ.** tenetur restituere omne damnū qd p̄cessit dolo suo vel lata culpa: vel leui: vel etiā leuissima q. alius diligētior erat gesturus vt in **insti.** de ob. que ex quasi cōtractu nasc. in p̄cipio.

An aut teneat de casu fortuito: **Glo.** ibi in ver. obligatum. enumerat sex casus in quib. tenet. **Et** ecōtra tenet ad expensas quas fecit negotiorū gestor: ille cuius negocia gesta sunt. **Fallit** in plurib. casib. **Primo:** q. p̄cessit p̄statio. q. nō gerat: vt in. l. nensennius. ff. de ne. gest. **Secdo.** quādo gessit paterna affectione: vt si vitricus p̄stitit alimenta p̄uigno. vel in eum erudiendūz expendit. l. si paterno. **A.** de ne. gest. **Secus** si alimenta p̄stitit vt repeteret. **Quod** pbare dz fm quosdā ex p̄statiōne: vel fm **Bar.** in. d. l. si paterno. q. de eo quod

Restitutio. xij.

expendebat faciebat librum rationum in quo con-
tinebat: talis debet mihi instanti quod pro expedit.
Tercio quoniam maritus gessit erga uxorem maritali af-
fectone. puta. fecit expensas in curando uxorem ce-
cam. Nam socer non tenetur eas satisfacere: nec con-
putantur in restitutione dotis. nam maritus tenetur
facere curari uxorem suis expensis: nisi quoniam non habet
dotem: vel esset expensa magna ultra dotem: vel
haberet partem: qui tenetur ad hoc: vel ipsa baret aliu-
de alia bona: ex quibus posset curari. non tenetur tamen
maritus quoniam ex culpa uxoris non habet eas in suo obsequio
sicut Jac. de are. Et Bal. in l. si donatur. ff. de co-
di. ob cam. dicit quod si pater non soluit dotem pmissam.
quod maritus potest eas expellere remittendo eam ad domum
patris: quod maritus non debet habere uxorem sine dote. Et ad
expensas uxoris tenetur ille cui remanet dos pro ea
parte pro qua venit dos ad eum. vt. l. quod in uxore. l.
de ne. ge. Quarto. quoniam propter domesticam affectionem
et pietatem. vt si mater expendat in faciendo dari tuto-
rem pupillo. vt. l. j. l. de ne. ge. et l. is qui. ff. eo. Glo.
tunc in. d. l. j. dicit quod non quicquid mater impedit presumi-
tur donare. Et hoc indicabitur ex qualitate et quan-
titate impensarum et facultate matris et filij. Vide tunc
ad predicta quod notat Bart. in l. alimenta. l. de ne.
ge. quod quoniam mater expendit circa personam filij de ne-
cessitate precisa. vt quod filius est intra curam. vel quod filius
aliter non habet viuiere. vel quod matrimonium est solutum di-
uortio. et onus filiorum spectat ad matrem. vt. l. nec fili-
um. l. de pa. pote. Et hoc casu mater non habet repe-
titionem: etiam si fuerit prestatata quod faceret alio repeten-
di. vt etiam dicit glo. in. d. l. alimenta. Quoniam expen-
dit in necessitate causatiua: vt in impetrando tutores
et in hoc sunt expense triplicis generis. vt notat idem
Bar. in. d. l. necessarii. Quoniam ei sunt circa personam
pupilli: vt ducendo eum romam vel ad aliam ciuita-
tem eam petendi tutores. Et tunc iste repetitur. Que-
dam sunt expense in personam ipsius matris eunt ad
petendum tutorem. Et iste non possunt repeti. Tunc enim
matri hoc iniungitur: intelligitur suo victu. vt. l.
suo victu. ff. de ope. li. Quaedam expense sunt in
procurationibus. aduocatis. scripturis et similibus. Et
isto casu dico quod expense repetuntur a filio quicquid
dicatur per alios. hec Bar. in. dicta. l. necessarius.
Quoniam mater expendit ex voluntate. Et tunc dicit
Bar. in. d. l. alimenta. quod aut onus alimentandi spe-
ctat ad alium. puta. ad patrem. Et tunc poterit mater
repetere ab illo patre. vt. d. l. necessarii. Finge ei pa-
trem pegeri inuisse. Ab ipso vero filio non poterit repe-
tere. etiam si fuerit prestatata: quod alius erat facturus.
Et istud etiam tenetur glo. in. d. l. necessarii. Et quod nota.
quod ista prestatatio declaratoria voluntatis: nullum habet
effectum in his que ex voluntate nostra non dependet hinc sunt
decisa et determinata pro lege. Quoniam onus alimentandi
spectat ad ipsum filium. tunc si quidem mater gerebat
alia negocia filij: in dubio videtur expendisse de bo-
nis filij. vt. d. l. necessarii. Si negocia filij non gerebat. in
dubio videtur facere alio non repetendi. vt. d. l. alimen-
ta. in principio. nisi fuisset prestatata dicta. l. neces-
sarius. hec Bar.

¶ Quid autem de tutore. An teneatur de damno da-
to pupillo? Sic quod restituere tenetur tutor vel cu-

rator: omne damnum quod pupillo vel adulto. peccat
sit eorum dolo. lata culpa: vel leui: vel negligentia.
non autem leuissima: vt. l. quicquid. l. ar. tu. vbi dicitur
quicquid tutoris dolo vel lata culpa: vel leui. sine
curatoris minoris amiserunt: vel cum possent non
acquisierunt. in hoc iudicio venit.

¶ Quid si sine mandato meo soluisi creditori meo
et me liberafisti soluendo nomine meo? Rñ. Jo. de pla.
insti. de ac. §. actionum. quod cogor habere ratum. et ob-
ligor tibi actione negotiorum gestorum ad restitutionem
pecunie: quam pro me soluisi. Secus si non vultur sol-
uisi: vt quod mea intererat. vt non solueres. l. cum pecu-
nia. ff. de ne. ges.

¶ Quid si tutor morte ciuitatis mittit encenia no-
mine pupilli magistro et suis coniunctis? Rñ. qui sunt. quod
pupillus tenetur tutorem negotiorum gestorum. l. cum
plures. ff. de admini. tu. Nam talia encenia et quo-
sunt consuetudine. dicuntur quasi debita: vt dicit glo. in. l. j.
§. sed non nullo s. ff. de tu. et ra. dis.

¶ Quid si tui contemplatione sine mandato tuo redi-
mo ab hostibus vel latronibus filium tuum: vel aliam
rem tuam necessariam. quam redimere tenebaris? Rñ.
qui sunt. quod mihi teneris actio negotiorum gestorum. Im-
mo hoc casu potest vir expendere dotem pro redimen-
dis propriis filiis uxoris. l. sed et si ideo. ff. lo. ma. Nam
si pater filium captiuum: vel e contrario vel alius succes-
surus redimere negligat punatur successione: vt in
aut. si captiuum. l. de epi. et de. De hac materia nego-
tiorum gestorum. vide §. Bellum.

¶ Quid si fiat alienatio in fraudem creditorum: puta.
debitor donat vt creditores sibi debito priuentur?
Rñ. Jo. de pla. insti. de ac. §. rursus. quod talis dona-
tio reuocatur. et pro priis accipiens tenetur ad restituti-
onem. l. qui autem. §. si filio. mo. et l. ait pro. sedo rñ. si. q.
in frau. cre. Et hoc facit ad. q. quotidianam que accidit
nunc de facto. Quidam mercator non habens unde
solueret creditoribus et volens arripere fugam datur
sue. Ducatos dicens: tene eos et si fulminaretur
sua excommunicatione contra occultantes vel non re-
uelantes bona mea: exnunc ego dono tibi. nunc quid
secuta hac comminatoria teneatur illa vxor: vel soror
vel amicus reuelare tale creditum non obstante illa
donatione sub illa conditione facta? Per predicta pro-
rñ. si quod omnino tenetur reuelare. quia illa donatio
non est vera donatio. sed ficta et facta in fraudem cre-
ditorum.

Restitutio. xij. scz con-
trahentium. Primo quod ad quid teneantur
contractantes? Dicimus pro hoc quod si contractus
celebratur gratia dantis tamen. vt in deposito. tunc re-
cipiens tenetur de dolo et lata culpa. Si gratia recipi-
entis tamen. vt in comodato: tenetur de dolo et omni
culpa. Si gratia vtriusque vt in locatione. tunc tene-
tur de dolo et lata culpa et leui. vt. l. si vt certo. §. si.
ff. como. In mutuo autem quia transfertur dominium. id
recipiens mutuum tenetur de dolo et omni culpa
et de casu fortuito. vt in sti. qui. mo. re contra. ob.
§. j. De comodato. et deposito et locato. vide supra
in locis suis. Nota tamen quod in rebus comoda-
tis debet adhiberi exactissima diligentia. Et idem

si in rebus suis erat diligentissimus: pariter debet esse in comodatis. si in suis erat diligentior. **Certe in comodatis dicitur esse diligentissimus. Et ideo tunc dicitur adhibere maiorem custodiam rebus comodatis quam suis. Nam tunc in suis culpa culpanda est: si in alienis est punienda. d. l. si ut certo.**

¶ Sed quid quod in suis erat diligentissimus: et non potest nisi unam rem saluare. Respondet Jo. de pla. q. tunc locus est gratificationis: quod potest saluare quam vult. de quo per glo. in d. l. si ut certo. Ad facit ad multa. Donec enim quod nauta vel caupo timore naufragij vel incendij non potest saluare res depositas aut comodatas et suas. tunc hoc casu in suo arbitrio est saluare res suas si vult. etiam si essent viliores.

¶ Quero. ad quid teneat socius? Dic q. tenet ad restitutionem damni emergentis dolo suo: lata culpa: et leui: quod leuis culpa estimat si non adhibet tantam diligentiam in communibus rebus: quantum adhibere solebat in proprijs tempe locicatis. ut in l. de sociis. §. si.

¶ Quid de eo qui accepit aliquid ob causam et ea non est secuta. ut puta. Si dedi ut per me ires ad sanctum Jac. et non iisti? Respondet q. restituere tenet: si per eum stetit. Secus si per eum non stetit. ut in l. si pecuniam. ff. de condi. et da. in principio. ubi dicit si pecuniam ideo accepit: ut capuam eas. Deinde parato tibi ad proficiscendum perditio temporis vel valitudinis impedimento fuerit quominus proficisceris. An perditio possit? Videndum est quod cum per te non steterit: potest dici repetitio cessare. Sed cum liceat penitere ei qui dedit: perculdubio repetere potest id quod datum est: nisi forte tua inter sit non accepisse te ob hanc causam pecuniam. Nam si ita res se habet: ut licet nondum profectus sis: ita tamen rem proposueris: ut necesse habeas proficisci: vel sumptus qui necessarii sunt ad profectionem iam fecisti: ut manifestum sit te plus forte quam accepisti erogasse: conditio cessabit. Sed si minus erogatus sit: conditio locum habebit. Ita tamen ut indemitas tibi prestat eius quod expendisti.

¶ Quid si dedi pecuniam viro: cui nuptura erat mulier. Deinde non sunt secute nuptie. Dic q. ad restitutionem tenetur. l. si mulier. ff. de condi. causa. da.

¶ Quid si tibi dedi ut seruum manumittas et non manumisisti: vel me peniter antequam manumitteres. Dic q. mihi teneris ad restitutionem. l. iij. §. j. ff. de condi. ob causam.

¶ Quid si duo sunt socij habentes rem communem. et alter in ea fecit expensas? Respondet Jo. de pla. in l. d. ob. que ex quali p. trac. §. Item si inter aliquos. q. alter tenetur: tribuere partem suam restituendo ei qui fecit expensas desup. ut l. si inter fratres. ff. p. socio. Item dicit idem q. ubi vnus ex socijs est rixosus et denius. et non curat laborare terram communem et locare domum communem: potest socius accipere sibi partem suam quo ad vsu: et laborare. et locare. et sibi fructus recipere. ut dicit glo. in l. inbem. in ver. diuidere. l. de sa. san. ec. et alia gl. in l. lucius. ff. fam. l. ber.

¶ Quid de solvente indebitum ignoranter? Respondet q. accipiens tenetur ei ad restitutionem pinde ac si mutuo accepisset ex quasi contractu: ut in l. de ob. que ex quali contrac. nas. §. si. Item si per errorem. Secus si soluat scienter: quod tunc donare videtur in l. campanus. ff. de oper. li.

¶ Quidrum pater tenetur ex contractu filij factum cum extraneo si est versum in utilitatem patris? Respondet Jo. de pla. in insti. quod cum eo. q. sic quantum est versum in utilitatem patris. unde si totum est versum in utilitatem patris: in totum tenetur pater. Si pro parte: pro parte tenetur. Et ideo quando conuertit in rem necessariam patri: pater tenetur. puta. si recepit pecuniam mutuo pro soluerdo creditori paterno vero vel putatio. ut l. iij. §. in rem autem. ff. de in rem verso. vel ut res patris vel domum ruerent repararet. Secus si domum exornauit expensis voluntarijs: quia non dicitur versum: nisi ex mandato domini fecerit: si pater tenetur dimittere auferrsi si sine lesione domus possunt. ut dicta. l. iij. §. sed si mutua. Item tenetur pater si recepit frumentum ad alimentum familie: vel vestimenta comparauit pro familia patris: vel pro se secundum consuetudinem patris: fin q. pater consuevit eum induere. ut dicto. §. in rem. etiam si illud frumentum emptum: repositum in horreo patris corruptum sit: quia sufficit quod utiliter emit. ut dicta. l. iij. §. idem labeo. vel si filius mutuum pecuniam accepit pro dotanda filia sua vel sorore: quatenus auus pro filia vel nepte datus sit et creditor hoc animo mutauit: ut patris negocium gereret. ut ff. de in rem verso. lege. vij. Vide de hoc doc. et Panormitanum in c. q. pleriq. de immu. ecc. ubi dicitur. q. ubi creditor non fuit in culpa in mutuando: tunc exceptio inacedoniani non competit in foro iudiciali. Et per consequens fortius non competit in iudicio anime. Si autem creditor fuit in culpa: tunc exceptio competit. et operabitur effectum suum in vtroque foro. Dicit tamen Panormitanus q. cum hodie saltem inter christianos non soleat sequi parentum mors ex mutuo facto filiosa. propter quam causam illa lex prohibuit omnino mutuum fieri filiosa. videtur q. debeat cessare senatusconsultum. et cessante causa debet cessare effectus. Et sic in vtroque foro filiosus. ex mutuo sibi factum debeat obligari ad restitutionem. quod satis videtur de mente Inno. in dicto. c. quia pleriq. ultra tamen hoc si tale mutuum versum est in utilitatem patris: pater tenetur fin q. dictum est.

¶ Quid si filius vel seruus decepit creditorem. asserendo se velle vertere in utilitatem patris vel domini: non tamen conuertit. Respondet Joh. de pla. q. pater vel dominus non tenetur. etiam si seruus vel filius sic accipiens fuerit consuevus conuertere. ut ff. de in rem ver. l. q. si seruus. §. si si accepit. ne calliditas vel malicia filij vel serui noccat patri: vel domino.

¶ Quid si mutuauit frumentum patri vel marito ex quo nutriuit filios vel uxorem. An vxor et filii

Restitutio. xij.

lij in subsidium teneantur: quasi in eorum utilitatem versum sit: Respondet qui supra q non. **Sz** Bar. tenet p rarium in. l. bis solis. ff. de condi. inde. vbi format. q. de patre paupere accipiente mutuo pecuniam. et illam conuertit in alimentis filioz qui postea effecti sunt diuites ex aduenticijs. Et concludit q filij teneant ad illud debitum patris. **Idez** Lud. ro. in suis singularibus.

Quid si mutuauit. x. filiosa. in rem patris conuertenda et ipse lusit. deinde reuicit et in rem patris conuertit. An mihi teneatur pater de in rem verso? Respondet qui supra q non. per gl. in. l. si minor. xv. annis. ff. de minor. quasi ex noua acquisitione: non ex mutuo dicatur facta versio. **Hoc** verum dicit **Bart.** in. d. l. si minor. si in alio ludo ex intervallo vicit. **Secus** si incontinenti in eodem ludit.

Quero. an pater teneatur pro filio condemnato in iudicio ex delicto soluere condemnatione de sua legitima? Respondet **Jo.** de pla. insti. de ob. que ex quasi delict. nas. S. si filius. q non: vt est casus in. l. et si p demnatus. ff. de noxa. ac. **De** hac legitima vide s. c. Legitima.

Quid autem si pater obligauit se pro delicto filij. An totum debeat solui de parte filij. An vo de tota hereditate post mortem patris? Respondet **Fin** **Bal.** q si pater suscepit obligationem pro delicto filij ductus paterna pietate. Et tunc omnes fratres debent pro parte sua sustinere. **Sed** si necessitate. puta. dictante hoc statuto: tunc nascitur naturalis obligatio inter patrem et filium ex tali gestione negotioz et que non transit ad heredes. et ideo soluet de sua parte.

Quid autem si filius sit captus a latronibus vel ab hostibus et pater redemit eum. An filij soluet de parte sua? Respondet **Bart.** in. l. stichus. ff. de pec. le. q cum pater videatur fecisse officio pateris: non imputabit ipsi filio. vt. l. liber captus. **L.** de capti. quicquid dicat **Suil.** in. l. frater a fratre. ff. de adi. inde.

Quid si pater consentit in decurionatum filij. Sic q tenetur pro eo insoliduz de idemnitate rei publice. et etiam ipsius patris heredis. Facta tanq prius excussione de ipso filio principali debitor. l. i. **L.** de decur. li. x. Et dicunt decuriones pstantij: q habent deliberare cum prioribus cuiuscunq ciuitatis.

Quid autem de eo quod donat filio in vita patris. An teneatur comunicare fratrib? post mortem patris. Respondet **Jo.** de pla. insti. per quas per. no. acqui. q si donatur filio occasione vel contemplatione patris: tanq ex causa patris propria et immediata: tunc censetur peculium profectiuuz. et tenetur comunicare fratribus post mortem patris. **Secus** si pater sit causa remota et mediata. **Hanc** distinctioez facit **tex.** in. l. sociuz. ff. p socio. **Vide** s. de hoc Peculium.

Quid de ambasiatoribus? an sibi donata teneantur restituere. Respondet **Bart.** in dicta. l. sociuz. q non. **Panomitanus** y p iu. c. postulastis. de co

ces. preben. dicit q attendenda est qualitas donorum. Nam quedam conueniant magis mittenti q ipsis ambasiatoribus. vt puta. si daret leo. **Que** dam conueniunt potius ipsis ambasiatoribus. puta. si darentur eis vestes congruentes. **Et** sic dicit q in casu dubij aduertenda est qualitas donorum. **Secus** ergo vbi constaret de voluntate donantis. **Et** dicit **Panomitanus** q illa. l. sociuz. loquitur de societate. vtz. q si aliquid donatur socio occasione societatis. ex quo tamen donatur persone et societati: cedit ipsi soli donatario et non societati. **Et** non mirum: quia idem est in damno. Nam si socius extra societatem: occasione tamen societatis damnum passus est: sibi imputat et non societati. vt est **tex.** in. d. l. sociuz.

Quid de dote quaz lucratur filius ex forma statutorum. An dicatur de peculio aduenticio: vt sic non veniat fratribus conferenda. Respondet **idetz** **Jo.** q sic. **Bart.** vo in tractatu de duobus fratribus dicit q aut pater sustinet onera matrimonij: et tunc erit profectiuuz. et communicabit. **Si** autem filius sustinet onera de lucro sue persone: tunc erit aduenticiuz. et non communicabit. **Si** autem partim pater. et partim filius sustinet: tunc partim erit profectiuuz et partim aduenticiuz. **pra**ta oneris.

Quid autem de lucro quod acquirit filius mercando cum pecunia patris. An pars que attribuitur persone dicitur aduenticiuz. **Ru.** idem **Jo.** q dicitur aduenticiuz. **Et** ideo medietas lucricuz vnus ponit rem. alie industria: ei cedit: qz lucrum debet esse commune. l. i. **L.** p socio. **Ideo** si filius ex. **L.** habitis a patre lucratus fuit alia. **L.** debet primo de. **L.** lucratis habere. l. et de alijs. l. et de. **L.** pro sorte debet diuidere equaliter cum fratre: quando equaliter sunt heredes patris. **Et** sic illa. l. que lucratus est pro industria proprie persone: sunt sua propria. nec tenetur diuidere cum fratre. **Idez** **Bart.** vbi supra. **De** hoc dic vt sup. **Peculium.**

Quid autem acquisituz per filium sit presumendum ex bonis patris. et sic comunicanduz. **Resp.** **Bar.** vbi supra. q aut resultat suspicio delicti nisi presumatur ex bonis patris. puta. quia filia presumet turpiter acquisisse. **Et** tunc creditur ex bonis patris acquisituz. **Aut** presumptio delicti euitat. et tunc presumet ex bonis filij. **Aut** nec euitat. nec oritur suspicio. et tunc recurrenduz est ad pecturas. **Et** p omnia idem dicendum est in prelatore. tutore. uxore et huiusmodi.

Quid autem donatum filio ab extraneo sub tali conditione. vt habeat illud in castrense vel quali: sit comunicandum. **Respon.** qui sup. q aut filius est miles. vel aduocatus: vel habet aliquas dignitates de illis que ponuntur in. l. si. **L.** de inoff. te. **Et** certuz est q non dedisset nisi ratione militie. **Et** sic erit castrense vel quali. et non comunicabit. **Si** autem non erat miles nec aduocatus et huiusmodi: tunc erit aduenticiuz. et comunicabit. **De** hoc dic vt s. **Peculium.**

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the right edge of the page.]

¶ Quid aut si pater misit pecunia filio existenti in studio ut inde libros emeret. Deinde cavit in suo libro rationum. q. ipse filius debeat pferre eos. et postea valor eorum decrevit. **Lij.** erit damnus: **Rij.** q. non debet pferri nisi tantum quantum valent. non illud quod pstitit. **Et hoc p glo. in l. illud. c. de colla. in ver. poterat.** Si autem supercavit valor beneficium fortune. tunc dicit **Raph. in dicta. l. illud. q. istud incrementum tanquam adventitium: debet esse precipuum filij. vt. l. fi. c. de colla. Dato q. Ludo. in dicta l. illud. dixerit prarium. p. text. in. l. fm naturam. ff. de re. iur.**

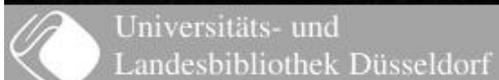
¶ Quero. quid si duo fratres vel alij habent bona communia ex aliquo hereditate. Manente autem coione tractatus est es alienus: postmodum veniunt ad diuisionem. Nunquid es alienus p alterum eorum tractatus soluetur de coibus bonis? **Spe. tit. de iudicijs. dicit. q. es alienus. aut fuit ab omni tractatus. Et tunc ab omni solui dicitur indubitanter. Aut ab vno tamen. Et tunc aut est tractatus occasione communium bonorum: et in eodem utilitate pfectum. quod pbari dicitur a tractante debitum. Et tunc etiam de bonis coibus est soluendum. ar. ff. pro socio. l. omne es. Aut non probat hoc. et tunc per eum tamen solui debet absque grauamine alterius. ar. ff. de reg. iur. non debet. Non enim sufficit tractatum esse manente coione. Immo est necesse pbari q. occasione cois utilitatis. ff. pro socio. iure societatis.**

¶ Quid si alter ex coheredibus pdenatus est ob maleficiam a se pmissam? **Rij.** qui s. q. licet ipse alius huius tractauerit hereditatem: tamen de parte sua tamen soluenda erit pdenatio. nec fiet coepensatio eius quod bene erit. **vt. ff. pro socio. cum duobus.**

¶ Quid si vnus ex coheredibus fecit sumptus ob honorem suum. puta. in militia sua vel nuptijs suis vel dignitate aliqua. **Rij.** qui s. si communis pater id fecit: huius ipse hoc precipuum. **ff. de colla. l. i. §. nec castrense.** Si vero ipse post mortem patris sui hoc fecit: de sorte sua tamen hoc erit: non de bonis communibus. **ff. fami. her. l. si filia. §. idem scribit. nisi specialiter inter coheredes pactus fuerit: vt huiusmodi sumptus communes essent. Idem tenet Bar. in dicto. §. nec castrense. vbi querit de alia. q. Pater incepit expendere p filio in studio. Vtrum patre mortuo debeat studium pferri de comuni inuitis fratribus. **Videf q. sic: q. munera cepta debent pferri de comuni: licet non possint noua inchoari. vt. d. §. idem scribit. Et hoc videt tenere Dy. Contrarium tamen credit Bar. salua reuerentia Dy. Nam factus pns inuitatus erga filium: eatenus obligat heredem: quatenus ipse pater erat obligatus de necessitate. **vt. ff. de mu. et ho. l. et si filium. §. pater non tenebat de necessitate inchoare: nec psequi: ergo nec heredes.******

¶ Quid si vnus ex fratribus coheredibus huius filiam nunquid dotanda est de coibus bonis. **Rij.** **Spe.** si auus puella pater coheredum viueret: ipse habet neptem dotare. **vt. ff. de iure do. l. pfecticia. §. si filij. Si autem non viuit auus: tunc de bonis patris sui tamen dotanda est: nisi coheredes inter se specialiter aliter pa-**

eti fuissent. Pro declaratione huius nota. q. cum defuncto patre plures filij remanent in domo paterna: quoniam alij sunt minores. Alij maiores. Alij lucrantur. Alij non. Et eis ad diuisionem venire volentibus minores petunt communicari lucra maiorum. **Dic an inter istos fratres sunt bona diuisa aut indiuisa. Primo quilibet sibi acquirit quod lucratur: nec peti potest communicatio ab alijs fratribus: nisi hoc fuerit in diuisione specialiter actum. Si autem indiuisa. Et aliqui fratres lucrantur et tunc: aut certum est unde acquirunt aut non. aut est dubium. Si certum est tunc statuendum est fm quod acquisiuit. Si autem non est certum: nec esse potest vel dubitatur: aut in facto: aut in iure. Si in facto puta. acquirit ex operis suis: quia forte est scriptor vel artifex: tunc sibi acquirit. ne quod ei suis laboribus et prospera fortuna accessit: hoc ad fratres proneniens luctuosum ei accedat. vt in sti. p. quas per. no. acqui. §. igitur liberi. licet si sit male conuersationis homo nullius artificij: presumitur omnia habere de comuni: aut de patrimonio patris: sicut alia vxor presumit habere de bonis mariti. Sed et si quis fratrum patre viuente aliquid lucratus est: licet acquisierit patri. **vt. l. cum oportet. c. de bo. et li. Si tamen pater non apprehenderit: videt q. filij tunc possit sibi illud retinere. nec huius necesse fratribus comuni care. Si autem p mortem patris acquisierit: presumitur de cois habere: et ideo coicandus. Indubio ei presumitur de cois habere: nisi prarium pbari. Si autem sit bone puerationis: q. artifex e. et huius lucratur: non est presumendum habuisse de cois: nisi expressit pbari. imo presumit ex suis opis habuisse. **c. de arbi. tu. si defuit erus. Adde tamen p dictis quod notat Bal. in. l. illud. c. de colla. vbi ex. l. fi. e. ti. dicit q. si duo fratres remissa fuerint in coione post mortem patris. et vnus plures fructus posuit tanquam ditior: q. in diuisione non potest petere ab alio fratre illam pluralitatem fructuum: q. dato q. non dicat tractata societas bonorum: dicit tamen contracta societas fructuum pceptorum et psumptorum. et allegat casum optimam in. c. si duo fratres. de fra. de no. feu. inue. Et nimirum fm glo. ibi: q. fundus seu feudum de quo in dicto. c. si duo. fuit acquisitum de comuni pecunia. licet nomine vni fratris qui post mortem patris remanserat in coica cum altero fratre. Et ideo fructus talis fundi erunt coes donec habitauerint simul vt ibi. Secus tamen dicendum fm eundem Bal. in tractatu de duo. fratribus in casu quo eent duo fratres quorum vnus huius duos filios laboratores: q. laborat possessione cois cum alio fratre suo q. nullum filium habet. Non enim diuident fructus equaliter: q. hec societas respicit capita eorum qui opas ponunt. Nam ex suis laboribus sibi acquirere possunt. d. l. cum oportet. Et idem dicit Pau. de castro in. d. l. illud. in duobus fratribus quorum vnus habebat multos filios. alter vero solus erat: q. si ille qui habebat multos filios gubernabat bona. Ille vero solus nihil faciebat: nisi q. lotis manibus ibat ad mensam. q. non potest postea in diuisione petere q. sibi assignetur fructus quos consumplerunt filij fratris. quod nota.******

Restitutio. xiiij.

An aut frater qui gubernat bona cōia cum fratribus parvis possit in diuisione petere salariū sue administratōnis: sicut tutor pōt petere fm Bar. in. l. i. eos. ff. de tutel. Dic q nō pōt petere salariū sed certa portio fructuū assignatur eius industrie. Ita dicit Ludo. qui hunc casum dicit nunq̄ vidit se decalū.

Quid de mercatoribus et alijs artificibus qui preponunt institores suis apothecis. An ex eorū tractibus teneant: R. Jo. de pla. insti. qd cū eo. S. insti. tona. q sic: si tract. noie dñi facti sunt. et maxime qñ in ei' utilitatē est versum. vt. l. q̄cunq. S. j. z. ij. ff. de insti. et. l. iij. eo. ti. vñ si scribat in libro. q apd mensaz domini sui ticius habet. C. in deposito. re. netur dominus.

Quero an dñs et pater teneant ex tractu gesto p seruū et filiu eorū in usu. Rñ. idem qui s. q sic. vt. l. j. ff. qd iusu. Nam p̄ et dñs vident p̄trahere cū p alios p̄trahūt. vt in regula qui p aliu. Et cōtrahentes sicut vident p̄trahere cū p̄ponete: qñ contrahūt cū p̄posito. vt. l. si insti. ff. si cer. pe. Idē in exercitore nauis. l. j. in p̄cipio. ff. de exerci. Idē qñ versum ē in utilitatē aliquorū istoz dñoz. l. j. in p̄cipio. ff. de in rem verso.

Quid de fideiussore. An principalis teneat ad restitutōnez ei' qd ille soluit: Rñ. Jo. de pla. q sic insti. de fideiuf. S. si quid aut.

Sz nunq̄d fideiussor pōt sponte soluere. et non expectare q sibi fiat mandatū. Rñ. qui s. q sic. vt dicit glo. in. d. S. si quid aut. Nam tenet agnosce re bonam fidem. l. idem q. S. fideiussores. ff. man.

Sed quid si iudex eum p̄demnauit p iniuriam An possit agere mandatū. Rñ. idem q nō: si non appellauit. l. si p ea. C. mandati.

Restitutio. xiiij. Quo ad damna data ab animalibus.

Quid si quadrupes tuus. puta equus vel asinus naturali feritate tibi damnum intulit. puta fregit vasa mea: vel vegetem: et vinū effusus est. Rñ. Spe. in. ti. de iniurijs. q tibi teneris vel reficere damnum: vel dare animal p noxa. vt insti. si quadru. pau. fe. di. in p̄cipio.

Quid si equus tuus calcē me percussit et crus fregit vel oculū effodit: vel aurē dentibus scidit: vel me vulneravit ppter quā plagā oportuit me dare. x. medico. et alia. x. expendi p curatōne. An petere possum. xx. et opas quibus carui et chariturus suz. Rñ. Spe. vbi. s. q sic: vel q des animal p noxa. vt. ff. si qua. pau. fe. di. l. ex hac lege.

Quid si tuū animal incrauit meū: ita q meum animal dedit alteri damnum. An tenearis. Rñ. qui s. q sic. Idem dicit glo. in p̄leg. insti. in p̄cipio. Sine animal tuū moueat ad dandū damnum sui lasciuia et facilitate: siue incentiuo amore: vel persecutione alteri animalis. vt si equus tuus psequēdo equā meā fregit ostiū domus mee: vel mea blada immatura p̄truit: vel aliud damnum tibi dat sine suo corpore: siue alio instrumēto: vt si bos vel equus sine culpa p̄ducentis plaustrū obtruit aial meuz

vel aliud damnum dedit. vt. ff. e. l. j. S. sine aut.

Quid si bos tuus comedit herbā meā: vel canis tuus carnes meas: vel muric' lardū: vel mustela corrodit pānos. An tibi tenearis ad emendam damni: vel ad dandū animal p noxa. Rñ. Spe. vbi. s. q sic. vt. l. quint'. ff. ad. l. aq̄i.

Quid si oues vel aialia q̄s mittit in p̄cediū meum et frumentū: ordeū: vel glandes depascuntur. Rñ. Spe. vbi. s. q tibi tenet.

Quid si p se pecora intrauerūt campum et depasta sunt frumentū. Rñ. idem q tibi teneris. S. quomodo extimabit damnum datum in frumento dum est in herba: Rñ. det. q vel expectabit tempus messium. vt sciat quantum ex tanto vel sili frumento habebit: vel p̄siderabitur quantus fructus in anno p̄terito ex tanto et simili habitus est. ar. ff. ad. l. aq̄i. l. i. lege aq̄ilia. Et hec opi. videt valde equa. Vide tamen de hoc supra. Restitutio decimo. in fi.

Sz nunquid dñs se liberat dando animal pro noxa. Rñ. idem q nō: si ipse illud imisit. vt. d. insti. Secus si casualiter intrant.

Quid si leo. vrsus. vel aper quem tenes ligatus iuxta viam publicāz dāniū dedit. Rñ. Spe. in. ti. de emp. et ven. q teneberis p. d. insti. Cauent q̄sibi qui tenent canes mordaces. vrsos et simias et huiusmodi in locis publicis: q si ledunt homines liberum: p̄demnatur tenens in expensis curatōnis et operaz amissaz. et amittendaz: inq̄tum iudici equum videbit. facta extimatōne quantus leus viuere poterat fm distinctōnem etatum. vt. l. hereditatum. ff. ad. l. fal. vt dicit glo. in. d. l. ex hac lege. Et idō nō liberat dñs dādo ferā bestiā dāniū dantem pro noxa.

Sed pone. Inuenio pecudem tuam in segete mea: damnum dantem. nunquid p̄ua auctoitate illam capere possum et tenere donec p damno tibi satisfeceris: Rñ. det. Spe. in. ti. de actore. q nō possum capere vt teneam quasi loco pignoris donec tibi satisfactum sit: possum tamen capere et tenere donec sciatur dominus p̄tra quem agere possum.

Quid de his qui cum iumento: vel igne maliciōse apposito: vel al's ledunt agrum: siue domū alterius. Respōdet Donal. in. ti. restitutōnū q tales tenent ad restitutōnez totū damni.

Quid si bos alicuius cornupeta erat. et dominus eum non custodiuit: nec diligentiam adhibuit. et egressus bouez vicini occidit. Rñ. Donal. q' dominus? bouis cornupete tenet dare aliū bouē viuū equiualentem. et mortuū accipe. vt dicit tex. in. c. si bos. extra de iniurijs. et ero. xij. hoc tñ verum qñ dñs sciuit eum cornupetam: qd p̄sumit infra tres dies scire. Et p̄terea dicit tex. q si cornupeta erat ab heri et nudius tertius. Quando vō ignorauit. puta. quia contra naturam sui generis insurrexit. et contra naturam suam. puta. quia consuevit esse domesticus. tunc non tenetur ex edicto legis aq̄i: sed ex edicto legis. si qua. pau. fe. di. fm bo. thien. et Sof. Idem intellige fm glo. in dicto. c. si

bos. cum iste qui damnū dedit aggressus est alius
 7 occidit. Sz contra nō tenet. i. qñ bos mortuus
 incitauerat aggrediēdo bouem conuictā. ff. si qñ
 pan. se. di. l. j. Seu cum dubiū est quis bos primo
 aggressus est. ff. ad. l. a qui. l. scientiā. §. cū stramen
 ta. Et ad intelligentiā predictōꝝ sciendū: vt ex di
 ctis **Do.** colligi pōt: q̄ duplex est actio: qua tenet
 dñs animalis damnū dantis. l. legis aquilie: et
 hac tenet dominus animalis damnū dantis qñ culpa
 sua: aut negligentia animal damnū dedit. puta. si
 te instigante equū: ipse dolore peritatus recalcitra
 uit: vel damnū dedit: aut si quadrupes plus in sto
 onerata damnū dedit: vel si animal tuū in segetez
 meam misisti: teneris ad totius damni extimatio
 nem. Alia est actio que vocat de pauperie: q̄ mibi
 teneris qñ nō culpa tua quadrupes damnū de
 dit. puta. qñ damnū dedit p̄tra naturā: aut p̄sue
 tudinem sui generis. licet huiusmodi talis sit. pu
 ta. si sit equus recalcitrans. Nam maior pars nō re
 calcitrat: vel bos conuicta. Nam maior pars nō
 conuicta. Et tūc liberaris dando animal dam
 nificans p̄noxā. licet damnū excedat quadrupe
 dis extimationez. Si aut sit fera bestia: tūc dando
 illud aīal. p̄noxā nō liberaris: sz teneris ad totius
 damni extimationē: q̄ huiusmodi aīalia nō debēt tene
 ri in publico: siue soluta: siue ligata vbi publicum
 iter est. Alis dñs tenet in duplum. Et nihilominus
 actio de pauperie. i. p̄ damnū dato locū h̄z. 7 etiā
 tenetur ad impensas in curatiōne factas. 7 ad ope
 ras amissas: vel quas amissurus est. p̄pter debilita
 tem. Nam. p̄hibetur quis verrem. aprum. canez.
 vulum. leonem. 7 generaliter omne animal qd̄ no
 cere possit: teneri fm̄ **Do.**

Quid si equus tuus insidiando mulam meam
 obpaciatur: 7 mula mea calcitrans crus meū fran
 gat: **Rñ.** fm̄ **Do.** q̄ p̄tra te agere possum de pau
 perie. vt. ff. si quadru. l. agaso.

Quid de tenentibus columbaria. **Rñ.** Asteū. in
 lum. fm̄ aliquos q̄ si nō possunt teneri sine preiud
 icio 7 damno alterius: mortaliter peccant qui te
 nent. Quidam tamen credūt q̄ columbe plus p̄
 ficiunt terris quas sterconizant: 7 mala semina co
 medendo: q̄ noceant. **Doc.** videt posse tolerari: si
 tenentes columbaria t̄pibus debitis dant eis ad co
 medendum. Alis secus.

Quid de venatoribus qui cōculcant vineas et
 agros aliorū: quoz canes occidūt anseres 7 oues
 7 agnos pauperū: **Rñ.** idem. credo q̄ tenent re
 stituere extimatiōez damni. 7 peccant mortaliter: si
 nō restituant: nisi ita modicū damnū esset q̄ pro
 babiliter non curarent illi quibus damnū dat.

Quero. an quis possit prohibere piscari in fla
 minibus publicis et p̄p̄tuis sicut est padus 7 ren?
Rñ. Jo. de pla. insit. de re. di. §. flumina. q̄ non.
 Similiter nō pōt prohiberi quis applicare naues
 ad portum: 7 ligare naues ad rippas: siue ad arbo
 res existentes sup rippas. licet tamen rippe 7 arbo
 res sint publice quo ad vsū: siue sint in commu
 ni vsu: tamen p̄p̄rietas ripparum 7 arbores na
 te in eis sunt eorum quorum sunt. p̄dia quibus

adherent. Et ideo si concurrant dominus agrivd
 lens: incidere arborem existentem in rippa flumi
 nis: et extraneus piscator: vel nauta volens ligare
 nanem ad illam arborem: vel appendere rbecias sic
 canda p̄fertur dominus: quia nemini debet ius
 suum detrabi. Sed vbi concurrunt extranei: tūc
 si vnus pretendit publicam vtilitatem 7 alius pri
 uatam: p̄fertur p̄tendens publicā. Sed si vter
 q̄ pretendit publicam: vel vterq̄ priuatam: p̄fer
 tur qui primo occupauit fm̄ **Jac.** but. Sed si vter
 q̄ pariter occupauit: locus est gratificatiōni vel so
 ti: sicut dicit glo. de plusstris muicem obuiantibz
 in arta via: dum querit quod plusstrum retroce
 dere debeat in. l. j. §. hoc interdictū. ff. ne quid in
 lo. pu. Nota tamen q̄ omnia supradicta in hoc. e.
 obtinent locum in foro iudiciali: vt damnicans
 alium etiam teneat de leuissima culpa actiōne legē
 aquilie. l. j. ff. ad. l. a qui. vel actiōne de pauperie. vt
 insi. si quadru. vel huiusmodi. Secus in foro con
 scientie fm̄ **Jnn.** Dir. d. An. de but. **S. Ber.** Ni
 co. de aus. Nam in foro anime solū quis tenet de
 dolo 7 lata culpa. De hac materia vide s. **Aduoca**
 tus in fi. 7 Restitutio. iij.

Restitutio. xiiij. Cui faciēda

Primo quero cui dz fieri restitutō rei
 raptē seu als male accepte. **Rñ.** fm̄ ray.
 q̄ ei cui res subtracta fuit: etiā si nō sit dñs rei: sed
 sua interit ex cā honesta rez esse surreptā: vt quia
 habebat in ea ius pignoris vel vsū: aut aliquid
 huiusmodi. ff. de fur. l. is cui. Si vō ipse cui nūc res ab
 lata sit: furatus fuerit eā: nō sibi: sz dño erit restitu
 enda: vel illi cui p̄ior fur vel raptor surripuerat: si
 sua vt dictū est intererat ex cā honesta et fiat cautē
 quantū pōt p̄ religiosum 7 huiusmodi: ita q̄ nullo mo
 do p̄sona furis. p̄dat. Itaq̄ regularit̄ restō spolia
 tis faciēda ē. extra de rest. spo. p̄ totū. Fallit t̄m̄
 qñ non tūc iste male accepit: sz alius etiā turpit̄ de
 dit. de quo. j. **Donal.** aut in lum. dicit q̄ restō re
 gulariter est semp faciēda spoliatis vel eoz herē
 dibus: si inueniri p̄nt. Et hoc qñ fecit testm̄. Si aut
 mandauit in testamēto distribui p̄ executores: q̄
 quid ad ipm̄ spectabat de mobilibus et debitis: tūc
 faciēda est executoribus restitutio ei? p̄ rata 7 vxo
 ri. p̄ rata: si ipsa 7 liberi debeant h̄re aliquā partē
 in rebz testatoris: aut d̄iure: aut ex dispōne testa
 toris. Si aut p̄emptit facere testm̄: tūc dz fieri re
 stitutio heredi ab intestato. **Idem** Dir. li. j.

Secundo quero. Pone q̄ illi cui restitutio fieri
 da est: agat in remotis. cuius expensis mittet pecu
 nia debita vel huiusmodi. **Respon.** **Panoz.** in. c.
 cum tu. de vsur. post doc. q̄ aut vsurarius recessit
 de loco vbi extorsit vsuras. Et tunc cum ipse sit in
 malafide tenetur ipse expensis suis ad locum m̄te
 re vbi extorsit vsuras. Aut hi a quibus vsure fu
 erunt extorte recesserunt. Et tunc procedit dictū
 glo. in dicto. c. cum tu. vt expensis creditorū m̄te
 rantur. Similis distinctio sit in re legata. vt in. l.
 cum res. de le. j. Et hoc verum nisi reperiat̄ur ali
 quis fidelis qui vellet gratis ferre creditoribus. ar.
 60 iij

pa in hoc excederet notorie et est incorrigibilis: cu non posset ex hoc ecclesia non scandalizari: poterit de hoc accusari in seculo p glo. singulari. in. c. si papa. gl. di. In dubio tñ psumendum est q faciat ex ea rō nabili. Idem panoz. in. c. pstritus. de reli. do.

Petano quero. an p̄dici teneant hāc restōnem facere de bonis p̄donalibz. An hō sufficiat q satisfacciant de fructibz p̄cipiendis. Rñ. q̄ cuz q̄cqd̄ sup̄est eoz vsibz de p̄uentibz debeat paupibz: nō sufficit facere restōnem de talibz fructibz: si hñt p̄monialia vel aliūde q̄ de ecclesia q̄sita: nisi q̄tenus subtraherēt sibi de necessarijs: vel q̄n exp̄dissent circa utilitatē ecclesie de bonis p̄donalibz: aut aliunde q̄ p̄ ecclesia q̄sitis. Item diuites et potentes silit̄ tenent q̄n p̄ fraudes vel minas vel importunitatē nimia: vel als recipiūt sine iusta cā. Sec̄ tñ si p̄pter necessitatē: vel hospitalitatē recipiūt. Silit̄ si sunt bñ meriti: vel honesti et sp̄iales viri: p̄fertiz q̄ iaz impenderūt ecclesie suis seruitiū vel defende runt eam p̄tra p̄dones: vel p̄siterūt p̄ocinijs in cā vel bñōi. Talibz eniz tenet ecclesia rependere vices. xij. q. ij. quicūq̄. De materia clericorū. vide singularia s. Clericus. iij.

Mono. quid de p̄latis ecclesiarz q̄ pcuratoz̄ v̄l seruitiū aliqd̄ impendūt legato vel alij: et pl̄a subditis extorquet̄ q̄ soluat. Rñ. Monal. q̄ sic extorta restituere debet: et tñdem paupibz erogare.

Decimo. utrū qui silatione religionis aliqd̄ acquirat: sic facit hypocrita teneat ad restōnez. Rñ. Alex. de Alex̄. q̄ sic q̄ ille qui dat aliqd̄ hypocrite: quē extimat bonū et religiosus nō dat p se loq̄ndo: s̄ interpretatiue viro religioso. vñ nō transfer tur dominiū rei date hypocrite: p̄pter qd̄ tenetur ad restōnem. Non ob. q̄ ille cui p̄fert p̄benda ab ep̄o: qui creditur esse bonus: licet nō sit nō tenet ad restitutōnem: q̄ respondet q̄ non est simile: q̄ licet ille qui p̄fert illi p̄bendam credat illum esse castum: tñ ille cui p̄fertur: fraudē nullam p̄mittit: p̄pter quam illi p̄fertur: q̄ nō silit̄ se castum tal̄ intentione: vñ licet ingrediēs sit malus. v̄tputa. fornicator: licet tñ ē ingressus in p̄bendam. vñ nō tenet restituere. S; acquirens aliqd̄ per hypocritim tenet. q̄ ingrediēs est viciosus et viciosus in gressus: q̄ fraude et dolo ingredit̄. S; si ingrederet̄ p̄ fornicatoz̄: sicut si ep̄s matrē vel sororē clerici cognosceret: et ob hoc ei daret: tenetur clericus reli gnare cognita veritate.

Cui autez debeat restitui habita ab hypocrita: Rñ. Inno. in. c. q̄ pleriq̄. de imu. ec. q̄ forte non tenet restituere illi q̄ dedit: q̄ p̄secutus est mercedem suā. Et dicit ibi panoz. q̄ hoc ē notabile dēssi Debet q̄ dari paupibz: nisi esset datus aliq̄ sp̄ali cā expressa. puta. in calicē: vel altare vel bñōi. Caueant q̄ sibi dñss̄ clerici. et laici religiosi et heremite. q̄ ostendūt bonā vitā vt recipiant ei ynas.

Dndecimo. quid si diues mentiēdo se pauperem acquirat aliquid. an teneatur ad restitutōem. Rñ. idem Alex. q̄ tenet ad restōnem eius quod p silationem acquisiuit: s; non tenet restituere ei a q̄ accepit. quia ille meritum t̄. Sed tenet dare pau

peribus: quibus ille dedisset. si nō errasset. si p̄stet illi qui sunt.

Duodecimo. quid de mendicantibz validis q̄ fingūt se infirmos: et nō sunt. Et sicut dicit glo. in l. vnica. de mendi. vali. lib. xj. possunt fingere cum herbis et alijs medicamentis deformitates membrorum et egritudines corporoz. Rñ. Jo. de pla. q̄ inspicienda est p̄ditio eorum. vt si in eis fuerit corporum integritas: et annoz robustitas: eoz inbertia sine miseratōne puniāt. hoc modo. vt si fuerit serui subdanē dominio accusatoz. Si v̄o liberiz efficiunt coloni ascriptici. Et hoc quando fingūt infirmitatem. Qñ v̄o fingunt debilitatem: tunc si est forensis expellitur: et ad suas remittitur partes. Si autem de v̄be. debet compelli ad opera. et artes. et exercitia publica operanda: vt. d. l. vnica.

Tercidecimo. quid si meretrix dolo. fraude. vel p̄nasionibz inducat aliquē vt ei donet. An teneatur restituere in foro p̄scientie. Et cui? Rñ. panoz. in. d. c. q̄ pleriq̄. fm Inno. q̄ nō p̄p̄t repetitio q̄ hinc inde versat̄ turpitudō. vñ potior est p̄ditō possidentis. ff. de p̄di. ob turp. cām. l. vbi aut. In foro aut̄ p̄niali est v̄triq̄ p̄nā iniūgenda fm eum qd̄ est notabile. q̄ apte sentit q̄ talis non tenet ad restōnem in foro aie. Idez tenet Jo. an. vt ista nō teneat erogare paupibz. P̄dō. q̄ ius positum est p̄ ea. Dicit enī q̄ meretrix turpiter facit: s; nō turpiter accipit: cuz sit meretrix: vt. l. iij. ff. de p̄di. ob tur. cām. videt enī p̄currere equitas nālis. Si enī nō turpiter accipit: ex q̄ est meretrix: s; nō tenet restituere. P̄terea fauet sibi ius naturale in retentione. p̄pter voluntatē dñi tradentis. Nā nil tam naturale q̄ vt acq̄sitiō fiat fm voluntatē dñi dēss̄ vt dicit̄ est s. Idez tenet Ly. et dicit se iudicisse cui dam ep̄o q̄ meretrix de eo q̄ lucratur in meretricio p̄t̄ facere testm̄: et disponere. put vult nec ep̄s p̄t̄ illis taliter acq̄sitis apponere manū: etiā post mortē meretricis. Sec̄ dicit Ly. in ea q̄ nō est meretrix. Dicit enī q̄ h̄ dñum rez donataz̄ transeat in illam mulierem: tñ filius tanq̄ ablatōr iniuste q̄siti: illud aufert p. l. j. ff. de iure fisci. Et dicit q̄ tales mulieres tenent in foro aie: hec turpiter acq̄sita restituere. Qd̄ placet panoz. q̄ iste turpiter acceperunt: et q̄ nō erant meretrices: in palā questū facientes. Cessat enī dispositio. d. l. iij. et etiā equitas nālis. Et id̄ Ly. etiā dicit q̄ peccat ille q̄ meretricibz nō seruat fidē p̄missam p̄ rōnez allegatam q̄ sic nō turpiter recipit: ita nec turpiter stipulat̄ seu recipit p̄missionē. Et hanc opi. videt approbare Bar. in. d. l. iij. Concludit q̄ Panoz. q̄ meretrix turpiter nō recipit bona: vel p̄missionem. et q̄ de illis p̄t̄ ad libitū disponere licet p̄sultius agar dā do pauperibz: marie de his q̄ p̄ imoderatā improbitatē lucrata est. Secus in alijs mulieribz nō meretricibz: quia iste turpiter recipiunt dona vel p̄missionem. vñ p̄missione nō p̄t̄ agere. et recepta tenentur restituere et filius p̄t̄ illa bona occupare Adde tñ p̄dictis q̄ notat Tho. sc̄da sc̄de. q. lxxij. q̄ si meretrix aliqd̄ sup̄flue: vel fraude: v̄l dolo extorsisset tenetur eidē restituere. Et hoc v̄t equum: eo iij

Restitutio. xv.

quia quo ad hoc iniuste recipit. et sic retinere non potest. **Q**uod nota.

Quid autem de alijs mulieribus que non causa que stus: sed libidinis male operant: et multa munera ob hoc recipiunt et dant. An huiusmodi male ablata hinc inde debeant dari pauperibus. An possunt restitui turpiter danti: Quidam dicunt quod ubi huiusmodi turpiter data ipso iure non applicantur fisco: nec pauato: licet turpiter accipiens non cogatur restituere turpiter danti: tamen si vellet: posset restituere eidem danti. Nam nullo iure hoc prohibetur: et pene sunt restringende. Alijs videtur quod non turpiter danti: sed pauperibus talia eroganda sunt: nisi ille turpiter dans esset pauper: et illi per pfectorem darentur tanquam pauperi. Tamen tenendo opi. vbi quod ubi restitutio non est fienda certe persone: sed pauperibus eroganda ista restitutio est de consilio: non de necessitate: preterquam in furto. rapina. yfura. symonia et huiusmodi: tunc prima opi. tolerari posset. Et hoc facit ad multa.

Quid autem si sit in debitum iure civili tunc: ut si legatum de quo potui detrahere falcidiam secundum leges: illud integre solui credens sufficere hereditatem ad omnia. An teneatur legatarius mihi restituere: Inno. in c. quod plerique. de in iur. ecc. tenet quod non: quia licet ius positivum disponat super huiusmodi falcidia: equitas tamen naturalis que oritur ex dispositione testatoris est pro legatario. **N**osti. dicit hoc dicitur Inno. pcedere in herede que soluit purum ignorantia. Si ei erravit in facto: appetit repetitio pro errore. **L**. ad l. fal. idem tenet **B**. ar. in d. l. error. et in aut. si cum testator. eo. ti. vbi dicit quod si heres soluit ignorantem ignorantia facti in nullo sibi preiudicat. quia etiam solutum repetit. d. l. error. Si vero soluit in debitum ignorantia iuris: nocet in eo quod soluit. d. **A**n. dicit illam. l. pcedere in foro pentionis: sed in foro anime loquitur Inno. Ipse tamen sic distinguit. quod aut testator verat in testamento falcidiam detrahi. et tunc legatarius tenet cum bona conscientia illa bona: etiam si testator fuisset ignarus sui patrimoni: licet aliud dicat lex fori pentionis. ut in dea aut. si cum testator. **M**ouet: quod habemus certum fundamentum. scilicet voluntatem defuncti: nec aliquis error: cadere potest voluntate defuncti impleta. Si autem testator non verat: tunc si persona est ignara et grossa verisimiliter ignorans detractionem falcidie: idem dicendum. scilicet legatarius iuste tenet in foro anime: quasi tunc consensus testatoris pcurrat in solutione totius legati. Si autem testator erat persona instructa in iure: seu certificata de lege falcidie. tunc dicit se credere quod legatarius teneat restituere quod habuit contra legem falcidiam: siue errore facti: siue iuris heres soluerit legatum integrum: quod cum possibile sit testatorem voluisse ut falcidia detraheret: ex quo erat sciens et non prohibuit: psumitur est ut legatarius restituat: ut sic satis faciat voluntati defuncti. **N**az in dubijs tutior via est eligenda. **E**t pauor. in. d. c. quod plerique. dicit. d. **A**ntonij. hac. q. decidisse secundum tacitam voluntatem defuncti: et quod insurgit obligatio naturalis. scilicet lex positiva: aliter disponat in foro pentionis. **E**t sic vult in distincte

ut illa equitas naturalis pferat in foro anime disponi iuris positivi. **Q**uod est notandum. **B**. lo. tunc in. c. fi. de solu. videtur distinguere. quod aut fuit debitum naturale: tunc si civiliter in debitum. **E**t tunc aut errore iuris fuit facta solutio: et non appetit repetitio. **A**ut errore facti: et potest repeti. **E**xemplum. heres volens retinere falcidiam soluit legata integra credens se teneri: certe non potest repetere: quod erravit in iure. **S**i autem credebat hereditatem esse sufficientem: tunc repetit: quod erravit in facto. vbi error iuris non excusat: vbi debitum naturale pcessit. **S**ecus in errore facti pabilis. **A**liud in debitum tamen iure naturali: ut est illud quo per cyrographum quis obligatur spe future numerationis. qui tale indebitum soluit: repetit. **A**liud in debitum naturaliter et civiliter. et taliter solutus quicquid ignorans: repetitur. **V**t. **L**. de p. di. inde. l. j. **S**i sciens se non debere: soluit: non repetit: quia donare videtur. **f**. de p. di. inde. l. j. **Q**uo tamen ad questionem nostram principaliter: opinio. d. **A**ntonij videtur tenenda: quia fundata super ratione naturali

Restitutio. xv. scilicet incertorum. **P**rimo queritur. **P**one expoliam iugiter ac heredes eorum. talia sunt incerta et debent distribui in pias causas. **A**n debeant distribui in loco: vbi rapina vel yfura facta est. **N**o. dicit restitorem fiendam pauperibus illi loci: vbi pecunia fuit extorta: quod inter illos facti poterit repiri heredes illos: vel is cui damnatum datum est. **F**ede. aut dicit quod hoc sit psumitur: non tamen de necessitate est. vbi satis est quod restituat pauperibus. **Q**uod placet pauor. in. c. cum tu. de yfur. **I**dem vbi.

Secundo queritur. nunquam ista restitutio incertorum pertinet ad episcopum. an ad alios pfectores. **R**. **S**e. in. c. religiosus. de testa. li. vi. queritur an executores deputati pro testatore possint dispensare male ablata incerta: **R**. **f**. m. **A**rchi. q. sic. p. ter. illi. imo plus pro testatore hoc idem potuisset. pro hoc allat. c. euz. tu. de yfur. **E**t **D**. g. dicit se non dubitare quod episcopi non hant se de his introumittere: nisi in defectibus: vicijs quibus non est a testatore aliquis deputatus ad hoc. **I**dem **L**. ap. ab. q. dicit episcopi si bi posse referuare absolutioem penitentium: non autem dispensationem incertorum. **I**dem **J**. o. cal. et **D**. iustus de scdm. miniate. **J**. o. de lig. dicit quod opi. **A**rchi. de in. rigore est vera: si alia opi. **N**os. q. voluit quod talis distributio pertineret ad episcopum: seruanda est de equitate. **L**. ap. ab. dicit pdictas opi. ad pcor. p. hac via. quod quedam sunt male ablata incerta. an quibus transferretur diuini in possessorem nec appetit repetitio. **V**t. xiiij. q. v. non sane. **E**t tunc pcedit opi. **A**rchi. **Q**uedam se in quibus diuini non transferret: et appetit repetitio. **V**t. ex. d. deci. ex. transmissa. **E**t tunc huius loci opi. **N**o. **R**. o. dicitur sit. q. in primo casu: ille qui huius male ablata potest facere elemosinam: et huius diuini: licet illicite. **E**t ideo d. suo potest elemosinam pte vel pro alio facere: distribuendo psertim pauperibus. **V**t. in. d. c. non sane. **I**n secundo vero casu: non potest inde elemosinam facere: nec huius diuini: vel si huius non huius pfecte: quia appetit eis repetitio: vel eorum heredibus: quorum fuerunt male ablata. **S**. **S**e. dicit quod ista distinctionem **L**. api. destruit text. in. c. sic dignus.

de boni. S. eos. qui loquit in rapina: et sic in casu quo appetit repetitio. Et tamen text. dicit q. distributio ibi facta pauperibus pro eos qui extorserunt: eis non potest cur extarent illi quibus debebat fieri restitutio. ergo si illi non extarent videtur velle text. q. profuisset illis talis distributio. Unde creditur Be. q. si in veritate appareret illi dispensasse sine fraude: q. valeret talis distributio. Seco. etiam in. iij. di. xv. loquens de incertis dicit. non inueni quis necessario sit determinatus mediator in istis incertis dispensandis pauperibus. Sibi tamen videtur q. quis talia per seipsum: solum nihilominus boni viri potest pauperibus erogare. Idem tenet Tho. Quidam tamen excipiunt alium casum ultra predictum. videlicet in incertis publicorum usurario. Item et tertio potest excipi tertius casus. qui executores: vel sacerdotes parochiales: aut religiosi male dispensarent talia incerta. q. ut dicitur est s. Religio primo. Eos huius iurisdictionem etiam in exemptos. ut dicitur in de. j. de testa. Et fin. pau. eps potest executor ab officio remouere propter suspitionem: etiam fin. zen. et Land. si exempti essent ratione delicti: etiam si testis esset factus in loco exempto: q. ordinarius hoc casu procedit vice pape. Et dicitur zab. q. illa de. loquitur de quacumque voluntate: etiam si esset donatio causa mortis. Quo tamen ad incerta manifestorum usurario. an potest episcopus illorum distributio. Panor. in. c. cum sit. de iudeis dicit non modicum animaduertere q. nullus text. facit mentionem de episcopo: nisi. d. c. cum sit. Et ille text. si bene consideretur non dicit q. episcopus debeat distribuere: sed fin. prudentiam suam. Et ideo dicit q. dispensatio male ablato: potest fieri per eum qui tenet restituere: vel per eum de quo sibi punitur. h. fin. solum et prudentiam episcopi. Et sic saluantur omnes operi. hec panor. Nota ergo panor. in eo quod dicit q. nullus text. facit mentionem de episcopo: nisi. d. c. cum sit. ergo sequitur q. per. c. q. de usur. li. vj. non potest concludi q. distributio incertorum manifestorum usurario: pertinet ad episcopum. Sup. quo. c. quidam se fundare nituntur. Ad dictum tamen. c. cum sit. aliter rident panor. q. loquitur de iudeo qui erat suspectus de restitio: maxime quod erat fida inter pauperes christianos. Et Jo. cal. in quodam consilio. dicit expressis q. episcopus non potest per statuta synodalia sibi reservare dispensationem incertorum. Idem Vg. et frater Clarus. dicentes q. non potest episcopus excusare de iure sacerdotes: qui se intromittunt de dispensatione incertorum. Idem Archi. s. qui addit q. caueat diligenter qui per alium restituit: et ita caute faciat: ut recipiat qui debet: et non ille retineat sibi. q. per hoc non esset liberatus. Hoc intellige dum sciuerit. Aliis ignorantia probabilis bene illum excusaret.

Tercio quero. nunquid episcopus possit talia male ablata dispensare in repatione ecclesie parochialis Be. vbi s. dicit fin. q. refert Jo. an. q. ista questio fuit disputata bononie per fratrem Bertonium sancti Martini de senis. qui allegabat ad negatiuam: q. cum ista sint dispensanda in pauperes. ut d. usur. cum tu. si alteri soluatur: debitum non remittit. de iur. iuran. ca. te. et qui tenet eroganda pauperibus retinet aliena. xl. vij. di. sicut. Item q. nemini e con-

sulendum cum alterius iactura: per regulam iuris locupletari. Nec preterea pietatis: est impietas facienda. xxx. q. j. nosse. vnde licet ecclesias reparare sit opus pietatis: non tamen est cum iactura pauperum hoc exercendum. Item soli principi licet cum alterius iactura alteri offerre. de reli. do. p. s. titulus. Item q. requiritur consensus omnium illorum: quorum iuri detrahatur. de reg. iur. quod omnes. In contrarium quia episcopo equalis cura iminet de tribus scilicet pauperibus. ecclesiis edificandis et reparandis. et de alendis ministris ecclesiarum. lxxij. di. c. j. xij. q. ij. aurum. Item quia expedit pauperibus: ecclesias reparari in quibus oblationes recipiuntur ad pauperum alimentum. xij. q. j. habebat. Item quia in eis proueniunt fideles. et inuitant ad pauperum subuentiones: et alia pia opera. et sic reparari illas pauperibus expedit. Et maxime: quia si ecclesie pauperes sint in pauperum numero: cum ipsius ministris computabunt: maxime ne desit populo spirituale alimentum. s. verbum dei. viij. q. j. audacter. Et soluendo. q. tenuit q. si ecclesia reparatio vel augmento indiget. ut q. ad eam non potest prouenire plus ad diuina: nec facultates ipsius ecclesie ad reparandum sufficiunt: episcopus sine pauperum graui danno: ad talentum illa licite poterit deputare. et alibi non poterit fin. eum. vix q. facultates ecclesie sufficiunt: vel reparatio non est necessaria: s. voluntaria: vel nimia fames que tunc iminet pauperibus. lxxvij. di. pasce. Et idem dicit Jo. an. se vidisse disputare p. d. Recuperum de sancto miniate.

Quarto quero. an isti executores deputati per testatorem ad distribuendum ista incerta: possint exequi per alium. Rn. Be. q. non: sed implere debent per se. ad hoc. c. tua. extra de testa. Ibi per man. eorum Idem Ol. Et intelligit hoc verum nisi certa erogatio certe rei: et certo loco fienda commissa esset. q. tunc forte posset alij committi. ad hoc de offi. dele. is cui. li. vj. Idem Jo. an.

Quinto quero. pone testator dedit quatuor executores: ut omnis vel maior pars ipsorum vnacum Jo. qui erat de numero quatuor distribuere: postea mortui sunt duo supstite Jo. et alio. An possint exequi: Jo. calltenet q. sic. p. d. c. religiosus. qd. h. ad lram loquat in duobus: altero mortuo: vel absente: tamen idem videtur si essent plures: et maior pars defecerit. quia tunc ad minorem spectat dispensatio per rationem dicti text.

Sexto quero. an mortuo executore succedat successor: ut q. forte executor erat platus. Rn. zab. i. de. j. de testa. q. mortuo executore dato sibi nomine dignitatis succedit successor. Quod autem cognoscatur hoc: dicit Matb. q. si fuit deputatus executor: antequam esset in dignitate. dicitur datus ratione persone: et non transibit in successoribus. Si autem post. Aut adiecit nomen appellatiuum tamen. aut. primum: et appellatiuum. Primo casu. presumitur ratione officij. et succedit successor. Secundo casu. secus. Olo. tamen Job. an. in. c. ij. de testa. in. vj. dicit. q. predicta distinctio procedit in extraneo: sed in propinquo videtur q. licet nomen non fuerit expressum: cum affectioe hoc fa-

propter debitum vrgens et contractu in carcerariis
sufficit qd cedat bonis: cum intentione satisfaciendi.
cum venerit ad pinguiorem fortunam. vt in. c.
doardus. de solu. nuli extimarent ipsi ei editoēs
versimiliter illum posse restituere p se vel per ami
cos: tunc vel certo tempe. Sed ppter debituz con
tractum ex maleficio. puta. pmissit crimen: propter
quod incurrit penaz. C. floren. pōt vtiq; in carce
rari: si non est soluendo. et pena pecuniaria pōt in
corporalem pmutari. Ista tamen cessio fm docto.
non debet fieri cum aliquo cruciatu: nec pena ali
qua: nec vituperio. vt. C. qui bo. ce. pos. l. fi. in pū
cipio. Et ideo valde reprehendende sunt consue
tudines aliquarum ciuitatum: et terraruz: quibus
pauperes bonis cedentes aliquem cruciatuz: seu
vituperium patiunt. nam ista ē quedā frustrato
ria: et irratiōnabilis et inhumana seuitia. vt dicit Au
gul. xiiij. q. vi. si res. Et ideo nulla p̄suetudine vel
lege pōt firmari. Nam lex dicit esse iusta et sancta. iij.
di. Et aut lex.

Sed queritur. nunquid cedenti tollentur om
nia bona? Rñ. nec per cessionem: nec p̄ quamcun
q; aliam extractōem: debitori auferenda sunt vesti
menta a dorso: seu a lecto: et quibus necessario vti
tur ipse et familia sua. vt dicit Exo. xxij. Et si offici
ales p̄trarium fecerint grauer peccant: et tenentur
primo satisficere. Et istud cessionis remediuz vi
detur de melioribus: quod dari possit his qui sup
moduz sunt obligati: sicut sunt tyranni. capitanei
stipendiarij. quia licite postea possunt retinere suf
ficientia sibi et familie sue. licet essent in immensuz
obligati. sed exinde supra tenentur ad restitutōem
fm cōmodam facultatem. Et si quidē sunt credi
tores ce. cessio debet fieri in manib; eorum. Als
cum restitutio sit fienda pauperib;: cessio potest fi
eri in manib; epi. Et nota fm Ang. et Imol. in
l. miles. ff. de re. iur. q. clericis: et aduocatis nō est ne
cessarium beneficium cessionis bonoz: cum habe
ant beneficium dieta. l. miles. qd beneficium cessionis
est. vt nō possit post cessionē in carcerari. itamē
non liberatur a debito: quia cum puenit ad pin
guiorem fortunam: tenetur satisficere. l. j. et per to
tum ti. C. qui bo. ce. pos. qd intellige. nisi in q̄tuz
facere possit. l. is qui bonis p̄rio rñso. ff. de ces. bo.
Quod intelligit: deducto ne egeat. l. in p̄demnati
one. ff. de re. iur. Sed vide glo. singularē. in. c. uiz
tu. d. vsur. que dicit qd etiam si vsurarius cessit bo
nis: tenetur ad restitutōem in integrū: nec habe
bitur ratio ne egeat. qd intelligit Panor. in foro
pniali. qd est valde notandum fm Panor. licz in
foro p̄tentoso debeat haberi ratio ne egeat p̄ ces
sionem bonoz. Et fm glo. ibi vsurarius tenet re
stituere vsuras: etiam si post restitutōem in integz
remaneat paup quia nō dicit viuere de alieno. Idez
tenet Alanus. et Do. di. q. insolidū pueniunt de
tētores. vsuraz: et nō solū quantum facere p̄t. Et
sic fm eos videt sp̄ale in vsurario. Multi tñ tenent
qd tales tenent soluere quantum p̄t. retenta sibi vi
te cōmoda. Et hoc videt equi: licet de rigore iur
posset p̄cedere alia opinio. In nullo tñ casu tenet

debito: talis habitare in loco vbi capiatur. Item
si talis debitor qui nō est soluendo habeat exerciti
um aliquod vel artem: dicit fideliter laborare vt de
eo qd superlucrat vltra victum et vestitū suū com
petentem et familie sue: satisficiat creditorib; suis:
vel mensatim: vel annuatim: fm qd melius pote
rit. Non tñ tenetur laborare vltra posse propter
hoc: nec sibi subtrahere suam necessitatē vel fami
lie sue. Item si talis spiritu ductus et nō animo vi
tandi labores seculi: et onera creditorum vellet reli
gionem ingredi: libere possit fm Ray. Nec ad re
quisitōem creditoruz tenentur religiosi illū eijce
re: si debita declarauit monasterio ante ei⁹ ingres
sum. nec tenetur monasterium illis satisficere: ni
si de his que pueniunt ad ipsum monasteriū. nec
tenetur facere artem in monasterio. nec dicit dimit
tere operas cōmunes religionis: vt per aliqd tem
pus satisficiat illis. In tercio casu scilicet cum non
potest restituere sine notabili incōmoditate: et de
structōne sue cōditionis: ita qd quasi reduceret ad
nihilum: et multa pericula et disturbia ei sequerentur.
Dic est tota difficultas materie. vñ scienduz.
qd talis pōt triplici mō sibi p̄uidere. Primus ē pe
tendo remissionem talis debiti ab eo: cui dicit se vel
p̄ interpositā psonā: et p̄cipue qñ nec tñ: nec in fu
turum sperat posse restituere: sine h̄ mōi notabili
incōmoditate. Qui casus nō videt habere locum
vbi is cui debet esset eque egens vt ipse vel magis
Sed vbi creditor sit abundans: vel p̄petēter trā
eat: nec multū indigeat eo qd sibi debetur. si debi
tor: petendo huiusmodi remissionem sine metu: si
ne fraude: sine coactione: sed libere et sponte a cre
ditore faciendo se suum debitorem: et velle sibi ad
plenuz restituere: quod debet in casu quo velit. ni
hilominus rogat qd attenda incōmoditate sua re
mittat sibi totum vel partem. tunc dico fm doct.
qd si remittat in totum vel in partem: valebit. Si
guanter autem dico sine metu. quia si peteret debi
tor remissionem per talem modum locutōnis: vel
per talem personam mediā: qd timeret creditor ali
quod periculū vel damnu sibi puenturū si nō fa
ciat talem remissionē: et postea faciat ad id cuitan
dum: nō valet remissio. Similiter si faciat cū frau
de. puta. quia dicit nil posse: cum tamen possit sal
tem partē. et si non in pecunia: vel dando ad intel
ligendum qd nō sit multum qd debet. cum tamen
sit: et huiusmodi: non valet remissio. Debet enī cla
re exprimere totam quantitātē debitam: et totum
posse suum sine diminutione. Item si fiat cū co
actione: non solum absoluta: sed etiā conditionata.
puta. dicit p se vel p̄ mediatozē qd de. C. que debet
dabit. l. vel. lx. si vult remittere residuū: et non als.
Creditor: quia p̄bare nō pōt debitum: vel nō pōt
obtinere iusticiam propter potentiam illius: ideo
remittit: quia quasi cogitur. Iudicat enī melius
sibi fore habere. l. qd nihil. vnde non valet talis re
missio. Sed si cessantibus his: pure et simpliciter
petitur remissio: et libere: et sponte et gratuita volū
tate fiat: valet. etiā si nō hēat pecuniā patā restitu
tioni in actu. vt quidā dicit esse necessarium. Tñ

Restitutio. xvj.

Archi. f. Lau. et fere omnes doc. dicunt qd hoc nō est necessarium: nec tenetur id quod sponte est sibi remissum in elemosinas erogare: verū tamen si ille qui petit remissionem: quis locutus fuerit libere scilicet qd paratus erat ad restitutionem: si id nō gerebat in animo: sed intendebat nil dare si repertisset remissionem: facta in tali casu libero animo a creditore valet ad hoc debitor. quia illi nō tenet amplius ad satisfaciendum: ex quo in omni casu creditor intendit remittere: siue possit: siue non. Et qd cum intentione petat faciendi: vel non faciendi. Non autem deobligatur debitor talis si creditor remisit: quia nil credebatur posse dare: cum tamen possit: vel alio modo deceptus: unde nō valet sibi quo ad deum talis remissio quia permanet in peccato unde penitere debet: et confiteri de tali sua fictione: et disponere qd si deberet iterum facere: pura intentione faceret: et restitueret si teneret: et remissionem habere non possit. Si autem dubitatur vtrum ille intenderit libere dimittere: exq cessauit omnis fraus. et dolus. vis et metus ex parte petentis remissionem: et non apparent circumstantie in contrarium: debet presumi qd libere remisit. ar. ad hoc. xxij. questione. v. humane. Si autem remissionem obtinere non potest libere et simpliciter: tunc recurat talis ad secundam viam. scilicet petendo dilationem. Et hoc nisi infra tempus illius dilationis is cui satisfacere debet incurreret notabile damnum vel incommoditatem. Sicut non debet quis cum alterius iactura locupletari: ita nec damnum evitare differendo restituere: quod alterius est. Et sicut dictum est de petendo remissionem: ita intelligitur de modo petendi dilationem. scz qd fiat libere: sine fraude: sine coactione: vel metu: alis non valeret. Sed is cessantibus: si petitam dilationem obtineat libere: licite potest ea vti. Si vō non libere obtineat dilationem: sed eā quadam modificatione et cautōe. puta. qd det sibi tantū in mense vel anno: tunc tenetur facere quod promittit: etiam si cum aliqua incommoditate. Et si damnum illatum per furtum: vel fraudem: vel aliū modum est occultum ei cui est factum: non tenet perdere crimen suum nec in petendo dilationem: sicut nec in petendo remissionem: imo nec debet vbi timetur scandalum. Tenetur tamen ita agere qd ille creditor nō amittat quod suū est: per casum mortis inopinatum: vel alis. unde faciat aliquam scripturā autenticā p talem modum: vt tempore suo restitatur quod debitū est. et deponat scripturā penes tales qd nō frustretur eius intentio. Petat ergo dilatoem per se vel per aliū tacito nomine persone debitoris: et cum talibus circumstantiis qd non habeat illū suspectū. Et si aliam personam mediatricem ponit: ponat talem qd fideliter agat negotiū nō vt de fraude: nec metu: vel coactione. s; libere vt dcm̄ est. Alis non sibi valeret remissio vel dilatio data: nec excusaret debitor ab obligatione ptracta quantumcūq; sibi imposuisset qd libere et simpliciter restitueret: vel dilatoem peteret: et ille non seruasset sibi iniuncta. Et ideo certifice de facto: si

vacillat in aliquo. Posset tamen esse talis: et ita si dedignus mediator: qd debitor audiens ab eo totum remisit: vel dilationem obtinisse excusaretur ignorantia facti s; regulam iuris ignorantia et interim obligaretur mediator. Sed postea notificata sibi rei veritate: extunc tenebitur primus. Si vō est absens is cui tenetur: si credatur in breui reuersurus: potest expectari reuersio eius vt restituatur sibi quod suum est: vel petatur remissio. vel dilatio: si restitui non potest sine magno incommodo. Et si paratus est facere totum quod debet: potest et absolui et p̄municari: nisi alis illuserit confessorum. Si vō nō expectatur cito reuersurus: mittat is qui debet: si modum habet. scilicet per fidem nuncium. alis etiā tenetur illi testificare si illi creditor non assignaretur: vel scribat quid velit fieri de illa pecunia: vel de re sua agi: et sic faciat vt ille disponit. cauto tamen modo agendum est si pecunia debetur ex peccato. puta. furti vel fraudis. vt scilicet non manifestetur peccatum vel psona: sed sibi solum aliquem esse obligatum: et huiusmodi. et interim pecunia ponatur in ede sacra s; Jo. an. vel alio securo loco. Sed si pecunia debetur ex contractu licito. puta. mutuo. venditione et huiusmodi: vel ex contractu illicito: s; quasi licito reputato per errorem: sicut sepissime fit in dantiibus mercatoribus pecunia vel artificibus ad discretioem: tunc potest et debet aperte dici obligatio debiti ptracti: et p quā viam. Sed si nō potest ille transmittere propter notabile incommoditatem: tunc scribat petendo dilationem: seu remissionem. et potius quis eligat primum qd scdm̄. nisi necessitas cogat: qd differtur nō aufertur. vt sic fiat restitutio. et sic expectando responsionem paratus facere qd dicitur: poterit absolui et p̄municari. Si autē nec dilationem: nec remissionem potest inuenire vllā: tunc faciat restitutionem vel cedat bonis creditoribus suis: etiam si deberet meditare. s; Ray. Nec em̄ habendus est respectus finem ne egeat. Dl. dicit. qd potest tenere extreme vite necessitatem. Durus est em̄ hic sermo. Et ideo Jo. de neap. in quolibet. distinguit. qd aut creditor: est egēs eo qd iste detinet: aut e abundans: seu p̄peter transire potest cum carentia illi qd sibi debetur. In primo casu. h; locū dicit Ray. vt statim restitutio fiat: vel cedat bonis. etiam si incurrat maximam incommoditatem. Non em̄ licet de alieno vitare incommodū suum: eū incommodo illi cuius e res. In secundo non tenetur ad statim: cum ipse debitor incurrat notabile detrimentum: et quasi sui status et conditionis destructionem: et ex p̄sequenti deueniat vsq; ad quasi extremā necessitatem: et multa pericula anime et corporis possint sibi ptingere: s; annuatim: vel mensatim restituere potest. put melius poterit: cauendo sibi a supfluis expensis. p se et familia et victu et vestitu et alijs: vt possit citius restituere. Max nō lz tenere alienū ptra voluntatem dñi: vt qd viuat cū honore et p̄decetia sui stat? et dimittendo p testm̄ qd plene satisfiat creditoribus. Si autē vt dcm̄ e debitor restituendo incurret totā danā et pericula: et creditor non vult facere remissionem

nec dilatione: nec est creditor indigens vt dictū est tunc debitor: nō tenet restituere totū sil. sed eo mō vt dictum est. Ratio est fm. d. Jo. q. volūtas creditoris in hoc irrōnabilis est. cū sine sua multa incomoditate nollit pximum suū expectare ad satisfaciendum. cum fm deū ipsi indigēti deberet subuenire. put etiā dictū est fm Seco. s. Restitutio. j. Et fm eundē Seco. in. iij. sunt tres casus: in quibz nō tenet quis statim restituere qd̄ debet. **P**rimus est ex pte recipiētis: puta si quis in furia cōuersus petat gladium quē apud aliu deposituerat. Secūs qñ statim restituere alienum refultat in euident et notabile damnū ppli. vtpote si debitor est notabilis psona: z rei publice multū necessaria. **C**reditor autē sine re illa pōt transire. que res oīno illi necessaria est ad talem rei publice statum cōseruandum. **T**ercius. qñ restituenti vel alicui ex suis statim restituendo imminet grauis infamia. aut scandaluz plurimorū vel paucorum: vt piculum mortis. **I**n quibz casibz z silibus debet creditor magis velle p pximū differēdo aliquatū restituēz aliqd̄ p̄dicto rū incomodoū cuitare q̄ incomodū suū modicū vll nullū statiz restituēdo sibi satisfieri. **E**t Seco. ad dit q̄ hoc casu. debitor detinēs alienū inuito dño nō est detētor: iniustus. q̄ ille volēdo statim sibi restitui. dum videlicet aliqd̄ p̄dictoū imminet vult suum rehabere: cōtra rectaz intentionem facit. qd̄ nequaq̄ licitum est. **C**oncor. Archi. floz. qui dicit. q̄ si quis habet aliquā artem. z cum instris artis illius lucrāf vnde sustentat se z familiā suā. q̄ instra si vellet vendere: vt satisfaceret creditoribz suis. nō posset exercere illam artem vñ viuit. vñ si aliquē ex residuo expensarum vite sue poterit forte satisfaccere nō tenet vendere vt satisfacciat vel restituat. nisi posset et sine illis lucrari cum alijs: puta. operādo et hmōi. vñ si quis doctor iuris. qui cōiter indiget libris: habet tm̄ libros z vestes competentes statui suo. sine quibus cōparere nō posset in statu condecenti. nec consilere: nō credo q̄ teneat. vendere vt satisfacciat. sed de lucro artis sue inde pcepto: paulatim restituere debet. **N**ec equitas z hec humanitas nō cum omnibz indifferenter exercenda est: ne paref via furis. z detentionibz iniustis. z vsuris. **S**ed cum timoratis qui multū laborant z solliciti sunt p salute aie sue: forte nō esset iniustū. cum melius sit deo reddere rōnē de nimia misericordia: q̄ de nimia seueritate. xxvj. q. vij. alligant. **N**ec istud est p̄dicandum: ne paref via rapinis. z detentione rei aliene. **I**dez q̄z dicendū est de artifice qui habet instra artis sue quibz se sustentat z familiā suā: et laborādo vltra sustentationē suam poterit paulatim satisfaccere creditoribz: vt dictuz est. **Q**uo vō ad restitutionem incertoū fienda est triplex distinctio. q̄ aut habens incerta: pōt restituere: aut nullo modo pōt. **A**ut p̄: sed nō sine notabili incomoditate sui z familie. **P**rimo casu. tenet oīa restituere q̄ citius. sicut z certa. **E**t dicunt incerta ea q̄ nō pōt quis retinere sibi. sine q̄ vel rapinam vel vsuram vel fraudem vel damnū: vel rem alienam inuentam nō habitam p derelicto accepit. et psona cuius est res ignorat: vel si scit. non inuenit. nec ip

se: nec eius heres. **S**imiliter dici possunt incerta: q̄ quis recipit p vicium symonie in sacramentis. et alijs spūalibus. **N**on dico de fructibus beneficij pceptis symoniace accepti. quia illa sunt certa. debent em̄ ecclesie illius beneficij restitui: vel camere apostolice. etiam dicunt incerta vbiq̄ est turpitudō ex parte dantis z accipientis. q̄ si dyocesan⁹ vel quis alius ei qui habet restituere certa z incerta: z bene potest restituere dimittit simpliciter absq̄ causa rōnabili: vel componit cum eo: vt fieri solet cum vsurarijs sup incertis: puta. q̄ det sibi centum. cū tm̄ possit alia restituere: vel tunc. vel in futurum sine hoc q̄ vadat mendicando. z si cum incomoditate sui nō nimia: puto talem remissionē in foro dei nō valere. nec cōpositionem: z si valeat in foro ecclesie: vt. s. nō vexet. **N**am ep̄i sunt positi dispensatores bonorū pauperum. nō dissipatores **S**ecus autē si fiat hoc ex cā rōnabili: puta. q̄ ille nō posset etiā ptem pauperibz erogare eius qd̄ debet sine notabili detrimento sui z familie. tunc posset tanq̄ pauperi totuz. vel ptem sibi remittere. ita tm̄ q̄ ille sit paratus totum qd̄ debet erogare. ad qd̄ tenet. **I**n secdo casu. s. cum non statim pōt restituere incerta sine magno detrimento sui. faciat ptem. et de tpe in tps residuum. **E**t bonū est q̄ ep̄s vel cōfessor assignet sibi tps infra qd̄ restituat. z si reperit pluries p̄terisse tps statutum sup hoc. cum tm̄ potuisset facere distributionē. nō de facili est absoluendus. nisi vel faciat prius distributionē quā dz: vel credat oīno facturis in breui. **I**n dādo autē hmōi dilationem. debet attendi modus z cā illicite acceptionis rei aliene. vt quanto fuerit turpior: z obnoxior: restitutioni tanto tps breuiet. **M**aior em̄ violentia est in furto z rapina. z fraude. z damno illato: q̄ in vsura. **E**t maior obligatio in vsura restituenda q̄ in pecunia symoniace accepta. vel p corruptionem iudicis. **E**t magis in p̄dictis casibus. q̄ acquisitis p ludum. **D**ebet etiā attendi familie ei⁹ conditio. **L**aveat tm̄ summope cōfessor. si ipse se impedit de hmōi distributionibz incertis. vt taliter se habeat q̄ cuitet oēm notam cupiditatis. **I**tem q̄ que pauperibz debent dari. non faciat ex eis paramenta fieri. calices vel edificia: nisi in magna necessitate. z moderatione. ad que auidi sunt religiosi. z fame sue pvidebit. si aliqui sciant. vt testes hmōi erogationem. **I**n tercio casu. si nihil pōt. sufficit q̄ pponat cum poterit erogare. **E**t si credit nō posse etiam in futurum. pōt sibi remitti tanq̄ pauperi. **Q**uo vō ad tercium principale. s. restitutionē certo:um z incerto:um distinguendū est. q̄ aut vtraq̄ pōt restituere. aut neutra pōt. **A**ut vnuz potest restituere. z nō alterum. **P**rimo casu. totum debet restituere. **S**ecdo casu excusat ab vtraq̄ restitutionē **T**ercio casu. s. cum nō pōt vtrunq̄ restituere. sed alterum eorum. tūc restituat potius certa q̄ incerta. **N**am retinendo certa: iniuriam facit illis psonis quarum sunt illa bona. detinendo vō incerta nō facit iniuriam alicui. **E**t in hoc frequēter delinquant vsurarij. qui cum habeant restituere certa z incerta. prius se cōponunt cum ep̄is de incertis. et postmodum certa restituunt de tpe in tps. z dimi

Restitutio. xxj.

nus. nō querentes diligenter libros computorū:
nec querentes eos quibz sunt obligati. vt tenentur
In quolibet autem casu restitutionis siēde: queri
potest. vtrum sufficiat restituere illud tñ quod in
iuste accepit. aut etiam teneatur ad amplius. **A**d
quod respōdet. q. aut res iniuste accepta: puta per
rapinā: vsurā. ⁊ huiusmodi. est res ex se fructificās
siue immobilis: vt ager. ⁊ huiusmodi. **A**ut mobi-
lis: vt bos: equus: vestis. ⁊ huiusmodi. **A**ut est res
ex se nō fructificans: vt pecunia: frumentum: vinū.
et huiusmodi. **I**n primo casu. tenetur de rebus et
fructibus perceptis. ⁊ que potuissent percipi a do-
mino. deducti expēsis debite factis fm **R**ay. **N**ec
sufficiat q. restituat rem ipsam iniuste acceptā si est
deteriorata. tenet etiā si perijt.

In autem morosus teneat de re perditā. si eodē
modo fuisset peritura apud eum cui debebat. **P**o-
test dici q. licet in foro contentioso iste teneatur. ta-
men in foro anime debemus inspicere interesse ip-
sius creditoris. **E**t ideo si apud eum eodem modo
fuisset peritura. debitor in conscientia non teneat.
Et hec theonica facit ad totam materiam restituti-
onum. **I**n secundo vō casu principali. scz quando
res non est fructificans est triplex opinio. **A**lij di-
cunt q. tenetur restituere pecuniam. ⁊ omnia iniu-
ste acquisita. **R**atio. quia ex radice infecta prou-
enerunt. **A**lij dicunt. q. debet partem retinere. par-
tem dare illi cuius est pecunia. partem pauperibz.
Tercij dicunt: vt **T**ho. ⁊ **R**i. in. iij. q. tenetur tñ
restituere ipsam pecuniam. seu frumentum. ⁊ hu-
iusmodi. nisi creditor incurrisset damnū. **E**t tñc
ad arbitrium boni viri satisfaciatur. **A**le. tñ lom. da-
rius declarat hoc interesse dicens q. damnū qd
accidit iniuriā passo dupliciter euenire potest. p.
se ⁊ directe. scdo p. accidens ⁊ indirecte. **P**rimo. cū
p. se ⁊ directe datur ab vsurario iniuriā passo. tñc
vsurarius satisfacere obligat. verbi gratia. passus
est aliquis damnū. ppter pecuniā sibi p. vsuram ab-
latam. q. ex ea volebat emere sibi necessaria pro su-
stentatiōe nature. ⁊ soluere debita. ⁊ in expoliatiōe
talis pecunie incurrit damnū. q. necesse fuit sibi v-
dere possessionē. vel accipere ab alio pecuniam sub
vsuris. vel q. domū suam. ppter hoc minus vendi-
dit. aut aliam conduxit ⁊ silia. tñc in tali casu hoc
damnū vsurarius restituere obligat. q. dat causā
efficacē. **S**ecdo modo dat vsurarius damnū iniuri-
am passo p. accidens ⁊ indirecte. s. q. nō est cōsecu-
tus homo lucrum. qd ex pecunia in rendebatur: vel
consequi potuisset. **E**t tale damnū restituere nō te-
net. **E**t hec distinctio fieri pōt in omnibz habitis
p. vsuram. siue sint res ex se fructificantes. siue nō:
et maxime apud illos qui tenent q. in vsura trans-
feratur dñiū. **A**dde tñ p. dictis qd notat. s. **B**er.
fm quosdam de fructibz restituendis et interesse.
viz. q. talia respectu vsurarū nō hñt locū. **P**rimo.
rōne voluntarij. q. ⁊ si nō sit voluntariū simplr ē sal-
tē voluntariū mixtū ⁊ p. dicationatū ex parte mutu-
um accipientis. **P**ropterea ad nullum damnū in-
de sibi pueniens pter q. ad solam vsuram reddendū.
fm eos: tenet. **S**ecdo. rōne dñij. **N**am vt di-
cunt dñiū vsurariarum rerum vere vsurarij est

vnde non tenet ad idem numero satisfaciendum
sed ad equiualeus solum. **F**ur vero vel raptor. aut
mutu retentor. ex quo transit tempus sibi conces-
sum. nō habet dñiū in re quam debet ⁊ tenet in-
uito dño. **E**t ideo tenet ad interesse. quia dñm ve-
re damnificat in re sua. et in comoditibus quas
ex re sua transtet. **T**ercio. rōne consueti modi. scz
qui cōiter obseruat in vsurarum satisfactiōe. quia
nunq. vidimus vsurarios compullos ad restituē-
dum. nisi solum certum vsure. hec. s. **B**er. **Q**uod
videtur valde notabile. q. q. distinctio **A**le. lom. sit
valde rōnabilis. ⁊ vsurarios ad illam seruandam
inducendos. **S**i aut induci non possent. seruetur
ista vltima. **N**ota etiam singularē theoricā **S**uil.
que facit ad totum istum titulum ⁊ ad alia. q. in fo-
ro penitentiā qñ restitutio non est faciendā certe
p. sone. de consilio est. q. omnia illicite acquisita ero-
gentur in pios vsus. **D**e necessitate autem non est
nisi iudicialis cōdemnatio facta fuerit. v. nisi in q.
tum confessio videbit. **N**am in foro penitentiā
quis restituere. primo non tenet nisi in q. ipsū
damnificauerit. seu condemnatus fuerit. xij. q. ij.
fraternitas. **D**eō autem satisfacere debet p. turpi-
cā fm arbitrium cōfessoris. **Q**uidam tñ hoc dictū
limitant. ⁊ hñt. q. in foro p. niali quis nō tenet resti-
tuere nisi qñ ius spāliter hoc exprimeret: vt est in
furto. rapina. vsura. ⁊ symonia. ⁊ hñt.

Quo aut ordine soluendum sit creditoribz ex cō-
tractibus vel quasi: **R**ū. s. **B**er. qui ponit casum
in terminis. **Q**uidam mercator ex diuersis causis
pluribus obligatus erat. sed cū talis fregerit ⁊ au-
fugerit veniunt deponentes qui apud euz aliqua
deposuerant. veniunt vendentes qui ei merces su-
as tradiderant. ⁊ hypothecarij. ⁊ vxoris. ⁊ nurus
pro suis dotibus. ⁊ simplices cyrographarij. ⁊ alij
simplices priuilegiarij qui omnes volunt sibi re-
stitui. **Q**uerit ergo quibus primo satisfaciendum
sit: **R**ū. fm **B**al. q. hoc ordine restituendum est:
Primo dñis rerum. verbi gratia. deponenti. si suū
extat depositum. **S**ecdo restituentur merces. si ex-
tant. ei qui illas p. precio nondum habito sibi tra-
diderat. q. si tamen nūc plus valerent. id plus red-
datur ad comodum aliorum creditorum. ff. de ac-
emp. l. iulianus. §. offerri. q. si iam merces vendite
essent. atq. ex precio illarum alie empte. **I**ste nō re-
stituentur. quia non sunt p. precio obligate. ff. de
in rem verso. l. quidam. **E**t ratio est. quia precium
ex illis primis mercibus redactum. non erat obli-
gatum ei qui tradiderat. ergo nec merces ex eo em-
pte. **I**dem dic in p. mutatione. quia vbi species est
in obligatione. nō succedit alia loco alterius. ff. de
ver. sig. l. labeo. **T**ercio. ceteris partibus prefer-
dos vxoris. que censetur habere hypothecā in bo-
nis mariti. **I**deo preferē necdum pretenditibus
p. sonalem obligationem. sed etiam p. tendentibus
tacitam hypothecā: vt. l. assiduis. **C**. qui po. in pi.
ba. **Q**uarto. post hypothecas veniunt deponentes
si nō extat eorum depositū. ff. de po. l. si hoīem. vbi
patet q. tali priuilegio nō gaudent qui sub noīe de-
positi mutuāt ad vsuram. **I**l. hypotheca ideo ponit
est. q. p. tinet ad rem ipsam. ff. de pac. l. rescriptum.

[Marginal notes in a smaller, cursive hand, partially obscured and difficult to read.]

Quinto. veniunt simplices privilegii. i. habentes privilegia personalia. non realia. Sexto. veniunt omnes cyrographarij. p. rata non attenda prioritate p. tui. q. licitum est debitori. ppter cumulum creditorum facere cam p. or. creditorum deterior. non tui diuim; nec hypotheca; nec privilegium huiusmodi. vt. ff. de sepa. l. j. §. ex prio. Et no. fm Ray. q. heres an oia p. t. de ducere expensas necessarias quas ca hereditatis fecit. siue p. funere siue in restō vel hmoi. Et breuiter si tota hereditas exhauriat debitor. dz ee immunis a grauamine sicut a lucro. L. de iure deli. l. scimus §. 7. si p. faram. Predicta vera sunt de iure cōi. Tamen secus fm Archi. floz. vbi lex municipalis vel statutum ciuitatis aliter disponeret. Nam tunc illis est standum etiam in foro conscie. si non sit exp. se contra ius diuinum. qd non defacili iudicandū est. nisi euidenter apparet contrariū. vnde in aliquibus ciuitatibus. vt florentie. fallere aliquo mercatore p. iudicos institutos a comitate sup. hmoi; vbi non sufficiunt bona debitoris fallentis ad plene restituendum omnib; satisfic vnicuiq; p. rata fm facultates bonorum illius. et no plus vni q. alteri. nisi aliquibus privilegiatis. vt mulieribus p. donibus et hmoi. quibus plene satisfic ante queq; illorum. Nota etiam p. declaratione ti. restitutio. num. q. quedam sunt actiones psonales. quedam reales. psonales dicunt que psonam tenet obligatam ex contractu. vt in mutuo. locatione et hmoi; vel quasi contractu. vt negociorum gestio. tutela et huiusmodi. Aut maleficio. vt furti. et huiusmodi vel q. maleficio. vt in iudice male iudicante ex imperitia et p. iiciente de cenaculo qd nocuit. vt insti. de obli. Reales vo dicunt q. sequunt rē et no psonā nec p. eas d. psona obligata. vt rei v. d. i. catio publiciana. et silēs. Ad etiā q. q. d. esse obligat. ex p. tui q. confurgit ex voluntate et consensu partiu. vt emptio. conductio. locatio. et similia. Ex quasi contractu qui est obligatō qua quis alteri tenet ex officio vel facto aliquo licito. licet non interueniat exp. ssa voluntas ambonum. vt tutela. cura. negociorum gestio. Et maleficio dicit. vt rapina. furtum. et huiusmodi. vel ex quasi maleficio. quod dicit quādo nocumentum dat. p. ter propoluitum. vt de medico qui ex imperitia male curat vulnus. vel iudice qui ex imperitia rē. vel cum aliquis effundit ex fenestra rē. insti. de obli. que ex quasi deli. na.

¶ An autem prius debeant restitui habita ex vsura q. alia debita licito modo contractu. puta. honesti mutui vel emptio. s. vel alicuius alterius liciti contractus. Rūdet Archi. flo. q. non. Sed prius satisfaciendum est pro contractibus licite et voluntarie factis. Et est ratio. quia in restitutione debitorum non solum seruat iusticia. sed etiam iniuria deo facta et proximo amouetur. Si ergo no potest restituere vsuraz nisi subtrahatur ius alterius protunc excusatur a restitūōe. Propterea hoc est magis violentum seu contra voluntatem eius cui debetur aliquid ratione liciti cōtractus. scz subtrahere suum creditum. q. fuerit recipere vsuram ab alio. propter hoc non videtur rationale. vt de iur. flo obsequio quod facit proximo in mutuo. seu

expectando precium rei vendite reportet incommodum et damnum quod contingeret hoc seruando. Itē qui dedit vsuram iam recepit comodum magnuz ex mutuo sibi facto. Et ideo debet sibi sufficere. vt vsurarius restituat sibi vsuraz cum poterit de suo et non de alieno. Et hoc nisi iura municipalia aliter disponerent. quia in huiusmodi seruanda sūt. Sanctus autem Ber. tenet oppositum dicens. q. prius tenetur restituere que habuit per vsuram. q. que habuit per alios contractus voluntarie factos. Idem Ale. lom. Et dicit q. hec voluntas vocatur conformata. Alia vo condicionata. Sed dici pot q. licet in contractibus sit voluntas conformata q. ad contrahendum. non tui quo ad retinendum id quod debet. Et prima opinio videt equior. Similiter si heres habens legatarios et creditores. et no valens omnibus satisfacere. tunc si debita sunt contracta p. eum qui fecit legata. debz satisfacere prius creditoribus. siue sint ex cōtractu vel quasi. siue maleficio vel quasi. Si vo debita fuerunt contracta p. heredem. tunc prius satisficiat legatis. q. potiores hoc casu sunt legatarij q. creditores. de hoc etiā vide s. Hereditas.

¶ Quid cum debitori petenti dilatione. Alius creditor vult dare. Alius non. sed vult q. cedat bonis. Dic fm Bar. in. l. cum solito. L. qui bo. ce. poss. p. l. illam. q. an def. dilatio. vel admittat cessio. statur maiori parti creditorum. inspecto cumulo debiti. vel numero psonarū. q. si vtriusq; est paritas. sententia benignior est sequenda. scz q. dilatio detur. Dire. tamen li. j. addit q. respectu illorū qui nolūt dare dilatoz. tenet. statz satisfacere v. cedere bonis maxime vbi lesi egent. et fame pereunt. Secus ergo dicendum est vbi lesi non essent in tanta necessitate.

¶ Querit etiam Barto. in. d. l. cum solito. vtrum debitor possit cedere bonis si vult. no obstante q. creditor. es velint concedere dilationem quinque nalem. Et in sum. vt recitat idem Barto. videtur tenere q. electio datur ipsi debitori si vult. aliter non.

¶ Sed an obligatus ex maleficio. vt ex furto v. rapina possit liberari cessione. Rū. videtur q. no de iure civili. Sed loco pecunie quam non potest soluere sustineat penam corporale. vt. l. si. ff. de in ius vo. Et hoc potest intelligi quādo agit de comodo reipublice. Secus autem si ageret de comodo p. one priuate. quia non debet homo frustra seuire in hominem p. penam corporalem. q. non potest soluere. Nam tunc sufficit q. liberet cessione. p. quo videtur tex. in. c. si res. xiiij. q. vj. et in. c. non satis. lxxxvj. dist. et ibi Glo. dicit. q. bodie si aliquis conuenitur ex maleficio. et no est soluendo puniri pot scz pena cor. pali. allegat. d. c. si res. et ff. d. pe. l. j. §. j. Et hoc casu no est subueniendum ei. nec redimenda est pena eius. q. eius pena p. cio redimi prohibetur. j. q. j. iubemus. Si autē conuenit ex contractu no est cruciandus. sed sufficit q. cedat bonis. L. q. bo. ce. pos. l. j.

¶ Sed pone q. creditores no sunt in arda necessitate. et is qui tenet restituere non potest induci ad pp ij

Bacerdos

restitutionē statim faciendā: nec creditores ad dilationē dandā: **Rū.** Dir. vbi s. q. discretus sacerdos potest consilium suam firmare, ex eo q. intendat vtiliter gerere negociū creditoris, eo q. videt q. aliter nō potest recuperare imppetuū vel nō ita cito rem suā. potest si pmitrat bona fide satisfacere infra certū diem cōcedere dilationē. et peccatorē absolueret: vel aliam recipe potest cautionē. Non tū consulo vt accipiat iuramentū: vt sic creditor recuperet qd ei debet et peccator nō recedat a p̄bytero despatus.

¶ Querit vlt. mo Dir. Vtrum in aliquo casu possit dispensare ecclesia cum aliquo: vtpote p̄ succursu terre sancte vel h̄mōi q. nō restituat qd alteri restitueret tenet? **Do.** dicit q. in his in quibz est peccatum mortale fm̄ p̄ceptum d. uinū vt in furto vel rapina et h̄mōi: vt. xiiij. q. v. penale. nō potest dispensare ep̄s nec etiā papa vt dicit aliqui. quin p̄niam agat et restitutio fiat. extra de vsur. cum tu. xiiij. q. v. si quid. et c. multi. Et hoc dicit theo. In his vō in quibz est peccatum mortale fm̄ positiuū ius. et est cōiter ep̄s et inferioribz pape interdicta dispensatio. vt in exco. cato: vel irregulari: qui recipit b̄n̄ficiū. extra de cle. ex. mi. postulatis. nullus dispensare potest. vel p̄niam p̄stare: nisi solus papa. vel is cui sp̄aliter cōmiserit. Si vō nō est interdicta dispensatio. tunc potest ep̄s dispensare: vt notat Archi. xiiij. q. v. nō sane. Qd intelligas verum de bonis ecclesiasticis. **Dec Dir.** De hoc vide s. papa.

¶ Acerdos. Qualiter sacerdotes dicant ligare et soluere? **Rū.** fm̄ Ray. tribz modis. Primo ligant et solunt. i. oñdunt aliquē ligatū vel solutū esse a deo. Nam et si quis apud deū solutus sit. tū in facie ecclesie nō alis solutus habet: nisi p̄ iudiciū sacerdotis. de pe. di. j. quātumlibet. Secdo ligant cum satisfactionē penitentibz imponūt. vel solunt cū de ea aliquid dimittunt. vlt p̄ eam purgatos ad sacrorum cōionem admittūt. de pe. di. j. multiplex. Tercio p̄ executionē vel absolutionē. de qua dictum est satis s. in titulo Exco. cationum.

¶ Vtrum quēcūq; sacerdos ligat vel soluit liget et soluat deus? **Rū.** fm̄ Ray. illa auctas. qd cūq; ligaueris et nō simpliciter intelligēda est. sed tunc demum cum sacerdos iuste ligat vel soluit. Nam iudicium triplex est. Primum est dei quo. s. deus mundat aiam in contritione. Secdo est sacerdotis. qui auctate clauū ligat vel soluit. Tercium est curie celestis. s. approbantis. Itaq; q. qd cūq; ligaueris et exponit. s. iuste: vel clauē non errante. erit ligatū et in celis. s. p̄ approbationē. ij. q. iij. tunc vera.

¶ Vtrum sit melior missa boni sacerdotis q. mali? **Rū.** loqui possumus dupliciter de missa. Aut q̄tum ad id qd est essentialē in ea. s. corpus xp̄i. Et sic a quocūq; dicat equaliter bona est. Vel q̄tum ad id qd est annexum sacro. et quasi sc̄dario. Et sic missa boni sacerdotis melior est. q. nō solum habz efficacitā ex opato. sed etiā ex deuotione celebrantis. Et ideo ceteris paribz. melius est audire missaz boni sacerdotis.

¶ Quō aut sacerdos habeat duplicem actū. Vnū

sup corpus xp̄i verum. Alium sup corpus xp̄i mysticum. Et quō dicti actus sint distincti. vterq; requirat ad confessiones audiendas vide supra. Di. do. iij.

¶ Sacramentum. Quid sit? **Rū.** fm̄ m̄gr̄m sniarum. Sacm est sacre rei signum. vel fm̄ Aug. Sacm est inuisibilis gratie visibilis forma. Et de substantia cui insubet sacri noue legis necessaria sunt tria. s. materia elementuz. et forma. s. verbi et intentio; ministri copulans formā materie. j. q. j. detrahe.

¶ Quot sunt sacra necessitatis? **Rū.** fm̄ doc. v. s. baptismus. Confirmatio. Eucharistia. Penitētia et Extrema vinctio. Et dicunt esse necessitatis. q. sunt in p̄cepto. Et tenet quilibet ad ea suscipienda p̄ loco et tpe. Reliqua duo sacra sunt voluntatis. scz ordo et matrimoniu.

¶ Vtrum sacra possint iterari? **Rū.** tria sunt sacra que nō possunt iterari. s. baptismus. ordo. et confirmatio. j. q. j. qd quidā. Nulli etiā sacro fienda est iniuria. que di fieri qū iteratum iterat. q̄si prima collatio nō valuerit. j. q. j. sacra. In collatione etiā cuiuslibet p̄dictorum trium imprimū character aie. q. etiā post mortē non potest ab eo separari. vnde si quis resuscitaret nō esset rebaptizandus: aut reconfirmandus. aut reordinandus. secus in alijs quatuor sacramentis.

¶ An vō resuscitatus recuperet vxorem vel bona vide s. Ecclesia. j. et Impedimētum. xiiij. Et adde fm̄ Dg. q. resuscitatus contrahens denuo cū alia nō esset bigamus: q. nō diuideret carnē suā. p̄ter hoc in duas. De materia h̄mōi sacrorum vide singularia s. Confirmatio sacri. Quod autē istoz sit manus: di in his versibz. Maior in effectu: baptismus: corpus in esse. Lenigium signo. maior crisma ministro.

¶ Sacrilgium. Quid sit? **Rū.** est sacre rei violatio vel vsurpatio. Et dicitur quasi sacrum ledens.

¶ Quibz modis committit sacrilegium? **Rū.** fm̄ Ray. Committit q̄q; rōne p̄one: vt cū quis verberat clericum: vel rapit monialē. Q̄q; rōne loci: vt cum quis violat immunitatē ecclesie: vel amite rij. Q̄q; rōne rei: vt cum res sacra: vel sacro vsui deputata vsurpat. Et hoc dimidit. s. auferendo sacrum de sacro: vel sacru de nō sacro. vel nō sacruz de sacro. xvij. q. iij. quisquis.

¶ Agittarius. Vtrum liceat vti arte sagittariorū vel balistariorū? **Rū.** xp̄iani possunt hoc exercere officiu cōtra paganos et fidei p̄secutores. et etiam cōtra xp̄ianos et pte iuste bellantū et in bello iusto. q. in tali bello dicit Aug. xiiij. q. ij. dñs. et q. viij. vt p̄vidē. vtrum ap̄te quis pugnat. aut ex insidijs: nihil ad iusticiā interest.

¶ Que aut sit pena exercentiū artem mō. phibito **Rū.** pena eorum est q. sub anathemate. phibetur extra co. c. vnico.

¶ Sacramentum. Quid sit? **Rū.** fm̄ m̄gr̄m sniarum. Sacm est sacre rei signum. vel fm̄ Aug. Sacm est inuisibilis gratie visibilis forma. Et de substantia cui insubet sacri noue legis necessaria sunt tria. s. materia elementuz. et forma. s. verbi et intentio; ministri copulans formā materie. j. q. j. detrahe.

¶ Quot sunt sacra necessitatis? **Rū.** fm̄ doc. v. s. baptismus. Confirmatio. Eucharistia. Penitētia et Extrema vinctio. Et dicunt esse necessitatis. q. sunt in p̄cepto. Et tenet quilibet ad ea suscipienda p̄ loco et tpe. Reliqua duo sacra sunt voluntatis. scz ordo et matrimoniu.

¶ Vtrum sacra possint iterari? **Rū.** tria sunt sacra que nō possunt iterari. s. baptismus. ordo. et confirmatio. j. q. j. qd quidā. Nulli etiā sacro fienda est iniuria. que di fieri qū iteratum iterat. q̄si prima collatio nō valuerit. j. q. j. sacra. In collatione etiā cuiuslibet p̄dictorum trium imprimū character aie. q. etiā post mortē non potest ab eo separari. vnde si quis resuscitaret nō esset rebaptizandus: aut reconfirmandus. aut reordinandus. secus in alijs quatuor sacramentis.

¶ An vō resuscitatus recuperet vxorem vel bona vide s. Ecclesia. j. et Impedimētum. xiiij. Et adde fm̄ Dg. q. resuscitatus contrahens denuo cū alia nō esset bigamus: q. nō diuideret carnē suā. p̄ter hoc in duas. De materia h̄mōi sacrorum vide singularia s. Confirmatio sacri. Quod autē istoz sit manus: di in his versibz. Maior in effectu: baptismus: corpus in esse. Lenigium signo. maior crisma ministro.

¶ Sacrilgium. Quid sit? **Rū.** est sacre rei violatio vel vsurpatio. Et dicitur quasi sacrum ledens.

¶ Quibz modis committit sacrilegium? **Rū.** fm̄ Ray. Committit q̄q; rōne p̄one: vt cū quis verberat clericum: vel rapit monialē. Q̄q; rōne loci: vt cum quis violat immunitatē ecclesie: vel amite rij. Q̄q; rōne rei: vt cum res sacra: vel sacro vsui deputata vsurpat. Et hoc dimidit. s. auferendo sacrum de sacro: vel sacru de nō sacro. vel nō sacruz de sacro. xvij. q. iij. quisquis.

¶ Agittarius. Vtrum liceat vti arte sagittariorū vel balistariorū? **Rū.** xp̄iani possunt hoc exercere officiu cōtra paganos et fidei p̄secutores. et etiam cōtra xp̄ianos et pte iuste bellantū et in bello iusto. q. in tali bello dicit Aug. xiiij. q. ij. dñs. et q. viij. vt p̄vidē. vtrum ap̄te quis pugnat. aut ex insidijs: nihil ad iusticiā interest.

¶ Que aut sit pena exercentiū artem mō. phibito **Rū.** pena eorum est q. sub anathemate. phibetur extra co. c. vnico.